

CUCUTENI-5000 Redivivus

**ȘTIINȚE EXACTE
ȘI MAI PUȚIN EXACTE**

Chișinău 2007

COMUNICĂRI
 prezentate la primul simpozion
CUCUTENI-5000 Redivivus:
Științe exacte și mai puțin exacte
(ediția II, 2-3 octombrie 2007)

Editura UTM
Chișinău * 2007

ISBN 978-9975-9841-2-6

Culegerea include comunicările prezentate în cadrul Simpozionului Internațional „CUCUTENI–5000 Redivivus: Științe exacte și mai puțin exacte”, organizat la Chișinău în perioada 2-3 octombrie 2007 de către Universitatea Tehnică a Moldovei, Universitatea Tehnică „Gh. Asachi”, Iași, Academia Tehnică din România și Forul Democrat al Românilor din Moldova.

Consiliul editorial: Valeriu Dorogan (președinte), Lorin Cantemir, Valeriu Dulgheru

Coperta: Valeriu Dulgheru

Procesare computerizată: Valeriu Dulgheru

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Comunicări prezentate la cel de-al doilea simpozion CUCUTENI–5000 Redivivus: Științe exacte și mai puțin exacte (ediția II, 2-3 octombrie 2007) / Universitatea Tehnică a Moldovei, Universitatea Tehnică „Gh. Asachi”, Iași, Academia Tehnică din România și Forul Democrat al Românilor din Moldova.; consiliul ed.: Valeriu Dorogan (preș.), red.resp.: Valeriu Dulgheru – *Ch.: Editura UTM, 2007. – 120 p.*

ISBN 978-9975-9841-2-6

100 ex.

323/324 (478)

Formatul 60x84 1/16.

Hârtie offset.

Tirajul 100 ex. Comanda nr.

Tiparul executat la Secția de Redactare

și Editare a U.T.M.

Chișinău, str. Studenților, 7.

© **Universitatea Tehnică a Moldovei**

© **Universitatea Tehnică „Gh. Asachi”, Iași**

Cuprins

Cuvânt înainte.....	
Valeriu Dulgheru, dr.hab.conf.univ.....	

I. CULTURA CUCUTENIANĂ.....

Istoricul cercetărilor de la Cucuteni. Noi date și reconsiderări istorice.

Văleanu Mădălin-Cornel, dr. cercetător științific,
muzeul de istorie a Moldovei Complexul Muzeal
Național „Moldova” Iași, România

*Preocupari actuale ale primariei comunei Cucuteni
pentru punerea în valoare a culturii cucuteniene.*

Mihai Tun, primarul localității Cucuteni, Targu
Frumos, Iasi, România

*Complexul monastic rupestru de la Țîpova, uriaș templu
solar si observator astronomic al antichității.*

Andrei Vartic, scriitor, editor al revistei carpato-
dunărene „Dava International” , Republica
Moldova

*Despre unele ipoteze și presupuneri referitoare la
preistorie și arheologie*

Ilie Borziac- doctor în istorie, prof.univ.
Universitatea Liberă Internațională din Moldova.

*Cercetări privind tehnologiile textile ale civilizației
Cucuteni.*

Carmen Marian, dr.ing.,

Doina Anastasoaei, restaurator ing. Centrul de
Conservare-Restaurare a Patrimoniului Cultural
Complexul Muzeal National Moldova Iași,
România

*Câteva aspecte financiare ale cercetărilor de la
Cucuteni.*

Văleanu Georgina- Maria. Ec. Arheocont Grup
SRL Iași, România

II. ȘTIINȚE EXACTE SI MAI PUȚIN EXACTE.....

Farmacia verde – de la traco-daci, la epoca modernă.

Ursula Stanescu, prof.dr., vicerector,
Universitatea de Medicină, Iași, România

Discurs pentru memoria Prutului

Vasile Puiu, prof.dr.ing. Universitatea din Bacău,
România

*Bătălia continuă pentru supraviețuire și dominare în
domeniul științei și al creativității tehnice.*

Lorin Cantemir, prof. univ. dr. ing. D.H.C.,

Costică Nițucă, lector univ. dr. ing.,

Adrian Alexandrescu, drd. ing.,

Universitatea Tehnică „Gh. Asachi”, Iași, România

*Dimensiunile ființei umane în gândirea antropologică a
părintelui Andrei Scrima*

Gheorghe Mustață, prof.dr.

Mariana Mustață, prof.dr.

Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, România

Memoria patrimoniului industrial.

Lenuța Chiriță, drd, ing., Muzeul Științei și

Tehnicii „Ștefan Procopiu”, Iași, România

*Conservarea științifică integrată a moștenirii culturale ca
activitate interdisciplinară.*

Ioan Gabriel Sandu, lect.dr.ing.;

Adrian Dima, prof.univ.dr.ing.

Universitatea Tehnică „Gh. Asachi”, Iași

Ion Sandu, prof.univ.dr., Universitatea „Al.I. Cuza”

Iași, Lab. Invest. Șt. Conserv. Patrimoniului

Cultural, România

*Perechea gânditoare de la Hamangia, gânditorul de la
Târpești – mostre certe ale creativității strămoșilor
noștri.*

Dulgheru Valeriu, dr.hab.conf.,șef catedră;

Dorogan Valerian, dr.hab. prof.univ., prorector.,

Universitatea Tehnică a Moldovei, Republica

Moldova

De la aliment la medicament.

Ioana Păduraru, prof.Dr.;

Ofelia Păduraru, asist.

Universitatea de Medicină, Iași, România

Filosofia, Educația, Valoarea

Mihai Braga, doctor în filosofie, conf.univ.

Universitatea Tehnică a Moldovei

Din istoria mai puțin cunoscută a Republicii Moldova.

Paul Emil Rascu, ing., București, România

Cosmologia matriarhatului în artefactele culturii cucutenii

Cristina Paladi, Tana Daocon

cosmologi

Astrologia străveche - cheia psihologiei de mâine.

Octavian Becciu, student, ULIM, Republica
Moldova

Klaus Dietzmann, cercetător în astrologie,
Germania

Cuvânt înainte

"Din timpuri uitate de amintirea muritorilor de rând trăiau dacii pe pământul acesta. Ei nu erau o biată nație rătăcitoare. Ei erau statornici, orânduți, creativi, luminați, în străvechi legături cu civilizația elenă, cu cea mai avansată credință idealistă în nemurire pe care au gândit-o oamenii, cu tradiție bimilenară în cele ale vieții ori de stat."
(Vasile Pârvan).

Minunata inspirație a prof. Lorin Cantemir de a organiza un simpozion cu tematica culturii Cucuteni cu participarea unui cerc larg de specialiști din diverse domenii ale științelor reale și umanistice se pare că a prins rădăcini. Aflat la a doua ediție simpozionul și-a lărgit arealul și numărul participanților. Convingerea Domniei sale a fost că împreună – specialiștii din domeniile exacte (inginerie ș.a. științe reale) și mai puțin exacte (termenul îi aparține) (arheologie, istorie etc.), vor găsi mai lesne răspunsuri la multe întrebări ce țin de trecutul istoric al neamului nostru, preluând metode de cercetare din domeniul științelor exacte. Astfel în scurt timp cu mijloace foarte modeste anul trecut în luna octombrie a fost organizat primul Simpozion. Ediția a 2^a a Simpozionului din anul curent a fost, de asemenea, organizată de un grup foarte restrâns de persoane cu mijloace extrem de reduse, incluzând însă comunicări foarte interesante. Caracterul pluridisciplinar al Simpozionului îl face interesant și atractiv pentru persoane din diferite domenii de activitate. Structurat pe două secțiuni „Cultura Cucuteni” și „Științe exacte și mai puțin exacte” după deschiderea într-o atmosferă festivă Simpozionul a demarat cu prezentarea de către prof. Lorin Cantemir a monografiei extrem de interesante a cunoscutului arheolog german Hubert Schmidt „Cucuteni din Moldova-România”, îngrijită și prefătată de tânărul doctor în arheologie Mădălin-Cornel Văleanu. În comunicarea sa DI Mădălin-Cornel Văleanu a menționat că a considerat o datorie sfântă de ai aduce omagiile acestui cercetător neamț, care cu meticulozitatea sa germană a scos din anonimat această

cultură Cucuteni, făcând-o cunoscută întregii lumi. Domnia sa a constatat cu durere în suflet că un timp H. Schmidt fusese învinuit de furt și înșelăciune a statului român. În realitatea unele artefacte, luate cu acceptul autorităților române în Germania spre cercetare au fost întoarse, însă din întâmplare în a. 1916 au fost transportate cu întreg tezaurul român în Rusia la Moscova. Adevărul a devenit cunoscut doar prin anii 60 când României iau fost întoarse unele elemente din tezaurul românesc (dat spre păstrare rușilor din cauza ocupării României de către trupele germane – este tocmai cazul punerii lupului la paza turmei de oi), inclusiv și artefactele de Cucuteni remise de H. Schmidt. Noi, românii ar trebui să ne închinăm acestui mare cercetător german. Simpozionul a continuat cu o comunicare, de asemenea, interesantă a inimosului primar de Cucuteni „*Preocupări actuale ale primăriei C. Cucuteni pentru punerea în valoare a culturii cucuteniene*”. Părerea mea este că dacă c. Cucuteni nu ar fi avut un asemenea primar nu sunt sigur că noi, cei mai puțin inițiați, am fi auzit astăzi de cultura Cucuteni, sau dacă am fi auzit ar fi rămas la nivelul unor informații vagi. Ceea ce s-a realizat în c. Cucuteni în acest domeniu este meritul acestui român pe nume Mihai Tun (chiar și familia îi corespunde caracterului său fiind nevoit să spargă mai multe ziduri, înălțate de birocrăția românească.

Dna vicerector al Universității de Medicină din Iași prof.univ. Ursula Stănescu în comunicarea sa „*Farmacia verde – de la traco-daci, la epoca modernă*” a venit cu informații foarte interesante despre unele denumiri dacice de plante preluate de romani, nefiind traduse în limba latină din motivul că creșteau doar în spațiul carpato-danubian al geto-dacilor.

Cunoscutul scriitor, editor, dar și arheolog prin preocupările sale basarabeanul Andrei Vartic prin comunicarea sa în plen „*Complexul monastic rupestru de la Țîpova, uriaș templu solar și observator astronomic al antichității*” a făcut cunoscut acest lăcaș sfânt nu numai pentru cei cca. 20 de oaspeți veniți din România, dar și pentru majoritatea participanților din Basarabia. Argumentele aduse de DI Vartic ne schimbă părerea că strămoșii noștri au fost primitivi (numiți de unii străini chiar barbari). Cunoștințele vaste în domeniul

științelor exacte, de care dădeau dovadă strămoșii noștri, ne fac să ne minunăm de inteligența lor și să ne mândrim cu obârșia noastră multimilenară. Comunicarea extrem de înflăcărată „*Discurs pentru memoria Prutului*” a inimosului probasarabean român Vasile Puiu, prof.univ., fost vicerector la Universitatea din Bacău, inginer și poet a încheiat prima parte a Simpozionului cu recitarea unui minunat colaj de versuri dedicate Prutului - această rană sângerândă, chiar dacă pe alocuri sârma ghimpată a dispărut, printre care „*Bifurcația neantului*” (care este și denumirea unei splendide cărți de poezie ieșită recent de sub tipar).

Comunicările din secțiunea a doua au fost, de asemenea, foarte interesante. Din lipsă de spațiu prezint în continuare doar câteva spicuri: „*Memoria patrimoniului industrial*” prezentată de Dna inginer de la muzeul Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu”, Iași. Lenuța Chiriță; „*Conservarea științifică integrată a moștenirii culturale ca activitate interdisciplinară*” prezentată de Ion Sandu, prof.univ.dr., Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași; „*Din istoria mai puțin cunoscută a Republicii Moldova*” prezentată de Paul Emil Rascu, inginer, București, originar din Basarabia, care ne-a informat despre existența unui vechi marcaj de drum pe teritoriul Republicii Moldova de legătură între centrele de civilizație antică din Europa și Asia Centrală.

După ascultarea unor astfel de comunicări simți că devii mai bogat sufletește.

Valeriu DULGHERU

1. CULTURA CUCUTENIANĂ

CUCUTENI–5000 Redivivus:

10

Istoricul cercetărilor de la Cucuteni. Noi date și reconsiderări istorice

Văleanu Mădălin-Cornel

dr. cercetător științific I

Muzeul de Istorie a Moldovei

Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași

*La 75 ani de la tipărirea la Berlin a monografiei lui Hubert Schmidt despre **Cucuteni**, prin cercetările întreprinse s-a putut reconstitui o parte importantă a traseului istoric și geografic al colecțiilor arheologice provenite, atât din cercetările savantului german din 1909-1910 de la **Cucuteni**, cât și din cercetările anterioare. Prin această reconstituire, nu doar un patrimoniu cultural inestimabil a reintrat în circuitul științific, ci s-a putut realiza o restituire morală față de H.Schmidt, un lucru la fel de important, demonstrându-se că acea anatema care i-a fost atașată, că ar fi înșelat partea română privitor la restituirea de la Berlin a pieselor de la **Cucuteni** împrumutate pentru studiu, a fost o nedreptate la adresa acestuia.*

1. Cronologia evenimentelor

Primele cercetări arheologice întreprinse în așezarea de pe **Dealul Cetățuiei** de la **Cucuteni** debutează în anul 1885, când N.Beldiceanu, un pasionat și energic arheolog amator din Iași, care achiziționase, în toamna anului 1884, unele piese descoperite de muncitorii din cariera de piatră din acest loc, va întreprinde aici săpături, fiind însoțit D.C.Butculescu din București, un alt pionier în domeniu.

Totuși, despre distrugerile provocate așezării în anul 1884, aflăm abia în 1901, deci 17 ani mai târziu, într-un articol dintr-o amplă serie de memorii și amintiri de călătorii ale reputatului etnolog Theodor T. Burada, mărturii ce vor primi un generos spațiu în paginile revistei *Arhiva* a Societății Științifice

și Literare din Iași, care mărturisește că, la finele lunii martie a anului 1884, el s-ar fi aflat primul la **Cucuteni**.

Cercetările vor fi continuate și în anii următori de către N.Beldiceanu (la campania din 1887 va participa și Gr.Tocilescu), dar abia începând cu anul 1888 acesta se va asocia cu Gr.C.Buțureanu, profesor de istorie din Iași, împreună cu care vor avea cel mai important rol în primele faze de cercetare a acestei stațiuni.

În anul 1889, Gr.C.Buțureanu participa cu o comunicare la *Congresul Internațional de Antropologie* de la Paris, unde descoperirile făcute la **Cucuteni**, dar și în alte așezări similare din Moldova, sunt primite cu entuziasm de arheologii europeni. Aprecierile asupra acestora au fost cel mai bine exprimate de savantul francez A. de Quatrefages, președintele congresului, un rol important atunci jucându-l și Al.Odobescu, cel care l-a susținut *moralicește* pe Gr.C.Buțureanu.

La sfârșitul lui noiembrie 1889 și jumătatea lunii mai a anului următor, G.Diamandy, pe atunci tânăr student la Iași și participant alături de N.Beldiceanu și Gr.C.Buțureanu la săpăturile de la **Cucuteni**, susține în cadrul *Societății de Antropologie* de la Paris două comunicări despre **Cucuteni**.

Săpăturile arheologice de la **Cucuteni**, vor fi reluate în 1890, și apoi în 1892 și 1895, de către N.Beldiceanu, reușindu-se *a se cerceta aproape jumătate din stațiune*. Moartea prematură a acestuia în 1896, va opri aceste cercetări, dar pe baza materialelor adunate, Gr.C.Buțureanu va reuși să finalizeze un amplu volum asupra *Preistoriei în România*, volum în care stațiunea de la **Cucuteni**, se pare, că era bine integrată.

Cercetările de la **Cucuteni** vor fi reluate în anul 1909, deși între timp au existat numeroase braconări ale stațiunii, cel mai elocvent caz fiind cel al proprietarului dealului, C.Gheorgiu, care va publica chiar și o mică lucrare despre aceasta. Cele două campanii arheologice sistematice din anii 1909 și 1910 întreprinse la **Cucuteni** de către reputatul arheolog german H.Schmidt ilustrează faptul că așezarea intrase într-un circuit științific select, în rând cu faimoasele așezări de la Troia sau Micene. Pe baza materialelor rezultate din aceste cercetări,

H.Schmidt va realiza schema cronologică a evoluției civilizației, schemă și astăzi valabilă, cu unele nuanțări și completări, cât și legăturile cu alte civilizații contemporane din spațiul european, publicând la Berlin în 1932 și monografia stațiunii.

Deși faimoasă, stațiunea va fi uitată mai bine de jumătate de secol, cu toate că în anul 1924 primește și vizita abatelui H. de Breuille, reputat preistorician francez. Săpăturile arheologice vor fi reluate abia între 1961 și 1966, de către un amplu colectiv de arheologi din Iași, conduși de M.Petrescu-Dîmbovița.

2. Colecțiile de la Cucuteni - o odisee incredibilă

Deși vor părea incredibile, destinul și traseul colecțiilor de la **Cucuteni**, pare rupt dintr-un best-seller polițist, însă cum se știe prea bine ficțiunea este de multe ori depășită de realitate. Primele piese descoperite în anul 1884 la **Cucuteni**, vor fi vândute de către muncitorii din carieră anticarilor Șaraga din Iași și de la aceștia vor fi achiziționate de către N.Beldiceanu. Acesta își va spori colecția astfel dobândită cu piese rezultate din săpăturile din 1885, săpături întreprinse împreună cu D.Butculescu, care la rândul lui își va face propria colecție de piese de la **Cucuteni**.

În anii următori, colecția de piese deținute de N.Beldiceanu va fi sporită ca urmare a cercetărilor efectuate, iar parte din ea, va fi vândută Muzeului Național de Antichități din București în anul 1890. Ulterior colecția sa va crește din nou, datorită cercetărilor din anii 1890, 1892, și mai ales, 1895, însă după moartea acestuia intervenită în 1896, s-a presupus că a sa colecție a fost preluată de colaboratorul său Gr.Buțureanu. Acesta va reuși să finalizeze în 1898 un amplu manuscris despre *Preistoria în România*, manuscris însoțit de 450 figuri și desene ale pieselor, din care cele mai multe, probabil de la **Cucuteni**.

O parte a colecțiilor de la **Cucuteni** ce existau în patrimoniul Universității din Iași, la 1889 se aflau expuse în sala Pașilor Pierduți din noul corp de clădire a instituției. O altă

parte, ce se afla în colecția personală a lui Gr.Buțureanu, a fost expusă în anul 1906 în cadrul Expoziției Generale Române, unde a fost premiată cu medalia de aur. După moartea acestuia, aceasta rămâne familiei și în anul 1915, va fi vândută Muzeului Național de Antichități București, împreună cu prețiosul manuscris. Tot în acea perioadă, D.C.Butculescu propune spre a fi achiziționate de Muzeul Național de Antichități din București și el numeroasele colecții arheologice adunate, printre ele trebuind a se regăsi și piesele de la **Cucuteni**. Toate aceste colecții, împreună cu manuscrisul lui Buțureanu, sunt considerate dispărute în urma bombardamentelor asupra Bucureștiului din timpul celui de-al doilea război mondial, în toată literatura arheologică de specialitate postbelică.

Partea cea mai valoroasă a colecției Beldiceanu - Buțureanu de la **Cucuteni**, care ar fi rămas la Universitatea din Iași, ar fi fost trimisă la Moscova în anul 1917, alături de alte obiecte ce constituiau tezaurul României. *Cioburi de aur*, așa erau considerate de valoroase piesele de la **Cucuteni**. Ce ar mai fi rămas din acestea în colecțiile Muzeului de Antichități din Iași, s-ar fi pierdut în timpul refugiului din anul 1944.

În ceea ce privește, importanta colecție rezultată în urma cercetărilor de la **Cucuteni** ale lui H.Schmidt, conform înțelegerii acestuia cu statul român, dublurile pieselor și exemplarele mai rău conservate au rămas în Germania, piesele importante care fuseseră restaurate și studiate, fiind retrimise în anul 1912 în România, unde, ulterior, nu se mai știe nimic de ele. Din această cauză reputatul arheolog german a fost de nenumărate ori acuzat că ar fi înșelat partea română.

Colecția rămasă în Germania a fost expusă în sala românească din cadrul Muzeului Etnografic din Berlin, însă și aceasta va fi dată dispărută în urma bombardamentelor asupra Berlinului, dar și ca urmare a modificărilor statale postbelice. Totuși, după cel de-al doilea război mondial, o parte din aceasta a fost recuperată și re-expusă.

Alte colecții de piese de la **Cucuteni**, mai modeste, precum cea a lui Al.Negruzzi, implicat și el alături de N.Beldiceanu, sau cea a lui C.Gheorghiu, sau cea constituită

de V.Ciurea în cadrul Muzeului din Fălticeni, din păcate nici măcar nu au fost luate în considerație în literatura arheologică de specialitate. La fel s-a întâmplat și cu colecția de piese de la **Cucuteni**, care a fost donată de G.Diamandy în 1889 Școlii de Antropologie de la Paris.

3. Un patrimoniu regăsit

Deși, în cadrul elaborării monografiei stațiunii de la **Cucuteni**, pe baza săpăturilor efectuate între 1961 și 1966, publicată în anul 2004, s-a avut în vedere revizuirea și actualizarea datelor cu privire la istoricul cercetării stațiunii, datele avute la dispoziție se pare că au fost insuficiente, un semnal de alarmă fiind atras de reidentificarea în patrimoniul Institutului de Arheologie din Iași a unor obiecte ce proveneau din vechile colecții de la **Cucuteni**, probabil de la Beldiceanu.

Cum s-au găsit aceste piese și cum s-au reidentificat... ține de domeniul hazardului, hazard care, în arheologie, are importantul său rol. Luând în considerare acest semnal de alarmă, s-a continuat și după publicarea monografiei în 2004, cercetările asupra istoricului stațiunii, fiind căutate în arhivele documente privitoare la debutul cercetării stațiunii, traseul colecțiilor etc., reușindu-se a se pune în evidență numeroase, importante și inedite informații privitoare la stațiunea de pe **Dealul Cetățuiei** de la **Cucuteni**.

Însă cele ce s-au petrecut în primăvara lui 2006, credem că vor constitui în punct de referință pe traseul istoric și geografic a colecțiilor de la **Cucuteni**, și a reconsiderării unor etape și fapte istorice asupra cercetării **Cucuteniului**. În urma digitizării inventarului colecțiilor Institutului de Arheologie „V.Pârvan” București, în luna ianuarie 2006, la interogarea bazei de date, a fost evidențiat faptul că un număr de peste 2000 de piese *provin din stațiunea arheologică de la **Cucuteni***. Inițial s-a considerat că s-a produs o eroare frecvent întâlnită în evidența patrimoniului, încurcându-se locul de proveniență a acestora cu numele culturii.

Cercetând aceste piese, s-a constatat că parte din ele constituie colecția lui N. Beldiceanu vândută Muzeului Național de Antichități București în anul 1890, așa cum am precizat și anterior, colecție ce a fost considerată dispărută în 1944. O altă parte din piese provin din colecția lui Gr.C.Buțureanu vândută aceluiași muzeu de către soția sa în anul 1915, iar altele de la D.C.Butculescu, despre care în literatura de specialitate se scria că *nici nu au fost achiziționate*.

Însă cea mai mare parte dintre cele 2000 de piese purtau numere rusești și au fost repatriate în anul 1956 alături de Tezaurul României de la Moscova. Despre trimiterea la Moscova a unor piese de la **Cucuteni**, a fost publicată în monografia din 2004 o informație singulară și inedită, considerându-se că piesele respective s-ar regăsi tot acolo, dacă nu ar fi pierdute definitiv, plecând de la declarațiile părții rusești cum că obiecte, mult mai valoroase, erau definitiv pierdute. Ori, deși există nu mai puțin de patru lucrări de specialitate consacrate tezaurului românesc, reîntors de la Moscova, nu a fost niciodată amintită, cel puțin măcar în trecere, existența acestei colecții, asta în timp ce numeroși arheologi publicau în studiile lor informații privitoare la pierderea patrimoniului de la **Cucuteni**.

Reidentificarea acestor colecții avea să scoată la suprafață un aspect cu mult mai important, cu referire directă la H. Schmidt, care a fost acuzat că în urma cercetărilor de la **Cucuteni** din anii 1909-1910, ar fi înșelat partea română, prin nerepatrierea obiectelor împrumutate pentru studiu la Berlin. Deși documentele păstrate în arhive scot în evidență faptul că piesele au fost restituite părții române în 1912, această importantă colecție *a dispărut, pur și simplu*, atitudinea părții române *având* astfel o anumită justificare.

Așa cum am mai menționat anterior, la Universitatea din Iași se păstra cea mai importantă parte a colecției lui N.Beldiceanu, rezultată, cel mai probabil, din cercetările efectuate după anul 1890, întreprinse în colaborare cu Gr.C.Buțureanu; aceasta, în 1899, se afla expusă și în *Sala Pașilor Pierduți* din clădirea universității. Pe lângă aceasta, o altă importantă parte a acestei colecții se afla în posesia lui

Gr.C.Buțureanu și a fost expusă la *Expoziția Generală Română* din anul 1906.

Deși acesta finalizase încă din anul 1898 lucrarea intitulată *Preistoria în România. Studiu de antropologie preistorică și etnografie*, a reușit să tipărească, doar o parte din acest interesant material, sub formă de serial, în paginile revistei *Arhiva* a Societății Științifice și Literare din Iași. Chiar și așa, cea mai mare parte a pieselor de la **Cucuteni** rămăseseră, practic, nepublicate.

După săpăturile întreprinse la **Cucuteni** în 1909-1910, H.Schmidt publică o parte dintre materialele descoperite în raportul din 1911, dar colecția, repatriată în România, pare să nu se fi bucurat de o atenție specială; aceasta este singura explicație plauzibilă pentru evenimentele care se vor petrece ulterior, undeva în segmentul temporar 1912-1917. Întoarsă la Iași, această importantă colecție arheologică, probabil printr-o eroare involuntară, va fi amestecată cu mai vechea colecție de piese de la **Cucuteni**, a lui N. Beldiceanu, ce se păstra la Universitatea din Iași. Facem această afirmație deoarece este singura care poate explica *dispariția* colecției lui H. Schmidt; la Iași, între 1912 și 1917, se va vorbi doar de o singură colecție de piese de la **Cucuteni**, colecția lui N. Beldiceanu. Cele mai de valoare obiecte ale colecției lui N.Beldiceanu vor fi expediate la Moscova în anul 1916, alături de Tezaurul României, și s-a presupus că ele nu s-ar mai fi întors niciodată, deoarece în nici unul din documentele publicate despre repatrierea acestuia nu se specifică existența unei astfel de colecții.

Cercetând, în luna ianuarie 2006, colecțiile de la **Cucuteni**, reidentificate în patrimoniul Institutului de Arheologie „V. Pârvan” București, s-a constatat că, deși în inventarele instituției se menționa că aceste piese sunt publicate în monografia lui H. Schmidt din 1932 și sunt repatriate de la Moscova, informația a rămas practic *necunoscută* cercetătorilor și publicului larg și, am putea adăuga, *neexplicată*.

Toate acestea, puse cap la cap, nu pot decât să reliefeze faptul că eroarea aparține în exclusivitate părții române, care prin amestecarea colecției lui H.Schmidt, repatriată în 1912 de

la Berlin, cu mai vechea colecție a lui N.Beldiceanu, existentă la Universitatea din Iași, și apoi prin trimiterea *colecției reunite* în 1916 la Moscova, a făcut practic *dispărute* materialele arheologice descoperite de cercetătorul german, aruncându-se asupra acestuia vina că nu le-ar fi restituit.

Mai trebuie adăugat faptul că informații asupra pieselor descoperite de H.Schmidt și rămase la Berlin au fost contradictorii uneori, însă astăzi acestea se găsesc în colecțiile Muzeului de Pre- și Protoistorie de la Berlin (Museum für Vor- und Frühgeschichte), parte din ele expuse în vitrinele muzeului, parte aflate în depozite, piese pe care le-am putut vedea și cerceta în vara anului 2006, alături de numeroase documente privitoare la cercetările de la **Cucuteni** din 1909 -1910, inclusiv inventarul colecției lui H.Schmidt, când am întreprins o vizită de documentare în Germania. Deși am prezentat părții germane rezultatele cercetărilor noastre, menționate în cadrul acestei prezentări, am resimțit totuși o *reținere* generată de culpa *înrădăcinată* asupra lui H.Schmidt.

Concluzii

Acum, când toate acestea au fost clarificate, considerăm că anatema aruncată asupra lui Hubert Schmidt a fost îndepărtată, însă nedreptatea făcută cercetătorului german de către partea română ar putea fi definitiv ștearsă, doar atunci când piesele descoperite de acesta și păstrate în România, alături de celelalte colecții *redescoperite* de la **Cucuteni**, în principal ale lui N.Beldiceanu, D.C.Butculescu și Gr.C.Buțureanu, precum și de cea rezultată din săpăturile din 1961-1966, întreprinse de M.Petrescu-Dîmbovița, ar putea fi reunite în cadrul unui muzeu sau măcar a unei expoziții muzeale mai mari. Și dacă partea germană ar participa la un asemenea proiect, ar fi cu mult mai îmbucurător.

Iar un moment prielnic pentru acest eveniment se apropie.

Bibliografie:

I. I. Andrișescu, *O pagină din istoria arheologiei preistorice în România: Gr. C. Buțureanu și introducerea sa la*

„Preistoria în România. Studii de arheologie preistorică și etnografie” (1898, inedit), în *Revista de Preistorie și Antichități Naționale. Buletin al Seminarului de arheologie preistorică de la Facultatea de Litere și Filozofie*, nr. I, 1937, pag. 17-26.

2. D. Atanasiu, *Către cititori*, în *Arhiva Societății Științifice și Literare din Iași*, XXV, 1914, pag. IX-XXVIII.

3. N. Beldiceanu, *Antichitățile de la Cucuteni*, broșură, 4 iunie 1885, Iași.

4. N. Beldiceanu, *Antichitățile de la Cucuteni*, în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, București, an III, vol.V, 1885, pag. 187-192.

5. Gr.C. Buțureanu, *Notiță asupra săpăturilor și cercetărilor făcute la Cucuteni*, în *Arhiva Societății Științifice și Literare din Iași*, I, 3, 1889, Iași, pag. 257-271.

6. Gr.C. Buțureanu, *Note sur Coucuteni et plusieurs autres stations de la Moldavie du Nord*, în *Compte-rendu du Congrès International d'Anthropologie et d'Archéologie Préhistorique*, X, 1889, Paris, pag. 299-307.

7. Gr.C. Buțureanu, *Preistoria în România*, în *Arhiva Societății Științifice și Literare din Iași*, 1903 (an XIV), nr. 9-10, pag. 410-421 și nr. 11-12, pag. 490-500, 1904 (an XV), nr. 1, pag. 1-9, nr. 3, pag. 97-104 și nr. 4, pag. 145-152.

8. D.Diamandi, *Station préhistorique de Coucuteni (Roumanie)*, în *Bulletins de la Société d'Anthropologie Paris*, 3-e série, 1889, t. 12, pag. 582-599;

9. D.Diamandi, *Nouvelles idoles de Coucuteni (Roumanie)*, în *Bulletins de la Société d'Anthropologie Paris*, t. I, 1-série, 1890, pag. 406-408.

10. I. Nădejde, *Antichitățile de la Cucuteni*, în revista *Contemporanul*, an IV, nr.14-15, 1885, Iași, pag. 587-592, continuare an IV, nr.17, pag.671-674.

11. L. Năstasă, *Unele date în legătură cu istoricul descoperirilor de la Cucuteni*, în *Acta Moldaviae Meridionalis*, V-VI (1983-1984), 1984, pag.513-522.

12. M. Petrescu-Dîmbovița, M. C. Văleanu, *Cucuteni-Cetățuie. Monografie arheologică*, Editura „Constantin Matasă” din Piatra Neamț, în seria *Bibliotheca Memoriae Antiquitatis*, vol. XIV, 2004.

13. H. Schmidt, *Verläufiger Bericht über die Ausgrabungen 1909-1910 von Cucuteni bei Iassy (Rumänien)*, în *Zeitschrift für Ethnologie*, XLIII, 1911, pag. 581-601.

14. H. Schmidt, *Die Ausgrabungen von Cucuteni und Sărata Monteoru (Rumänien), im Licht der ägäische Vorgeschichte (Vortrag)*, în *Archäologischer Anzeiger*. Beiblatt zum Jahrbuch des Archäologischen Instituts, I/II, 1923/1924, Sitzung von 3 Juni 1924, pag. 348-355.

15. H. Schmidt, *Cucuteni in der Oberen Moldau, Rumänien. Die befestigte Siedlung mit bemalter Keramik von der Steinkupferzeit in bis die vollentwickelte Bronzezeit*, Berlin-Leipzig, 1932.

16. H. Schmidt, *Cucuteni. In der Oberen Moldau, Rumänien. Die befestigte Siedlung mit bemalter Keramik von der Stein kupferzeit in bis die vollentwickelte Bronzezeit*, Herausgegeben und eingeführt von Mădălin-Cornel Văleanu, Iași, 2006.

17. H. Schmidt, *Cucuteni din Moldova – România. Așezarea fortificată cu ceramică pictată, din epoca pietrei și cuprului și până în apogeul epocii bronzului*, ediție îngrijită și prefată de Mădălin-Cornel Văleanu, traducere Geanina Bistrițan, Iași, 2007.

18. O. Tafrali, *Antichitățile de la Cucuteni și Muzeul de Antichități din Iași*, în *Arta și Arheologia*, 9-10 (1933-1934), 1935, pag. 62-63.

19. Th. T. Burada, *Antichitățile de la Cucuteni*, în *Arhiva Societății Științifice și Literare din Iași*, an. XII, nr. 5-6 (mai-iunie), 1901, pag. 270-277.

20. N. Ursulescu, M. C. Văleanu, *Debutul culturii Cucuteni în arheologia europeană/Début de la culture Cucuteni dans l'archéologie européenne*, în *Dimensiunea europeană a civilizației eneolitice est-carpătice* (ed. N. Ursulescu), 2006, pag. 21-65.

21. M. C. Văleanu, *Descoperirile de la Cucuteni și Societatea de Medici și Naturaliști din Iași (1884-1891)*, în *Studii de Preistorie*, nr. 3 (2005-2006), 2006, pag. 199-214.

Preocupări actuale ale Primăriei comunei Cucuteni pentru punerea în valoare a culturii și civilizației cucuteniene

Mihai Tun,
primarul c. Cucuteni

H. Schmidt în monografia sa despre Cucuteni (la care a lucrat peste 20 de ani și a publicat-o în 1932), a reușit să determine principalele etape ale evoluției acestei culturi denumită de către el Cucuteni A, Cucuteni A-B și Cucuteni B. Abia în anul 1961, din inițiativa Filialei din Iași a Academiei Române au fost reluate cercetările arheologice de la Cucuteni, Băiceni. Rezultate deosebite de importante s-au obținut prin noile săpături arheologice din așezările neolitice de la Cucuteni în legătură cu felul de viață și de gândire al trăitorilor acestei culturi. Astfel, au fost descoperite peste 30 locuințe din toate fazele culturii Cucuteni. Din proprie inițiativă, dorind ca localitatea Cucuteni să devină cât mai atractivă turiștilor, în colaborare cu Fundația AXart din Iași, am organizat o tabără de sculptură în lemn de stejar, la care au participat și artiști din Republica Moldova.

Încă din anii 1967-1977, perioadă în care pe raza comunei Cucuteni se realizau ample lucrări de cercetare arheologică sub coordonarea iluștrilor profesori Mircea Petrescu-Dîmbovița și Marin Dinu, Primăria comunei, având în funcția de primar aceeași persoană pe care o are și astăzi, s-a implicat sub diferite forme în sprijinirea acestor lucrări atât de importante pentru istoria noastră veche. Sprijinul nostru este recunoscut de către autorii valoroasei lucrări *Cucuteni-Cetățuie. Monografie arheologică*, prin următoarele aprecieri care ne onorează: „Un ajutor prețios acordat de-a lungul timpului cercetărilor arheologice, dar și activităților de arheologie experimentală de la Cucuteni-Cetățuie, a fost dat de domnul primar al comunei Cucuteni, Mihai Tun, care, pătruns de importanța stațiunii de pe Cetățuia de la Cucuteni, a fost

*întotdeauna alături și a susținut pe realizatorii cercetărilor respective*¹.

Sprijinul Primăriei consta în asigurarea de spații pentru cazarea studenților, acceptarea executării de săpături pe anumite terenuri, accesul în căminul cultural, terenul de sport, cumpărarea unor produse prin fostul C.A.P, acces liber la pescuit din unele iazuri ale primăriei și în livada de cireși și vișini. Împreună cu specialiștii amintiți, am susținut și noi demersurile pentru protejarea mormântului geto-dacic descoperit în apropierea satului Cucuteni, prin realizarea construcției monumentale care acum îl acoperă și care găzduiește și colecția de obiecte aparținând culturii neolitice. Înainte ca această construcție să fie ridicată, ne-am implicat direct în asigurarea pazei și protecției mormântului, ca titulari ai acestei realizări pe raza comunei.

O cooperare aproape perfectă cu istoricii a fost în anul 1984, când s-a aniversat centenarul descoperirii antichităților cucuteniene, la care a fost prezentă și doamna Maria Ghimbutas, președinte al comunității internaționale a istoricilor și arheologilor, alături de specialiști în domeniu din 11 țări. Despre acea perioadă păstrez amintiri vii și profunde. Era un act de înălțare, împlinire și recunoștință de a fi fost descoperite toate acele lucruri pentru prima dată la Cucuteni, ceea ce ne făcea să uităm greutățile întâmpinate în obținerea de fonduri și mai ales a materialelor necesare (în mod deosebit a cantității imense de fier pentru structura de rezistență a muzeului), când în țara noastră era penurie de astfel de materiale.

Dificile au fost și obținerea sutelor de puieți de pomi roditori și tei, precum și a zecilor de mii de butași pentru gardul viu, plantarea acestora prin muncă voluntară de către locuitorii comunei, adusul apei și udarea acestora pentru a se prinde. Însă efortul acesta a meritat, în prezent spațiul din jurul muzeului arheologic fiind o oază de frumusețe.

---

¹ Mircea Petrescu-Dâmbovița, Mădălin-Cornel Văleanu, *Cucuteni-Cetățuie. Monografie arheologică*, Editura «Constantin Matasă», Piatra Neamț, 2004, p. 10.

Imediat după revoluția din decembrie 1989, ca o răzbunare pentru faptul de a le fi luat terenurile prin colectivizarea agriculturii, unii cetățeni ai comunei voiau demolarea acestui edificiu, sub pretextul că piatra ar fi fost extrasă din terenurile ce le aparținuseră. Cunoscând valoarea inegalabilă a construcției respective cât și eforturile pentru realizarea acesteia, fiind anunțat de reaua intenție, am supravegheat-o personal, având cu mine coasa în zilele furiei, fiind apoi angajat ca și supraveghetor în anul 1990 de către Complexul Muzeal Moldova Iași.

Revenind în funcția de primar un an mai târziu, am intervenit la domnul Președinte al României Ion Iliescu, pentru a convinge instituțiile abilitate din vremea respectivă să ne aloce fonduri pentru înlocuirea acoperișului muzeului, care, fiind din plăcuțe de azbociment, era ușor distrus de vânturi și ploi, punând în pericol mormântul și chiar construcția. Repartizându-ne sumele necesare, în prezent este acoperit cu tablă galvanizată, fiind înnoită șarpanta exterioară și revopsită șarpanta interioară.

Odată cu aderarea României la Comunitatea Europeană și chiar premergător acestui act istoric, Primăria comunei Cucuteni a avut și are în continuare preocupări pentru punerea în valoare a culturii cucuteniene și a celorlalte vestigii arheologice, astfel încât în viitorul apropiat această așezare pitorească să devină un centru de mare atracție pentru turiștii din țară și din străinătate, având totodată și o bază sigură de realizare a veniturilor pentru întreținere și dezvoltare. În acest sens, în prezent Primăria Cucuteni este partener al Facultății de Istorie a Universității „Al.I. Cuza” Iași pentru derularea unui amplu proiect de punere în valoare a culturii cucuteniene. În primul rând se intenționează construirea unei clădiri-muzeu special destinată acestui scop, care să adăpostească obiecte originale descoperite în diferite zone de răspândire a vechii culturi. Astfel, construcția actuală a muzeului va rămâne să adăpostească doar mormântul princiar geto-dacic. Sperăm să convingem forurile superioare să aprobe instalarea aici a unei flacări permanente, ca o recunoaștere a sacralității acestui mormânt unic descoperit în România, care atestă continuitatea

vieții umane în acest spațiu, despre care scrie marele istoric grec Herodot.

În al doilea rând, în proiectul mai sus menționat este prevăzută realizarea unui sat milenar, prin construirea unor locuințe asemănătoare celor realizate de cucutenienii de acum 5000 de ani în urmă, în care turiștii să poată experimenta modul de viață al acestora: măcinarea grâului la râșnițe din piatră, coacerea pâinii în cuptoare presupuse a fi existat cu mii de ani în urmă, folosirea arcului, practicarea pescuitului într-o amenajare piscicolă din apropierea satului respectiv etc.

Readucerea în actualitate a modului de viață neolitic ar putea fi o cale prin care să renască interesul și dragostea pentru îndeletniciri de altă dată, precum țesutul (mai ales al covoarelor cu motive tradiționale) sau confecționarea costumelor naționale, pentru conservarea datinilor și obiceiurilor populare – comori neperitoare, care ne reprezintă și care dau valoare existenței noastre pe această vatră de cultură și civilizație. Concomitent cu derularea acestui proiect, se va urmări amenajarea căilor de acces spre localitățile Tg. Frumos și Cotnari, cât și a celor din interiorul comunei. De asemenea, ne preocupăm intens pentru îmbunătățirea condițiilor de viață la nivelul comunei. Astfel, pe lângă efortul de a înnoi infrastructura rutieră, am alimentat aproape toată comuna cu gaz metan și avem în derulare un proiect de alimentare cu apă potabilă.

Pentru crearea unui echilibru natural, al unui mievo-climat atât de necesar în preîntâmpinarea fenomenului de încălzire globală, care îngrijorează pe oamenii de știință din diferite domenii, avem în planul urbanistic al comunei plantarea versanților cu diferite specii de arbori și chiar realizarea unui parc dendrologic.

Preocuparea noastră principală a fost mereu transmiterea către noua generație a respectului pentru valorile inestimabile pe care comuna Cucuteni are privilegiul de a le găzdui. În acest sens, am inițiat realizarea unor acțiuni care, coroborate cu obiectivele istorice, să întărească acest sentiment. Astfel, începând cu 2002, în colaborare cu Fundația AXart, am organizat anual o tabără de sculptură în lemn de stejar, într-o

zonă deosebit de frumoasă din apropierea muzeului existent. Din anul 2005, tabăra este organizată de Asociația Ars Continua, al cărei președinte este Ionela Mihuleac. Cu această ocazie, spectrul activității artistice s-a lărgit, cuprinzând și alte forme ale artei, în primul rând prelucrarea ceramicii, fapt care ne-a prilejuit o mare bucurie, acesta fiind un mai vechi vis al nostru. În acest sens, cu sprijinul unor specialiști ceramiști din Cluj, București și Iași, tabăra include un atelier de ceramică, unde participă copii de la școlile din comună și care se bucură de un interes crescut. Dacă în primul an au participat 20 de elevi, în 2007 numărul acestora a ajuns la 60, unii fiind în al treilea an de participare. Faptul cel mai îmbucurător este că unii se dovedesc a fi pasionați și deosebit de talentați.

Pentru realizarea acestei tabere, Primăria are o implicare directă, în primul rând prin primarul acesteia, adică subsemnatul, care a reușit an de an să obțină bani și materiale necesare. De asemenea, Consiliul local, înțelegând importanța culturală și socială a acestei acțiuni, a pus la dispoziție, prin hotărâre, unele spații disponibile, folosite până la Revoluție de către dispensarul uman și medicul comunei. Însă, prin acordarea spațiilor respective, greul abia a început. Acestea erau degradate și nefolosibile. Printr-un efort deosebit, la care au participat deopotrivă Primăria și Asociația Ars Continua, ele au fost renovate, fosta locuință a medicului fiind transformată în dormitoare pentru artiștii participanți iar fostul grajd în atelier pentru prelucrarea ceramicii și depozit pentru uscarea obiectelor realizate. În plus, au fost construite două cuptoare din cărămidă pentru arderea ceramicii, unul pentru lucrări de dimensiuni mici și mijlocii, iar celălalt pentru lucrări mari.

După șase ani destul de dificili, în care am înaintat datorită suportului financiar al unor oameni de bine, iubitori de cultură și frumos, și al unui sprijin financiar modest din partea Ministerului Culturii în 2005 și 2006, în anul 2007, din nou grație eforturilor și insistențelor noastre, Consiliul Județean Iași a acordat o sumă mai mare de bani, cu care ne-am permis modernizarea spațiilor de cazare, unele mici reparații și procurarea materialelor necesare pentru buna desfășurare a activităților.

Toate aceste realizări ne-au încurajat ca în 2007 să declarăm tabăra drept internațională, având participanți din Republica Moldova, Serbia și Marea Britanie. După fiecare ediție, Asociația Ars Continua organizează în Municipiul Iași expoziții de prezentare a taberei, care se bucură de o largă participare și de o bună apreciere din partea criticii de specialitate.

O realizare deosebită pentru ediția din acest an a fost amenajarea unei frumoase galerii de artă, într-o sală dintr-o aripă a căminului cultural, ce stătea nefolosită de mai mulți ani. În prezent, galeria găzduiește unele din lucrările realizate în cadrul taberei, fiind deschisă tuturor celor care ne vizitează comuna. Sperăm ca, prin colaborare cu Asociația Ars Continua, să punem organiza aici și alte expoziții ale unor profesioniști din domeniul artei și mai ales al ceramicii, astfel încât Cucuteni să devină o dată în plus un punct de atracție pentru cei interesați de artă și în special de cultura cucuteniană.

Într-un dialog permanent cu cercetători și personalități ce își desfășoară activitatea și au preocupări în domeniu, sperăm să găsim și alte activități care să pună cât mai bine în valoare această zonă. Fie ca energia pământului, spiritul creator și Dumnezeu să ne dea puterea necesară realizării acestor obiective, unind într-un gând și o voință pe toți trăitorii din spațiul cucutenian.

Mihai Tun,
Primar al comunei Cucuteni, județul Iași

Complexul monastic rupestru de la Țipova, uriaș templu solar și observator astronomic al antichității*

Andrei Vartic,

scriitor, editor al revistei de studii
carpato-dunărene „*Dava International*”

*„Schitul Țipova are o bibliotecă bogată în cărți românești
din veacurile XVII-XVIII, iar obștea este compusă din 16
călugări, toți români”*

**(Zamfir Rally Arbore, *Basarabia în secolul XIX*,
București, 1898)**

Împăratul bizantin Constantine Porphyrogenitus scria în anul 950 [1], despre existența a șase orașe părăsite pe malul drept al Nistrului, informatorii lui, inclusiv cei pecenegi, comunicând de biserici și cruci vechi, distruse, realizate „*în vechime din piatră poroasă*”. Știința arheologică confirmă și informația Porphyrogenitului, care așeza hotarele imperiului bizantin pe Nistru în acea „vechime” (este vorba, probabil, de vechimea iconoclaștilor, susține părintele protoiereu Petru Buburuz, fiindcă urmele adoratorilor icoanelor, izgoniți din Constantinopol, se văd și acum în complexele monastice de pe Nistru), dar și harta lui Ptolomeu, mai veche cu vreo 700 de ani. Pe tot întinsul Nistrului, de la Hotin și până la mare, s-au descoperit mari dave getice și chiar tracice, cea de la Saharna, cu excepționale artefacte, datând din secolul XI B.C [2], dar și uriașe complexe monastice rupestre, majoritatea cu vechime precreștină. Arheologul Ilie Borzic menționat la acest simpozion că davele getice nistrene stau deasupra complexelor rupestre din stânca Nistrului, fapt care sugerează că germenii acestor complexe au fost construiți de geto-daci și că, după opinia lui, multe din actualele chilii ale schivnicilor ortodocși au fost la origine sarcofage ale unor înalți demnitari geto-daci. Arhitectul Eugen Bâzgu, restaurator și cercetător al acestor complexe, estimează numărul aproximativ al chiilor din cele 45 de complexe rupestre nistrene la aproximativ 40.000

[3]. O cercetare importantă a resurselor documentare privind complexul monastic ortodox de la Țipova, denumit și mănăstirea de la Horodiște, a realizat cercetătorul Sergius Ciocanu [4].

Complexul monastic rupestru de la Țipova (pentru comoditate noi vom folosi denumirea lui actuală, utilizată și în decizia guvernului RM despre conservarea și utilizarea eficientă a rezervațiilor peisagistice Saharna și Țipova [5]), pe care le-am cercetat anul acesta de la echinocțiul de primăvară până la cel de toamnă, face parte anume din aceste vestigii tracice și chiar pre-tartrice foarte vechi, apoi getice și creștine și reprezintă, după opinia noastră, modele exemplare de continuitate geto-dacică în spațiul românesc timpuriu, ba chiar și modele de trecere non-violentă și non-politică de la monoteismul dacic la cel creștin, așa cum susține și Mihail Sadoveanu în „*Creanga de aur*”. Început în timpuri imemorabile în stânca de calcar a Nistrului, complexul monastic rupestru de la Țipova, un adevărat Athos românesc, se află în imediata apropiere a importantei dave getice de la Horodiște (patrulaterul din fig.1). Cu părere de bine această davă, înconjurată din toate părțile de prăpăstiile unor defileuri săpate în calcar de micii afluenți ai Nistrului, este puțin cercetată. Speranța noastră este că viitorii cercetători, dotați cu metode și instrumente performante, detașați și de ideologia comunistă, vor putea să cerceteze situl Horodiște mult mai bine. În partea sud-vestică acest vechi oraș getic avea o cetățuie, și tot acolo, unde prăpastia era lipsă, a fost ridicat un impunător val de apărare. Distanța dintre această davă și complexul monastic rupestru este aproximativ 2340 m. Drumul prin defileu între cetate și complexul rupestru este de o mare frumusețe în orice anotimp datorită reliefului calcaros, prezenței multor cascade fermecătoare, dar și a unor chilii tănuite, vechi tăieturi a pietrei în locuri fără acces, și chiar a unor misterioase „*beciuri fără capăt*”, așa cum susțin localnicii (care ar putea fi, după opinia noastră, și căi de refugiu a apărătorilor cetății). Complexul monastic rupestru actual este protejat de stat, dar lipsa resurselor financiare și a unei relații eficiente între stat și conducerea actuală a mănăstirii Țipova contribuie la

distrugerea naturală și antropică, și chiar devastarea lui de către turiștii care vin aici în număr foarte mare, atrași mai ales de presupusele calități terapeutice și energetice al locului, denumit, din cauza asemănării stâncii Țipova cu un leu (fig. 2), și Sfinxul de pe Nistru. Arheologii și arhitecții restauratori au numărat peste 11 etaje de locuire în diferite timpuri, cel mai important fiind etajul central, format din trei complexe, cel foarte vechi, probabil dacic, apoi cel vechi, cu bisericile Sfântul Nicolae, Sfânta Treime, Înălțarea Sfintei Cruci etc, distrus aproape total, și cel nou, cu biserica „*Adormirii Maicii Domnului*”, datat, după pisanăa ultimei reconstrucții, cu anul 1765. Pisanăa cu referire la reconstrucția din acel an a existat la Țipova până la ocuparea Basarabiei de către Rusia Țaristă, fiind apoi dezlipită de pe perete în 1835 și trimisă Eparhiei Basarabiei [4]. Unele surse însă, susțin că pisanăa, scrisă cu litere roșii și negre pe peretele proscomidiei, a fost trimisă la mănăstirea Zografu din muntele Athos, de care Țipova era dependentă și care, după cum se știe, a fost ctitorită de Ștefan cel Mare și Sfânt.

Fiind limitată în timp și spațiu editorial, vom prezenta în comunicarea actuală doar câteva din rezultatele cercetărilor noastre, începute la 21 martie a.c. din inițiativa domnului Anatol Plugaru, ctitorul mănăstirii „*Adormirii maicii Domnului*”, participant activ la toate cercetările noastre. Anume în acea zi, determinând orientarea spațială a complexului nou (datat cu anul 1765) noi am observat că el are o poziție excepțională față de nordul geografic și este orientat perpendicular pe direcția 45 grade Nord-Est, adică, previzibil atunci, exact spre răsăritul de soare la Solstițiul de vară. În aceeași zi am cercetat în colțul peretelui estic al proscomidiei bisericii „*Adormirea Maicii Domnului*” o gaură semi-elipsoidală orientată exact spre Est, fapt care ne-a permis să presupunem că întregul complex, și în mod special biserica „*Adormirii Maicii Domnului*” este orientat și spre echinocțiu (așa cum, de altfel, este canonic pentru bisericile ortodoxe, primele raze ale soarelui la echinocțiu trebuind să cadă exact pe prestolul din altarul bisericii). Am luat atunci decizia să cercetăm fundamental complexul și să ne pregătim, prin cercetarea multidisciplinară, pentru evenimentul

solstițial de la 21 iunie și cel echinocțial de la 23 septembrie, pentru a confirma ipotezele noastre.

În fig. 4 și 5 sunt prezentate două vederi ale complexului monastic rupestru „*Adormirea Maicii Domnului*”, una (fig.4) din perioada distrugerii totale (mănăstirea a fost închisă de bolșevici în 1949, prima din Basarabia care a avut această soartă, fiind în 1944 bombardată cu tunurile de sovietici dinspre Transnistria) și alta (fig. 5) din perioada actuală, după reconstrucțiile începute de Anatol Plugaru după proiectul lui Eugen Bâzgu. Amintim aici că unul din ultimii călugări ai mănăstirii nu a vrut s-o părăsească după distrugere și a fost găsit mort pe scările de piatră ale complexului în iarna anului 1952. În anii 1988-1990, sub pretextul sanitarizării chiliilor pentru o eventuală reconstrucție, un grup de răufăcători din care au făcut parte și arheologi de la Sanct-Petersburg, și actuali lideri ai partidului comunist din RM, au distrus numeroase straturi culturale, au răzuit pereții pe care erau incrustate inscripții vechi, formule matematice și figuri geometrice, au făcut săpături arheologice ne-autorizate, iar artefactele și scheletele descoperite au fost duse în locuri necunoscute.

Este important să arătăm aici că zona centrală a complexului monastic actual a fost terasată în două nivele deosebit de ingenios într-o vechime încă necunoscută, și că există speranța că straturile culturale ascunse în cei 3-4 metri de terasă vor permite să se facă datarea științifică a fazelor de construcție a complexului și să se refacă fazele de construcție.

Cercetând cele două terase, noi am observat că intrarea principală în complex este de fapt o poartă solară, orientată 45% nord-est, care delimitează exact cele două nivele, unul inferior, pe care s-ar fi aflat până în 1949 dependențele mănăstirii, și altul superior, pe care se află incinta sacră. Diferența de nivel dintre cele două terase, marcată special și cu două scări, perpendiculare una pe alta, este de 180 cm. Distanța dintre zidurile scării în partea de jos este de aprox. 270 cm. Scara ce unește cele două terase are lățimea de aprox. 150 cm. Această scară este lipită de zidul superior, zid care are lungimea de exact 360 cm. Măsurând scara principală de la

intrarea în incinta sacră, orientată și ea exact 45 grade nord-est, am aflat că are lățimea tot de 270 de cm, iar lățimea scărilor pe care în vechime se putea urca spre biserică este de 150 cm. Mai remarcăm aici că în vechime această scară era ascunsă de ochii celor care navigau pe Nistru sau cercetau mănăstirea de pe celălalt mal, urcarea spre biserică realizându-se pe aceeași scară, dar care începea, însă, de la etajul inferior al complexului. Doar la mari sărbători, atunci când, așa cum povestesc bătrânii, la mănăstire venea lume de pe lume (drumurile ce urcă dinspre Nistru la mănăstire sunt întărite cu ziduri de piatră și par adevărate căi sacre, după cum se mai poate observa în fig.3) era posibilă intrarea pe scările principale, dar, tot atunci, se închidea accesul spre subteran, mascându-se această intrare cu un podeț de lemn. Bătrânii locului afirmă că și în perioada interbelică monahii de la schitul din stâncă nu permiteau intrarea laicilor în schit, iar când erau strigați de vreun intrus ieșea unul din ei și scria la pomelnic sau primea darurile aduse schitului. Tot ei susțin că tot avutul mănăstirii, inclusiv catapeteasma cea veche, icoanele și biblioteca (Zamfir Rally Arbore scria la sfârșitul secolului XIX că la Țipova exista o mare bibliotecă de carte religioasă românească) au fost ascunse de ultimii călugări în catacombele Țipovei, zidite apoi în așa fel ca să nu poată fi găsite de răuvoitori (la fel închizându-se și sursele de apă).

Acum să observăm că măsurarea dimensiunilor complexului rupestru de la Țipova efectuate de noi sunt multipli ai lui 3, fapt care ne-a determinat să afirmăm că unitatea de măsură a lungimii folosită de vechii zidari ai Țipovei a fost piciorul egiptean (1 picior egiptean = 30 centimetri). Deci există cel puțin o legătură metrică între Țipova și spațiul egipteano-mediteranian. Astfel, se poate de presupus, chiar la începutul cercetărilor noastre, dacă nu cumva zidarii Țipovei cunoșteau întregul complex de cunoștințe sacre, științifice, cosmogonice din perioada Egiptului, Sumerului și Greciei Antice (așa cum, de altfel, le cunoșteau și dacii montani din zona cetăților ardelenene) și dacă, nu cumva, primele zidiri au fost realizate aici chiar în perioada de înflorire a civilizațiilor mediteraniene. Faptul că Nistrul era navigabil, că, urcând pe el în sus navele

grecești, și nu numai, puteau să se ridice ușor până aproape de Lvov (în vremea domniei lui Burebista clima era cu aproximativ 30% mai umedă, deci și Nistrul, susținut și de meandrele și bălțile sale și a afluenților, avea un debit mai puternic), adică în inima Europei, de unde caravanele de mărfuri puteau ajunge practic în toată Europa Centrală, Nordică și Estică, demonstrează de ce și geto-dacii au construit marile lor dave pe hotarul Nistrului, la Cetatea Albă, Vâșcăuți, Horodiște, Saharna, Japca, Echimăuți, Rașcov, Cosăuți, Rudi etc. De altfel, din punct de vedere al accesului spre zonele strategice ale Europei antice și medievale, Nistrul era mult mai valoros decât Dunărea, permițând schimburi comerciale foarte importante între aceste zone și cele ale Răsăritului și Mediteranei. Chiar și Romanii puteau ajunge fără probleme în Europa Centrală, Nordică și Estică urmând cursul Nistrului, fapt confirmat și de mulțimea artefactelor descoperite de arheologi. Nu e de mirare că în stânca Nistrului, încă din cele mai vechi timpuri, inclusiv din timpul războaielor troiene, dar în preajma davelor geto-dacice, strămoșii noștri au construit complexe monastice în care erau adunate și arhivate și cunoștințele celor vechi. Cercetarea sanctuarelor dacice din zona centrală a Ardealului, orientarea lor cosmogonică, complexitatea numerologică, geometrismul lor cosmogonic ne-au permis să observăm [9] că și zidurile Țipovei respectă algoritmul geto-dacic, bazat și pe cunoștințele cele mai importante ale antichității și că, în mod încă ne-elucidat, aceste cunoștințe au trecut în arsenalul primilor schivnici creștini așezați pe Nistru.

Tot la 21 martie 2007 noi am descoperit o tăietură cosmogonică foarte importantă realizată cândva în vechime în unghi drept pe palierul superior al Țipovei, la 33 metri sud-est de scara așa numitului „*buto*”. Acest unghi drept (fig. 7) dă cheia cercetării multidisciplinare a Țipovei, fiindcă ea orientează antropic, științific, dar și sacru, întregul complex al Țipovei spre Nordul Geografic și Ceres, spre Solstiții și Echinocții, și a permis să găsim răspunsul atât sub aspect științific, cât și religios la multe din întrebările care au apărut în

Fig. 1. Harta zonei complexului monastic rupestru de la Țipova, cu dava geto-dacică de la Horodiște (patrulaterul roșu), Sihăstria ascunsă în stâncă de la nord de satul Țipova (punctul roșu) și mănăstirea „Adormirii Maicii Domnului” săpată în stâncă de calcar a Nistrului (linia roșie)

Fig. 2. Așa numitul Sfinx de la Țipova, văzut de pe scările care duc spre biserica și mănăstirea din deal.

Fig. 3. Vedere a complexului monastic Țipova de pe unul din vârfurile cele mai înalte din apropiere.

Fig. 4. Toamna 1963. Vedere de pe terasa superioară.

Fig. 5. Mănăstirea „Adormirii Maicii Domnului”, 21 martie 2007, după începutul unei noi reconstrucții.

Fig.6. Vedere spre complexul monastic Țipova de pe malul trasnistrean al Nistrului, din comuna Popenki (Popăuți).

Fig. 7. Tăietură dreptunghiulară care indică cu precizie Nordul și Estul (Echinocțiul) geografic.

Fig. 8. Cele 7 trepte ale scării principale de la Țipova, cu lățimea de 270 cm, adică 9 picioare egiptene.

Fig. 9. Floare cu șapte petale din altarul Bisericii rupestre „Adormirea Maicii Domnului”.

rezultatele principale ale cercetării, toate celelalte date doveditoare a ipotezelor noastre urmând să fie prezentate în timpul cercetării.

Stadiul cercetărilor comunicate în cartea noastră „*Întrebarea cu privire la paleoinformatică*” [6], cât și cercetările ulterioare ale complexelor numerologice utilizate de Ștefan cel Mare și Sfânt pentru a ornamenta cu ocnite și firide bisericile construite, dar și orientarea lor spre Solstițiul de vară, ne-au permis să observăm la Țipova matricea primordială 7&9, cercetată de noi pe artefacte paleolitice și neolitice, incizate cu serii numerice, descoperite în toată Europa paleolitică și neolitică. Astfel, la Țipova se pot observa 7 trepte ale scării principale construite pe o lățime de 9 picioare egiptene (fig. 8), 7 petale ale florii desenate pe podul altarului deasupra prestolului (fig. 9) (care are în interior Ochiul Triunghiular al Domnului. Floarea este înconjurată cu un adevărat evantai de pentagrame, și ele deosebit de importante pentru descifrarea informației arhivate la Țipova (fiindcă apar spectaculos în centrul stemei lui Ștefan cel Mare și Sfânt)), 9 petale, pe doar o jumătate de circumferință, pe podul naosului, deasupra Ușilor Împărătești ale bisericii „*Adormirea Maicii Domnului*”, o floare cu 16 petale ($7+9=16$) în jurul cupolei scobite la mijlocul naosului, și o floare cu 33 petale (veacul lui Iisus Hristos) la limita dintre naos și pronaos (marcat cu două coloane splendide cu opt laturi). Prezintă interes din punct de vedere științific scările solare de la Țipova, așezate în partea superioară perpendicular una pe alta, iar în cea inferioară orientate spre punctul Echinoctiului. Diferența de nivel – 6 picioare egiptene, distanța dintre cele două ziduri, 7 picioare egiptene, lățimea zidurilor – 12 picioare egiptene, lățimea scării care unește cele două terase – 5 picioare egiptene (fig. 10 și 11). La 21 iunie 2007 soarele răsare la solstițiul de vară exact pe linia zidului inferior al Porții Soarelui de la Țipova, lung de 12 picioare egiptene (fig. 12).

Apariția monumentală a matricei numerologice 7&9, inclusiv în forma $7+9=16$ și în cea de $16 \times 2=32$ și $32+1=33$ într-o construcție despre care avem mărturie scrisă că s-a realizat în anul 1765, confirmată și de straturile de var și lut (cercetate

de noi și cu metode fizico-chimice), pune cu totul altfel întrebarea cu privire la cunoștințele pe care le arhivau monahii și monahinele (așa demonstrează pisană de la 1765) în mănăstirile din Evul Mediu românesc și încă la hotarul cel mai vulnerabil al neamului nostru. Numai faptul interpretării Nistrului ca o magistrală de informație (de comunicație) a Antichității și Evului Mediu justifică prezența acestor citadele de cunoștințe universale în acele locuri. Prezența lor permite explicarea științifică (cu măsura de rigoare a misticismului fără de care ortodoxia nici nu poate fi înțeleasă) a apariției monumentale a davelor geto-dacice pe stâncile de calcar ale Nistrului, și arhivarea anume în aceste locuri a cunoștințelor ce au permis arhitecților și pictorilor lui Petru Mușat, Alexandru cel Bun și mai ales, Ștefan cel Mare și Sfânt, să realizeze construcțiile mărețe care sunt actualmente unele din podoabele cele mai importante ale neamului românesc și ale întregii omeniri.

Pentru justificarea celor spuse mai sus biserica Sfântului Nicolae Domnesc din centrul Iașului, construită de Ștefan cel Mare (1491), este ornată în partea exterioară a rotondei altarului cu 9 ochișe, iar în partea laterală a naosului, cu 7. Și Precista din Bacău are zidite în exterior aceste minuni sacre numerologice, pe care le-am descoperit la Țipova. De asemenea, cum vom arăta pe parcursul studiului, multe alte științe ale antichității. Faptul că aceste cunoștințe erau știute și arhivate în centrele monastice medievale românești (de pildă în mica biserică a schitului Hadâmbu) pune cu totul altfel și întrebarea cu privire la creștinarea geto-dacilor, și apariția magnifică a centrelor monastice românești medievale, inclusiv a excepționalei arhitecturi sacre medievale românești, frumoase și mistice după opinia noastră [7], odată cu fondarea principatelor române imediat după retragerea mongolă din spațiul carpato-dunărean și nistrean (de către miticii Basarabi și Mușatini, și ei urmași ai unor Negri-Vodă de neam caraulaghic, cum spuneau scribii persani ai mongolilor [8]).

21 iunie, 2007. Solstițiul de vară zidit la Țipova

Pe parcursului cercetărilor sistematice la Țipova, am avut ocazia să observăm de mai multe ori cerul înstelat. Lipsit

totalmente (din cauza înălțimii stâncii) de zona apuseană și sudică acest cer oferă posibilitatea cercetătorului să urmărească în voie constelațiile ce se rotesc în jurul Polului Nordic Ceresc, actualmente localizat lângă Steaua Polară din constelația Carului Mare. Carul Mare, Carul Mic, Dragonul, Casiopeea, alte constelații ce se rotesc în jurul Polului Nord Ceresc. Toată mișcarea anotimpurilor, toate migrațiile planetelor ce răsar la orizontul perfect al Țipovei (datorită câmpiei trasnistrene) pe cerul nordului și al răsăritului, mișcarea cu adevărat sacră a Căii Lactee, dar, cum spuneam, mai ales fenomenele de la orizont, unde răsare și Soarele, și Luna, și planetele transformă complexul monastic de la Țipova într-un observator astronomic perfect, poate unul din cele mai perfecte din toată lumea. Apariția luminii electrice în satul de peste Nistru, denumit Popenki, adică Popăuți, încurcă uneori cercetării, după cum și zgomotele vieții de acolo (mașinile, tractoarele, câinii, vacile, pescuitul, scăldatul) s-ar putea să încurce unei profunde meditații a celor care s-ar retrage la Țipova pentru apropierea isihastă de Dumnezeu. Minunile observate de noi la Țipova pe cerul înstelat necesită încă cercetări temeinice și, mai ales, sistematice. Nu poți afla cunoștințele celor vechi despre Cerul Înstelat, locul acelor cunoștințe în viața lor de asceți, de monahi și monahine sau de mireni doar în urma unor cercetări ocazionale – deci un centru de cercetare neconținută a fenomenelor cerești se impune la Țipova). Dar noi putem spune acum cu certitudine că viețuitorii Țipovei au cunoscut fundamental Cerul Înstelat, răsăritul Soarelui și trecerea lui prin constelații, întâlnirile răsăritului și apusului de soare cu răsăritul și apusul Lunii și planetelor, locul acestor evenimente în viața sacră, dar și cea de toate zilele a omului. Acum nu ne mai miră apariția atât de spectaculoasă a semnului M (sau W), incizat pe un os cu vechimea de peste 18.000 ani, sau a unor mostre cu scris unghiular și numerologic paleolitic, descoperite de Ilie Borzic la Cosăuți [5], alt complex antic și medieval magnific de pe Nistru, un adevărat megapolis arheologic, de altfel ca și la Rudi, Vadul-Rașcov, Saharna, Țipova, Brânzeni, Trinca, Buzdujeni și multe altele din Basarabia.

Cercetările răsăritului și apusului de soare la Țipova în zilele dinaintea solstițiului, ne-au demonstrat că putem aștepta răsăritul soarelui mai repede pe linia zidului de jos al porții, decât pe cel superior, despărțite pe verticală, așa cum am arătat mai sus, de un nivel de 180 cm sau 6 picioare egiptene. Așa s-a și întâmplat. Echipa noastră de cercetare, adunată de Anatol Plugaru, au urmărit în zorii zilei de 21 iunie una din cele mai frumoase armonizări a solstițiului de vară cu viața omului. Soarele a răsărit exact pe linia zidului de jos a Porții Soarelui (așa o vom numi în continuare), lungă de 360 cm, adică de 12 picioare egiptene (fapt care sugerează și o posibilă marcare cu ajutorul acestei zidiri a lunilor unui an solar de 12 luni a câte 30 de zile fiecare) și a marcat și numeroase construcții atât în partea cea nouă, cât și în cele vechi ale complexului.

Cercetarea din 21 iunie 2007 a demonstrat că practic tot ce este tăiat în calcar la Țipova, pe verticală, dar și pe orizontală, este orientat sau legat de răsăritul soarelui la Solstițiu. Aceste date ne permit să afirmăm că:

- locul pentru zidirea Țipovei a fost ales și pregătit special anume pentru această menire solstițială în urma unor vaste observații și cercetări, inclusiv a fenomenelor cerești, realizate într-o foarte lungă perioadă de timp;
- complexul rupestru al Țipovei la origine a fost probabil un templu solar egiptean, grecesc sau dacic, poate chiar și mai vechi, primordial, paleolitic, date pentru prezentarea acestei ipoteze existând la Ripiceni-Izvor, Mitoc, Brânzeni, Trinca, Cosăuți și alte stațiuni paleolitice din arealul carpato-nistrean;
- solstițiul a fost cunoscut și folosit de schivnicii creștini, așezați în aceste locuri încă din epoca apostolică și patristică;
- monahii ortodocși au cunoscut știința arhivată la Țipova cel puțin până la anul 1765.

Urmează să aflăm din cercetările viitoare ale complexului la ce a folosit această zidire religioasă și științifică. Dar dacă această parte a Țipovei, cercetată de noi, a fost construită (reconstruită capital) în anul 1765, așa cum sugerează pisania trimisă la Zografu, dar și datele incrustate pe pereții și podul chiliilor, atunci atitudinea față de monahii din Evul Mediu românesc va trebui revăzută. Mai mult, enigma apariției ca din

senin a excepționalei arhitecturi și picturi medievale ortodoxe în spațiul românesc, apariția Putnei sau a Neamțului, a „*Bătăjocorii lui Iisus*” de la Voroneț sau a „*Cavalcadei Sfintei Cruci*” de la Pătrăuți va putea fi, cel puțin parțial, descifrată, iar arhitecții, zidarii și pictorii acestor minuni vor putea fi declarați, în sfârșit, recunoscuți.

Coroborate și cu alte cercetări ale noastre în complexele dacice din munții Orăștiei, județul Hunedoara [9], descoperirile solstițiale de la Țipova ne mai arată că există o legătură între solstițiile observate de noi la Costești, Blidaru sau sanctuarele de la Grădiștea de Munte, și cel observat la Țipova. De asemenea, observarea acestui fenomen la Țipova se face prin citirea constelațiilor Cerului Nordic Înstelat, mai ales prin mișcarea zilnică, lunară și anuală a Dragonului, prin detașarea evidentă de fenomenele Cerului Sudic (lucru foarte important pentru înțelegerea originalității cercetărilor locale, nistrene, care au avut loc la Țipova încă în vechimea vechimii), prin punctarea Solstițiului cu șiruri ale anumitor numere, cum ar 7 și 9 și, mai ales 5, numărul sacru al dacilor. La Țipova mai tot este legat prin zidire antropică de acest număr miraculos ce descrie și pentagrama, steaua cu cinci colțuri, purtătoare a atâtor mistere, inclusiv a secțiunii de aur, atât de frecventă la Țipova, dar, cum se știe, și pe stema lui Ștefan cel Mare (la loc de frunte, chiar pe fruntea Bourului sacru, deasupra unei luni enigmatice, leagăn al Mântuitorului sau ancoră a Maicii Domnului, asupra căreia vom reveni la locul potrivit). Mai arătăm aici că în partea de jos a scării monumentale care face legătura ceva mai sus între cele două paliere principale ale complexului nou, există o mică scară din cinci trepte, după opinia noastră o importantă scară inițiativă, orientată exact spre răsăritul de soare de la Solstițiul de vară.

Cercetarea altor puncte de legătură ale zidirii de la Țipova cu solstițiul de vară a demonstrat că, de pildă, chiliile de la nivelul inferior de pe terasa superioară nu sunt depozite alimentare, așa cum susțin practic toți cei care vizitează Țipova, ci (probabil) laboratoare de observare a fenomenelor cerești și chiar arhivatele a fenomenelor observate. La 21 iunie 2007 Soarele a răsărit exact în mijlocul unei hrube de la

nivelul de jos al complexului nou, așa cum se vede în Fig.13, apoi din enigmaticul beci aflat mai jos de Porțile Solare (14 - din interior, 15 - din exterior), iar acest răsărit ne-a condus mai apoi spre uluitoare arhive de cunoștințe, incrustate în lutul ce a acoperit pereții. Pe tot cuprinsul uriaș al complexului primele raze ale Solstițiului de vară marchează locuri însemnate special, construcții sacre sau de marcare a evenimentelor calendaristice, unul din cele mai importante fiind observatorul din complexul vechi, unde printr-o gaură specială din stâncă este proiectat la solstițiul de vară pe peretele opus un pește, simbolul primilor creștini.

Mai jos de poarta solară se află o altă construcție misterioasă, un beci de tip chilia unui zăvorât, cu o linie secantă tăiată de jur-împrejur, cercetată și în construcțiile dacice din Ardeal, enigma căreia a fost în parte rezolvată tot la solstițiul de soare de la 21 iunie. Observând răsăritul de soare și în acel beci, am ajuns la concluzia că acea construcție avea funcții de observator astronomic, inclusiv acea de a însemna poziția extremă a răsăritului de soare la solstițiul de vară. Acel mic edificiu are și funcții sacre, dar despre ele vom putea să vorbim într-un alt studiu. Mai atragem atenția celor care se interesează de vechimea carpato-dunăreană și nistreană că forma intrării în acest beci misterios de la Țipova seamănă destul de mult cu cea a cetății de scaun a dacilor de la Grădiștea de Munte, cunoscută în antichitate și ca Sarmisegetusa Regia.

Cercetările noastre de la Țipova ne-au dat posibilitate să vedem mai bine legătura fenomenelor cerești cu ciclul sacru al sărbătorilor creștine, primul indice fiind a treia zi după solstițiu, adică 24 iunie (e vorba de stilul nou care leagă bine epoca lui Iisus de evenimentele cosmosului, nu de cele ale omului) când este sărbătorită Nașterea lui Ioan Botezătorul, înaintemergătorul, prima mare sărbătoare creștină de după solstițiu. Apostolii au legat viața și faptele Mântuitorului anume de evenimentele cerului, de mișcările Soarelui și Lunii, dar și a cerului înstelat, și nu de închipuirile oamenilor, cum ar fi împăratul Cezar sau papa Grigorie. Fiindcă noi sărbătorim învierea Mântuitorului în prima duminică după prima lună plină

de după echinocțiul de primăvară (deci este vorba despre o armonizare a mișcării Soarelui și Lunii pe bolta cerească), ar trebui să legăm și celelalte sărbători religioase, cum ar fi Nașterea și Botezul Mântuitorului, nașterea și Adormirea Maicii Domnului, zilele principalilor apostoli etc, etc de Solstiții și Echinocții. Faptul că apostolii și primii părinți de după ei anume așa au procedat ne demonstrează zidirile complexului monastic rupestru de la Țipova, observator solar, lunar și stelar, dar și veritabil templu ortodox multifuncțional, construit de cei vechi în stânca de calcar de pe malul drept al Nistrului, la hotarul de Est al românității, cândva și hotarul de Est și al creștinătății, și al civilizației europene, acolo unde există o veritabilă orientare naturală spre cerul înstelat, dar și spre linia orizontului la răsărit de soare, lună și stele. Faptul că principalele zidiri ale Țipovei sunt orientate exact spre Solstițiul de vară, că linia fațadei complexelor este perpendiculară pe cea a Răsăritului de la Solstițiul de vară și că această linie este orientată exact 45 grade Nord-Est, ne arată și cât de importantă pentru cei vechi era dubla cruce a marcării punctele cardinale geografice împreună cu cele ale solstițiilor și echinocțiilor. Noi am descoperit această dublă cruce în mai multe locuri la Țipova și imaginea ei va fi prezentată în carte. Crucea dublă de la Țipova ne permite să afirmăm că anume pe Nistru în sus, spre davele geto-dacilor, cunoscuți și pentru faptul că erau anahoreți și neîntrecuți oameni de știință, așa cum susține și Jordanes [10], s-a ridicat Apostolul Andrei și că anume aici, pe creasta semeață a Țipovei, a înfipt crucea legendară despre care ne amintește tradiția. Faptul că în cursul superior al Nistrului, lângă Hotin, există un sat Cristinești, unde s-au născut și Hâjdăii, nu mai apare acum ca un mister toponimic întâmplător, ci ca o reprezentare a creștinării apostoloce a neamului care locuia sedentar anume pe malul drept al Nistrului.

23 septembrie 2007. Echinocțiul de la Țipova

Primul fenomen spectaculos observat la Țipova în zorii zilei de 23 septembrie 2007 a fost răsăritul și mișcarea pe cer a

Luceafărului de Dimineață (fig. 16). Lipsa observărilor sistematice nu ne permite să facem o legătură directă între răsăritul Soarelui la Echinocțiu (fig. 17) și răsăritul, ceva mai devreme, al Luceafărului, dar ce a observat echipa noastră în zorii zilei la Țipova, la 23 septembrie 2007, merită să fie relatat ca un important eveniment ceresc cel puțin pentru importanța acordată lui și de Eminescu, și de tradiția românească. Luceafărul, strălucitor chiar și atunci când se luminase bine de ziuă, era un înaintemergător al Soarelui, iar faptul că cei din vechime l-au observat sute de ani la rând nu poate fi pus la îndoială. Mai mult, tradiția creștină arată că evenimentele conceperii miraculoase ale lui Ioan Botezătorul, deci și întreg calendarul cristic, sunt în preajma echinocțiului de toamnă, așa că cercetarea răsăritului Soarelui la echinocțiu și deplasarea magnifică a Luceafărului pe cerul de dimineață al Țipovei este încă o confirmare a simbolisticii solare, lunare și stelare care au stat la baza acestui calendar. La un moment dat, Luceafărul s-a așezat atât de perfect pe zidirea Țipovei (fig.16), încât părea coborât direct din poemul lui Eminescu, ba chiar și stâncă, din întâmplare sau cu ajutorul celor vechi, pecetluia relația mistică dintre nemurire și timp, dintre Dumnezeu și om. Soarele a răsărit la 23 septembrie 2007 exact în locul pronosticat din proscomedia bisericii „*Adormirea maicii Domnului*”, exact la Estul geografic, 45 grade de la linia Solstițiului cercetată la 21 iunie (fig. 18). Mai mult, în strigătele entuziaste ale echipei, primele raze ale Soarelui au căzut exact pe centrul Ușilor Împărătești ale Altarului (fig. 19), pe mijlocul Coloanei din stânga a Bisericii, care marchează spațiul dintre naos și pronaos (fig. 20). Soarele răsare exact în locul unde a fost vechea cruce a mănăstirii și unde, după opinia noastră, a și fost înfiptă prima cruce de Sfântul Apostol Andrei la un echinocțiu de după anul 33 pe care urmează încă să-l aflăm (fig. 21). Echipa a marcat echinocțial nenumărate construcții ale Țipovei, însă putem doar să regretăm că echipa a fost atât de mică (aceiași ca și la cercetarea Solstițiului), că resursele financiare nu ne-au permis nici dotarea tehnică necesară unei cercetări multidisciplinare, nici selectarea unei echipe capabile să realizeze fundamental această lucrare. Minunea construirii

solstițiale și echinocțiale a Țipovei fiind atât de importantă pentru cunoașterea rădăcinilor creștinismului și a excepționalelor cunoștințe acumulate în mănăstirile medievale românești, putem aici doar să ne închinăm în fața acelor generații de anahoreți creștini, dar poate și mult mai vechi, care au cercetat cerul Țipovei timp de sute de ani, dar poate și milenii la rând, au păstrat cu sfințenie cunoștințele acumulate, au adunat altele din întreaga lume pentru a face posibilă sacra relație dintre om și Dumnezeu, bucuria omului de a face parte din Creația Divină și de a o cunoaște. Un merit aparte în realizarea acestei construcții magnifice are, desigur, arhitectul Țipovei, Imhotepul nostru autohton, dar numele lui, după distrugerile care s-au întâmplat aici, va fi greu de recuperat. Poate acesta a fost și scenariul, ca să dispară, anonim pentru noi, plăcut lui Dumnezeu, în „*stingerea eternă*”.

Matricea fundamentală a Țipovei

Pe unul din pereții încăperii de la nivelul inferior al complexului nou, în legătură directă cu fereastra prin care se observă Solstițiul de vară noi am descoperit o construcție impozantă, sacră, matematică și geometrică de excepție, care arhivează multe din cunoștințele Antichității și Evului Mediu. Ea are o formă rectangulară (fig. 22), apropiată de cea a Porților Solare (una din laturi este mai joasă), are încrustat un soare cu 12 raze în interior, lângă linia mică, apoi o cruce la centru și o schemă a porților solare în partea dreapta, lângă linia mai înaltă. Înălțimea liniei mici este de 15 cm, iar lățimea figurii rectangulară este 21 cm. Nu este greu de observat multiplii lui 3 și că, imaginar, putem vorbi de o figură cu lățimea de 7 picioare egiptene și lățimea unei laturi, a celei mici, de 5 picioare. Cealaltă latură încă nu poate fi măsurată precis din cauza straturilor de var, martori ai vechimii încrustării, dar, după opinia noastră, poate fi vorba de un echivalent matematic și geometric al unei linii de 9 picioare egiptene. Faptul că Soarele este desenat în partea laturii mici a figurii, adică tocmai acolo unde el răsare la Solstițiu pe linia Porților Solare, că este accentuată vertical raza a șasea, luna iunie, cea în care are

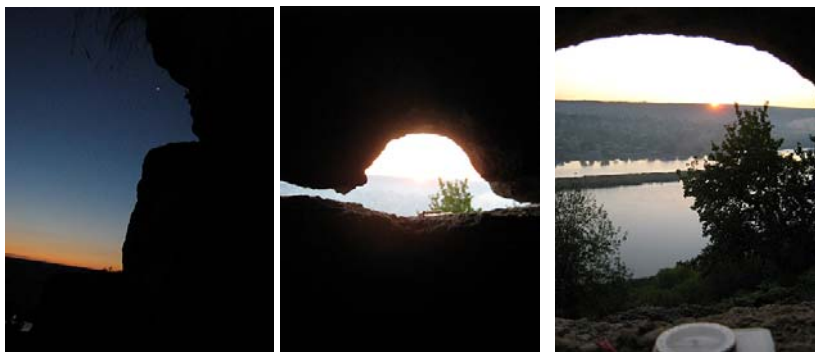
Fig. 10 și 11. Scările solare de la Țipova.

Fig. 12. 21 iunie 2007. Răsăritul soarelui la solstițiul de vară.

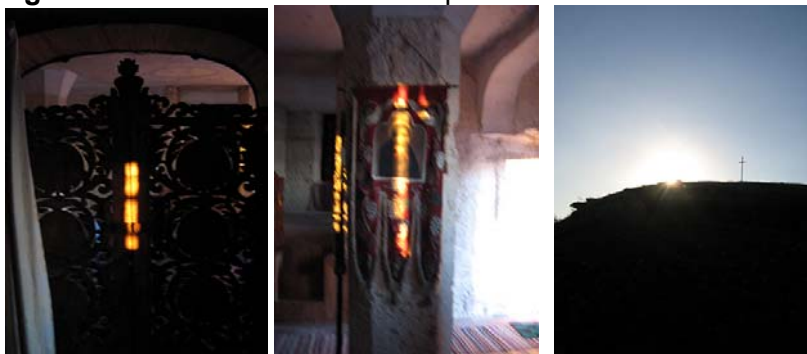
Fig. 13, 14, 15. Observarea Răsăritului de Soare la Solstițiu.

Fig. 16. Răsăritul Luceafărului la Echinocțiu.

Fig. 17. Răsăritul Soarelui la echinocțiu,

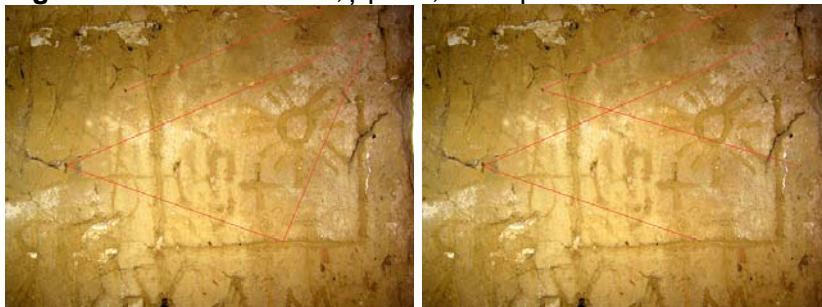
Fig. 18. Răsăritul soarelui la 23 septembrie.

Fig. 19. Primele raze ale Soarelui la Echinocțiu.

Fig. 20. Primele raze solare cad exact pe coloana din stânga.

Fig. 21. Răsărit de Soare, Țipova, 23 septembrie 2007.

Fig. 22, 23. Matricea fundamentală a Țipovei.

loc Solstițiul, că ne este prezentată până și schița Porților Solare, demonstrează că avem în față un act intenționat de arhivare și transmitere a informației despre menirea și importanța complexului monastic de la Țipova. Faptul că această informație s-a păstrat conștient într-o mănăstire românească cel puțin până la anul 1765 mai demonstrează cât de importantă era pentru întreaga creștinătate și în special pentru ortodoxie viața spirituală din această mănăstire atât de ascunsă de ochii lumii. După opinia noastră, elitele românești din Evul Mediu au construit pe Nistru un excepțional val de apărare militară și spirituală, utilizând strategii cunoscute anterior. Cele aproximativ 40.000 de chilii din stânca Nistrului, chiar dacă erau locuite în același timp de 2-5 mii de oșteni-schivnici, bine antrenați militar și spiritual (tradiția Țipoviană vorbește de monahi luptători care practica în epoca lui Ștefan cel Mare luptele marțiale ale geto-dacilor), trăitori în adevărate cetăți militaro-spirituale, conduși de episcopi speciali (așa cum sugerează o inscripție pe două icoane de la Țipova din Arhiva Eparhiei Basarabiei, azi dispărute – vezi [3]) demonstrează cât de eficient era pentru românii sedentari acest tip de apărare. În centrele monastice rupestre de pe malul Nistrului, adevărate citadele ascunse în stânca de calcar, practic imposibil de cucerit, se prelucra informația, militară și economică, care venea dinspre stepa nomadă și se atenționa la timp centrul politic de lângă refugiul carpatic, aflat la Baia, Siret, Suceava, Iași sau în „*capitalele de refugiu*” de la Neamț, Vaslui, Roman, Huși. Dar, tot aici, veacul omului, cunoștințele acumulate din întreaga lume, se controlau în „*laboratorul*” Țipovei, se prelucrau și se arhivau pentru necesitățile curente sau viitoare ale comunității. Descoperirea în ascunzișurile din stâncă a unor pereți lustruiți ne arată că cei care practica artele marțiale și cele spirituale la Țipova erau și anahoreți adevărați. Ei practica în întuneric absolut postul îndelung și tăcerea, nesomnul și meditația în picioare, rugăciunile simple ale zăvorâților pentru a se apropia cât mai mult de Dumnezeu. Același înscris de pe icoanele dispărute, păstrat ca prin minune, arată că în 1666 deasupra stâncii Țipovei s-a arătat Maica Domnului și cei care văd urma unei palme uriașe pe

stâncă le atribuie anume ei. Faptul că peste exact 33 de ani, adică în 1699, a plâns neîncetat icoana Maicii Domnului de la Nicula, s-ar putea să fie un semn al apariției miraculoase a Sfintei Născătoare de Dumnezeu în zona unor sacrificii în masă în numele credinței adevărate (așa cum a fost, de pildă, distrugerea bisericilor și mănăstirilor ortodoxe din Ardeal în anul 1700).

Or, crucea din mijlocul figurii rectangulare (fig. 24,25) ne indică sigur o construcție realizată de creștini. Desenul enigmatic din stânga figurii, pare o copie modernă a reprezentării geometrice a seriei Fibonacci, și ne arată fazele mișcării Soarelui pe cerul Țipovei în ziua Solstițiului (Soarele asfințește pe linia Vestului, fenomenul a fost observat de noi în seara zilei de 20 iunie 2007 pe linia superioară, orientată spre Apus, a zidului porții solare de la Țipova). Cercetând cu atenție această figură magnifică, noi am observat și câteva puncte stranii atât pe liniile figurii, cât și în preajma lor, inclusiv o linie marcată cu roșu pe linia de jos, în stânga. Mare a fost minunea când am descoperit în relațiile dintre aceste puncte aproximația 1,618 a secțiunii de aur, unghiul de aur – 137,5 grade (fig. 26), relații spectaculoase dintre anumite triunghiuri dreptunghice, unghiul de aprox. 52 de grade (fig. 27), care exprimă algoritmul piramidei lui Keops, aproximații ale numărului π , și, în fine, un calendar solstițial și echinocțial care arhivează principalele evenimente ale creștinătății, probabil și anul trecerii Sfântului Apostol Andrei prin zonă. Faptul că unghiul de aur apare și în planurile geometrice ale așezării cetăților dace din munții Orăștiei [9] doar accentuează arhivarea și transmiterea unor cunoștințe fundamentale de către strămoșii daci ai poporului român și cunoașterea lor cel puțin, accentuăm lucrul acesta, până în anul 1765, despre care scrie pisană de la Țipova.

Descoperirea unui sarcofag (devastat) (fig. 28), orientat și el spre Solstițiul de vară, dar și a urmelor unui vechi sanctuar dacic la Țipova (fig.29), ar putea să confirme logica cercetărilor noastre. Este interesantă din punct de vedere științific terasă-observator al Apusului de Soare pe vârful stâncii Țipova, orientată exact spre Nord și lungă de 33 metri (fig. 30). La capătul acestei linii se află locul vechii cruci ce străjuia

Fig.24,25. Importante cunoștințe ale antichității și Evului Mediu.

Fig.26. Unghiul de aur de $137,5^\circ$ arhivat în matricea fundamentală a Țipovei.

Fig. 27. Unghiul de aur în planurile geometrice ale așezării cetăților dacice din munții Orăștiei

Fig. 28. Vechi sarcofag din complexul de la Țipova.

Fig. 29. Urmele unui vechi sanctuar dacic descoperit la Țipova.

Fig. 30. Armonizare între unghiul de aur și cel drept descoperită, de noi la Țipova.

Fig. 31. Terasă-observator al Apusului de Soare pe vârful stâncii Țipova, orientată exact spre Nord și lungă de 33 metri.

Fig.32. O sihăstrie ascunsă într-un defileu din preajma Țipovei.

Fig.33. Martor superb al miracolului țipovian - un scaun regesc. împrejurimile Țipovei. Existența unei cruci similare la Butuceni ne permite să dăm o ipoteză și despre forma și însemnele posibile de pe acea cruce. Un martor superb al miracolului țipovian este un scaun regesc, adevărat tron, din zona cea mai veche a construcțiilor Țipovei, orientat și spre curgerea Nistrului, și spre Cerul Înstelat, și spre răsăritul de soare la solstițiu, și spre întâlnirile omului cu Dumnezeu (fig. 33).

S-ar putea ca misterioasa continuitate dacică în devenirea valahă și apoi românească, despre care vorbesc atâta arheologii în ultimii ani, să fie demonstrată de cercetarea istorică și arheologică anume la Țipova. Mai mult, construirea

acestor complexe în imediata apropiere a unor importante și deosebit de mari dave geto-dacice, unele datând, cum demonstrează arheologul Ion Niculiță, din secolul XI BC [2], accentuează ipoteza noastră. Fiind imposibil să prezentăm în această comunicare toate argumentele de care dispunem, facem trimitere la viitoarea carte pe care sperăm să o edităm în viitorul cel mai apropiat. Descoperirea vizitei marelui duhovnic Iraclie Flocea la Țipova, în anul 1937, ne dă mare speranță că arhiva și menirea celor 45 de complexe rupestre din stânca Nistrului se va deschide pentru același destin [12].

Concluzii la mijloc de cale

Cercetarea zidurilor solstițiale și echinocțiale ale complexului monastic rupestru de la Țipova, a deschis drum spre cunoștințele fundamentale ale strămoșilor noștri arhivate în aceste ziduri, dar și în desenele geometrice și înscrisurile alfabetice și numerologice ștanțate sau încrustate pe pereții bisericilor, beciurilor și chiliilor de aici [11]. Acest templu uriaș al credinței ortodoxe, dar și al științei necesare credinței, permite să afirmăm că monahii și monahinele, dar și mirenii ortodocși, dar și anahoreții din antichitate, posibil geto-daci, dar și greci, și egipteni, și de alte etnii, care au locuit și construit Țipova la hotarul de Est al Europei, au fost păstrătorii unor vaste cunoștințe și a unor ritualuri sacre deosebit de importante pentru devenirea și mântuirea omului. Prezența acestor cunoștințe la hotarul dintre sedentarii carpato-dunăreni și nomazii Stepei Ruse în Evul Mediu românesc, ortodox prin tradiție, face cinste neamului nostru, demonstrează că superbe construcții arhitectonice medievale românești de tip Putna sau Cozia au avut o bază logistică în mănăstirile medievale timpurii românești, că magnifica „Cavalcadă a Sfintei Cruci” de la Pătrăuți reprezintă anume pe acești bravi români ortodocși și că, mândria mesianică a lui Alexandru Hâjdău, născut la Cristinești, lângă Hotin, pe Nistru, este justificată. Trecutul nostru este cu adevărat măreț. Urmează să justificăm prin faptele noastre și crezul lui Alexandru Hâjdău în viitorul măreț al spiritualității românești.

Bibliografie

1. Constantine Porohyrogenitus, *De Administrando Imperio* (ed. by Gy. MORAVCSIK, R. J. H. JENKINS), London, 1949, ch. 37: 58-67.
2. Ion Niculiță, *Raport despre cercetările arheologice din situl Saharna în vara anului 2007*, Universitatea de Stat din Moldova, octombrie 2007
3. Eugen Bâzgu, *Repertoriul bibliographic al mănăstirilor și schiturilor din bazinul fluviului Nistru*. Comunicare la cel de al doilea simpozion științific al Institutului de Istoria Artei al A.S.M., Chișinău, martie 1995; vezi și Eugen Bâzgu, *Reevaluări cronologice ale complexului monastic rupestru Butuceni-Orhei*, revista Arta 1997, Institutul de istorie și teoria artei, Academia de Științe a Moldovei, Chișinău, 1997, p. 130-139
4. Sergius Ciocanu, *Mănăstirea Horodiște de lângă satul Țâpova. Considerații privind denumirea ei istorică*. Revista de Etnologie, Științele Naturii și Muzeologie, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală a Republicii Moldova, volumul 3 (16), pp. 24-48, Chișinău, 2005; alte surse: monografia *Bessarabia*, Moskva, 1903; Visarion Puiu, *Mănăstirile din Basarabia*, Chișinău, 1919; Kurdinovski, Vasile, *Obiectele cele mai de valoare ce se păstrează în muzeul Societății Istorico Arheologice Bisericești din Basarabia, în casa Eparhială din Chișinău*, Revista Societății Istorico Arheologice Bisericești, vol. 16, Chișinău, 1925, p. 136; *Mănăstirea Țipova*, în *Locașuri sfinte din Basarabia*, Alfa și Omega, Chișinău 2001, p. 98-99.
5. Hotărârea nr. 303 a Guvernului Republicii Moldova „Cu privire la aprobarea Planului de acțiuni în vederea conservării și utilizării eficiente a rezervațiilor peisagistice Saharna și Țipova”, op. cit., volumul 2 (15), p. 193-196, Chișinău, 2005.
6. Andrei Vartic, *Întrebarea cu privire la paleoinformatică*, editura Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, august, 2006.
7. Andrei Vartic, *Frumos și mistic în arhitectura medievală românească*, Curentul Internațional, nr. XXV, 2007, SUA.

8. Șerban Papacostea, *Românii în secolul al XIII-lea. Între cruciată și imperiul mongol*, editura enciclopedică, București, 1993, p. 95.

9. Andrei Vartic, *Drumul spre Kogaionon*, Basarabia, Chișinău, 1998

10. Jordanes, *De origine actibusque Getarum*, 67-72.

11. V. G. Grosu, C. G. Vasilachi, *Lapidarnie znaki Butucen-skih peshcer*, în; Izvestia Akademii Nauk Moldavskoi SSSR, seria obșcestvennyh nauk, Chișinev, 1984, nr.3, str. 61-69.

12. Protosinghel Iraclie, *Mozaic literar*, vezi *Pe la Nistru*, p. 180, iar pentru ideea de arhivă - Andrei Vartic, *Codul de la Voroneț*, în *Dacia Literară*, nr. 68 (5/2006), p. 38.

* Această cercetare a fost binecuvântată de ÎPS Bartolomeu Anania, mitropolitul Clujului, Maramureșului și Crișanei și s-a realizat din inițiativa domnului Anatol Plugaru, ctitorul bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din complexul monastic rupestru Țipova, care a și participat cu dăruire creștină, intelectuală și financiară la toate etapele cercetării.

Despre unele ipoteze și presupuneri referitoare la preistorie și arheologie

Ilie Borzic- doctor în istorie, prof.univ.
Universitatea Liberă Internațională din Moldova.

Evoluția cunoștințelor în domeniul preistoriei și arheologiei preistorice cunoaște atât descoperiri și realizări spectaculoase, bazate pe studii meticuloase ale materialelor și izvoarelor specifice pentru aceste domenii, dar și altele, efectuate ori întâmplător, ori spontan, fără o examinare asiduă și premeditată a datelor și cunoștințelor anterioare. Mai există și ipoteze și opinii, expuse anterior, în cele mai multe cazuri de savanți cu renume, care ulterior nu au mai fost verificate și înrădăcinându-se în procedurile și realizările ulterioare devin axiomatice fiind considerate ca realități științifice demonstrate, rămânând, în fond, doar elemente istoriografice. În aceste notițe mă voi referi la un șir de ipoteze și considerații științifice, care fiind lansate ori expuse fără o necesară argumentare științifică, pentru mult timp rămâneau adevăruri crestomatice. Tot aici ne vom referi la unele probleme, care în opinia noastră merită o examinare și o abordare nouă, ori o fundamentare documentară, dacă nu totală, apoi cel puțin suplimentară. Ne vom referi, în special la teritoriul, preistoria și arheologia din spațiul cuprins între Carpații Orientali și Nistru

Epoca veche a pietrei. Dacă ne referim la epoca paleoliticului vom aminti, că inițiatorul studiului paleoliticului din zonă, N.Moroșan a descoperit și studiat prealabil, fără a efectua cercetări prin săpături staționare multe situri paleolitice din zonă [1]. Dar n-a descoperit nici o stațiune paleolitică în grotle și peșterile din zona amintită. El nici nu le-a căutat în formațiunile carstice din spațiul amintit, fiind convins că grotle și peșterile au fost „*curățite de depuneri*” (și deci și de posibilele materiale arheologice) în evul mediu de către monahi și războinici, și ele nu au perspective pentru cercetare [2]. Această opinie preconcepută a lui N.Moroșan a fost ulterior în mod strălucit răsturnată de către N.Chetraru, care a încerca s-o

verifice și a descoperit un șir de importante stațiuni paleolitice în grotlele de la Duruitoarea Veche, Trinca și Brânzeni din zona toltrelor proeminente în relief din zona Prutului Mijlociu, în zona de intensă activitate științifică a predecesorului său. În continuare „perfecta” stratigrafie a depunerilor din grotă Stânca Ripiceni și „consecutiva” lor completare cu materiale arheologice a servit cercetătorului P. Boriskovski ca model pentru elaborarea periodizării pe stadii de evoluție consecutivă a paleoliticului superior al Ucrainei [3]. Ulterior, această periodizare în stadii de evoluție ori „trepte” consecutive de dezvoltare cu unele mici abateri a fost preluată de către A. Cernych, care a completat-o și susținut-o până la sfârșitul vieții [4]. Astfel, o eroare inițială a contribuit (cu toate că numai ea) pentru multe decenii la urmarea unei scheme neadecvate de evoluție a paleoliticului din zona Carpato-Nistreană și din zonele limitrofe. Tot astfel, P. Boriskovski în lucrarea citată susținea că majoritatea stațiunilor din paleoliticul superior din zona Nistrului Mijlociu au avut loc de amplasare pe suprafețele teraselor înalte și pe malurile bazale ale Nistrului. Această opinie, mult timp utilizată în practica de periegheze a contribuit la situația, când unii cercetători mai atașați la opera științifică a savantului au pierdut multe campanii anuale de periegheze, descoperind pe suprafețele înalte amintite doar unele silexuri izolate ori puncte mai consistente în materiale, dar fără niveluri veritabile de locuire a omului din paleolitic [5]. Situația a fost schimbată, când în urma perieghezelor de pe suprafețele teraselor joase (II și posibil, I) a Nistrului, Răutului și Prutului au fost depistate stațiunile Ciutulești I, Costești I, Cosăuți și altele [6]. Mai amintim o ipoteză, referitoare la epoca paleolitică, care a existat peste 30 ani și care, cu unele modificări neesențiale, mai continuă să fie susținută și în prezent. Este vorba despre ipoteza existenței în epoca musteriană în zona Nistrului mijlociu a unei culturi arheologice specifice, numite „*Stinca*” [7]. Ipotezele și opiniile contemporane au contribuit evident la corectarea esențială a concepției, referitoare la această cultură și la încadrarea stațiunilor, anterior incluse în ea în fenomenul inițial de pătrundere în Europa a comunităților umane, aparținând omului de tip fizic contemporan. Conform noilor

realizări cronostratigrafice și paleoantropologice se consideră, că complexele paleolitice, incluse în cultura „*Stinca*” reprezintă urmele timpurii de pătrundere în spațiul Nistrean și, posibil, pe continentul European al primilor reprezentanți ai speciei *Homo Sapiens* și că această pătrundere a avut loc nu cu circa 30 – 35 mii ani în urmă cum se considera anterior, ci cu circa 60 mii ani în urmă [8]. În acest context, considerăm că așa numita „entitate” culturală „*Duruitoarea-Veche-Stinca*” promovată mai multe decenii de către cercetătorul N. Anisiutkin, fiind o elaborare „*de cabinet*”, acum devine doar o chestiune de ordin istoriografic. Astfel constatăm, că omul de Neanderthal, care a fost deținătorul și promotorul culturilor paleolitice musteriene a conviețuit în Europa concomitent cu omul de tip fizic contemporan din paleoliticul superior timp de peste 30 mii ani (cel puțin în unele zone, inclusiv spațiul dintre Nistru și Tisa). Acest lucru este demonstrat de unele situri musteriene tardive din zona dintre Nistru și Tisa, care au datări radiometrice de circa 28-30 mii ani a.Chr. și descoperirea resturilor scheletice ale omului de tip fizic contemporan în „*Peștera cu Oase*” din jud. Caraș- Severin (România), care au fost datate cu vârsta de peste 35 mii ani [9]. Ipoteza noastră este confirmată tangențial de datările cu vârsta de circa 45-50 mii de ani ale unor stațiuni din paleoliticul superior din zona Donului Mijlociu și Nord-Estul Europei [10]. Cercetătorul din Petersburg M. Anicovici consideră, că omul de tip fizic contemporan și cultura lui materială, cu trăsături specifice pentru paleoliticul superior au apărut nu în zonele din Europa cu urme de intensă locuire a omului din epoca musteriană, de la care se considera că a evoluat omul de tip fizic contemporan, ci în zonele, unde nu sunt prezente (*ori încă nu au fost descoperite* n.n.) urmele omului de Neanderthal [11]. Se mai consideră, că industriile arhaice din paleoliticul superior cu elemente tehnico-tipologice musteriene sunt simbiotice, și acolo unde ele au fost depistate, între omul de Neanderthal și omul preistoric de tip fizic contemporan au avut loc interferențe de diferite genuri (posibil și interindustriale), și că ele reflectă presupusa conviețuire îndelungată a acestor specii de om în devenire. Această situație este valabilă și pentru teritoriul cuprins între Nistru și

Carpații Orientali, unde, au fost depistate, posibil stațiuni de tip simbiotic (de exemplu, nivelul inferior din grotă Brănzești și nivelul de locuire de la stațiunea Bobulești VI). Aici poziția noastră despre originea industriilor litice din paleoliticul superior cu trăsături arhaice, musteriene în inventar, expusă anterior în mai multe publicații [12], capătă la etapa actuală explicație mai fundamentată și profită de o susținere mai largă de către specialiștii notorii în domeniu. Acum autorul emiterii noțiunii „*Cultura musteriană Stinca*”, N. Anisiutkin recunoaște poziția noastră referitoare la „*preaurignacian*”, dar preferă să numească acest fenomen industrial din faza timpurie de apariție a paleoliticului superior din Europa Centrală „*preseleta*”, fapt, care în fond, nu schimbă esențial concepția noastră, ci doar o confirmă, în special, prin analiza meticuloasă a tehnicii de percucie a silexului din industriile atribuite anterior culturii musteriene „*Stinca*” [13]. Referindu-ne în continuare la epoca Paleoliticului superior noi considerăm, că apariția arcului și săgeții poate fi atribuită acestei epoci și nu celei posterioare, mezolitice, cum se considera până nu demult și că această armă compozită distanțională era cunoscută de acum cu circa 19-20 mii ani BP [14]. De exemplu, la stațiunea pluristratigrafică gravetiană de la Cosăuți au fost descoperite vârfuri de săgeți din os și silex. Cel puțin un vârf de săgeată din os a fost descoperit și în stațiunea Anetovka II din valea Bugului de Sud [15]. Noi mai afirmăm că, posibil arcul inițial a fost inventat în Paleoliticul superior (cel puțin în unele zone ale Europei) nu ca armă distanțională, ci în calitate de dispozitiv cu coarda, prin intermediul căruia se implica mișcări de rotație a tijelor din lemn și, posibil, os, cu ajutorul cărora se obținea focul. Suporturi pentru dispozitive de obținere a focului au fost identificate la stațiunile Cosăuți (niv.5 de locuire), Oselivca IV, și posibil Molodova V (niv.3), și Cotul Miculinți [16]. Mai mulți cercetători anterior (dar și în prezent) [17] considerau, că industriile mezolitice în spațiul dintre Carpații Orientali și Nistru au evoluat din fazele finale ale gravetianului „*oriental*” local. Investigațiile noastre, însă, demonstrează că mezoliticul tipic nu a avut geneză în paleoliticul final din zonă și că aici el a pătruns din spațiul Balcanic de acum tipologic evoluat, format

tipologic. Posibil, ipotetic se poate afirma, că doar epipaleoliticul de tipul Sviderianului timpuriu a evoluat din Gravetianul tardiv local [18], dar această ipoteză merită o abordare aparte.

Epoca neolitică, reprezentată în zona Carpato-Nistreană de către culturile Bugo-Nistreană, Bandlineară, Criș (în spațiul dintre Nistru și Prut zonă periferică de evoluție a acestei culturi) și imensul complex cultural Cucuteni-Tripolie, de asemenea ne oferă o largă posibilitate de analiză și expunere a unor ipoteze și de a interpreta unele fenomene legate atât de apariția și evoluția cronologico-spațială, dar și de unele aspecte mai concrete de evoluție ale acestor diviziuni culturale. În opinia noastră, așezările culturii Criș, inițial descoperite în spațiul Pruto-Nistrean de către autorul acestor rînduri (Viișoara I, descoperită de către I. Borziac în 1977 [19] și Săcăreuca I, descoperită de către V. Bicbaev și pe larg studiată ulterior de către V. Marchevici, O. Larina și V. Dergaciov [20]) sunt genetic legate de fazele tardive ale variantei Nistrene a așa numitei culturi Bugo-Nistrene [21]. Această ipoteză poate fi, probabil, confirmată mai bine în baza analizei comparative ale complexelor ceramice ale culturilor amintite. Dacă ne referim la așa numitele complexe „*aceramice*” ale variantei Nistrene a culturii Bugo-Nistrene, apoi suntem solidari cu N. Chetaru, care pentru prima dată a atribuit aceste complexe mezoliticului tardiv, dar fără a le determina geneza lor [22]. Noi considerăm, că numitele complexe „*aceramice*” de la Soroca reprezintă faza de tranziție de la cultura mezolitică de tip Grebenniki la neolit, fazele timpurii de apariții ale acestui mezolitic fiind alogene, și provenite, posibil, din Orientul Apropiat și, respectiv, Balcani [23]. Dar, mezoliticul din spațiul Carpato-Nistrean merită o abordare aparte și în multe aspecte o revizionare a concepțiilor stadial-consecutive de apariție, constituire și evoluție a lui, expuse anterior de către A.Cernych, A.Păunescu și M.Brudiu [24]. Nu este acceptabilă nici presupusa evoluare a industriilor mezolitice din spațiul dintre Nistru și Prut, expusă de către S. Covalenco și N. Chetaru, concepție, în opinia noastră „*stadialist-camuflată*” în care sunt neglijate procesele de migrație și penetrare a comunităților umane din epoca de

perturbații și schimbări climaterice, a florei și faunei din perioada de tranziție de la cuaternar la holocen și stabilizare a procesului natural [25]. În opinia noastră „neolitizarea” teritoriului dintre Carpați și Nistru s-a produs prin pătrunderea în această zonă a comunităților neolitice timpurii deja formate și a avut loc acest proces dinspre sud-vest, din zona Dunării de Mijloc. Dar acest proces este în atenția specialiștilor din domeniu și consider, că el, ca și întreaga perioadă de evoluție a neoliticului din spațiul amintit, ca și cea a mezoliticului, merită o nouă abordare, în special, în ceea ce privește datarea și sincronizarea variantelor culturale ale neoliticului determinat, cât și sincronizarea lor, interferențele dintre ele.

În procesul de studiu și valorificare ulterioară a așezării din cadrul complexului cultural Cucuteni-Tripolie de la Iablona (I) din raionul Glodeni, cercetată pe o mare suprafață în urma unor săpături de salvare, întreprinse în 1977-1978 am fost inițiat în problematica conceptuală a acestui complex cultural. Problematică, care de asemenea a fost în atenția mea aflându-mă între anii 1982 și 1999 în funcția de șef al secției Arheologie Preistorică a Academiei de Științe al Moldovei (Departamentul de Arheologie, Etnografie și studiu al artelor-Institutul de Arheologie - acum cu denumirea de Institutul Patrimoniului cultural), în cadrul căruia se studia Arheologia Preistorică, inclusiv complexul cultural amintit. Din cadrul acestei problematice și profitând de tematica prioritară a Simpozionului Internațional „*Științe exacte și mai puțin exacte*” (2-3 octombrie 2007, Universitatea Tehnică a Moldovei) organizat sub genericul „*5000 ani ai culturii Cucuteni*” vom expune unele opinii privind atât unele generalități de evoluție al acestui complex cultural, cât și altele, referitoare la unele aspecte particulare.

Este cunoscut că în etapele precucuteniene de evoluție al acestui complex cultural așezările nu aveau sisteme de fortificație și nu întotdeauna erau plasate în landschaft în spații natural protejate. Apariția așezărilor fortificate și evoluția sistemelor de fortificare la comunitățile cucuteniene majoritatea specialiștilor din domeniu o leagă de presupusa apărare de comunitățile de păstori, care se infiltrau mereu în zonă dinspre

est. Posibil, că o parte din așezările cucuteniene într-adevăr au avut de înfruntat unele infiltrări mai masive ale nomazilor din neoliticul tardiv nord-pontic. Dar aceste așezări fortificate nu sunt plasate numai la estul arealului de răspândire al acestui complex cultural, dar sunt depistate și fixate, în special, în zona Carpato-Nistreană, pe când mai la est, în interfluviul Bugul de Sud-Nipru (regiunile Poltava și Cerkassk din Ucraina) așezările fortificate sunt rare. La etapele tardive de evoluție a complexului cultural Cucuteni-Tripolie, când presupusa presiune a nomazilor din stepe obiectiv trebuia să se amplifice, au evoluat așa numitele protoorașe tripoliene (Talianki, Maidanețkoe, etc.). Situația „geopolitică” în așa contemplantare pare a fi paradoxală. Noi considerăm că, nu numai presiunea continua a nomazilor a servit ca motiv pentru fortificarea așezărilor, pentru alegerea ca loc de amenajare a așezărilor a unor sectoare din relief natural protejate, o evoluarea cantitativă și calitativă a armelor (intensa evoluție a vârfurilor de lance din silex, inclusiv), dar au existat și premise de ordin intern, legate de evoluția rapidă pe calea consolidării celulelor locale economico-sociale. Posibil, în timpul existenței așezărilor fortificate din cadrul complexului cultural amintit în zona centrală de apariție și evoluție a acestui fenomen cultural au început să se dezvolte și relațiile timpurii feudale, cu unele caracteristice specifice pentru feudalism – apariția unor seniori, proprietari mai înstăriți, considerați ca vasali, ai localităților întărite (vizavi de posibilele năvăliri ale vecinilor, al altor proprietari), ca centre de reședință ale acestor „*prefeudali*”. La etapa timpurie și medie de evoluție a așezărilor fortificate factorul existenței primejdiei externe (constituit la etapa respectivă, conform datelor arheologice, de către purtătorii culturii „*Iamnaia*” din epoca timpurie a bronzului), fără îndoială a contribuit la consolidarea comunităților cucuteniene locale și prin aceasta - la formarea premiselor de constituire ale unor formațiuni centralizate prestatale. Acest proces, la etape similare de evoluție a societăților neolitice, a avut loc în Orientul apropiat, în perioada Eladei timpurii din Grecia. Posibil, această situație geopolitică s-a repetat în spațiul Carpato-Nistrean și mai târziu, în epoca timpurie a fierului

[26,29]. În opinia noastră, începând cu etapa Cucuteni A și în fazele direct următoare de evoluție - Cucuteni A-B, B, în zona de silvostepă din spațiul Carpato-Nistorean, grație evoluției interne a proceselor social - economice, documentate și de evidentă creștere demografică, complexul cultural Cucuteni-Tripolie a atins etapa de vârf a evoluției sale. Tot în această perioadă au apărut, posibil, premisele de constituire ale sclaviei inițiale, cel puțin patriarhale, care ulterior nu a căpătat evoluție, datorită influenței mereu crescânde a „*factorului stepic nomad*”. Un fenomen similar socio-economic a avut loc în spațiul Carpato-Nistorean în sec. VII-VI a.Chr., când un al doilea proces de constituire a formațiunilor prestatale (și, posibil, feudale timpurii) și apariție a sclaviei, de acum în varianta antică, a fost întrerupt de asemenea de către consistenta presiune a sciților nomazi. Despre apariția puterii relativ centralizate pe plan local și a sclaviei ne vorbesc imensele sisteme de fortificație a cetățuilor „*din lemn și pământ*” ale cucutenienilor (Stânca lui Harascu-Cuconeștii-Vechi, Trinca, etc.), precum și ale geților, depistate și studiate la Cosăuți, Rudi, Saharna, Butuceni, Stolniceni, etc., la edificarea cărora, fără îndoială, a fost necesară nu numai o cantitate enormă de muncă orientată, dar și efectuată, posibil, prin constrângere, volum de muncă, care putea fi organizată și dirijată de către o putere relativ centralizată. Deci, zona Carpato- Nistoreană, ca și alte zone din spațiul circumediteranian, unde la etapa preistorică și în antichitate s-au constituit primele formațiuni politico-adminictrative prestatale și, în continuare, a statelor antice sclavagiste ale Lumii Vechi și al altor formațiuni istorice obiective, a avut aceiași cale de evoluție istorică, care în unele cazuri (posibil și în cazurile amintite, dar și în altele, mai ulterioare, din epoca medievală [factorul otoman], epoca nouă [1812] și modernă [1940] a fost întreruptă de invazii, alipiri, anexări etc. care au încetinit, stopat ori reorientat procesul istoric obiectiv. De asemenea, nu este exclus, că cucutenienii la această etapă de „*fărămițare prefeudală*” luptau deseori între ei și anume din această perioadă s-a început cea mai intensă escaladare spre est a complexului cultural Cucuteni-Tripolie. Și în acest context conceptual, putem vorbi despre o presiune a

cucutenienilor asupra comunităților de păstori din est. În ceea ce privește substratul de ceramică cu ingredient de scoică pisată (ceramica de uz comun de culoare cenușie) deseori amintită în publicații de origine din comunitățile nomade, și prezența ei în cantitate tot mai mare ca rezultat al crescândei influențe stepice în cultura materială a cucutenienilor, acest fenomen poate fi explicat și altfel. Acest tip de ceramică a rămas încă din perioada precucuteniană, fiind o apariție inventivă locală care, posibil, a fost preluată de păstori, deoarece era mai ușor de confecționat în cadrul comunităților nomade.

În continuare ne vom referi și la unele interpretări ale unor categorii concrete de piese din lut ars din cadrul complexelor cucuteniene. În primul rând mă voi referi la „*suporturile pentru vase*” și la vasele „*cu suport*”. În opinia mea, ele reprezintă o varietate de „*termose*” preistorice. Înăuntrul suporturilor se plasau cărbuni incandescenti din lemn, care mențineau căldura în vasele care, de asemenea, aveau și capace bine ajustate. Găurile (orificiile) laterale în părțile de sus ale „*suporturilor*” tubulare erau menite pentru evacuarea fumului, i-ar cele din părțile bazale - pentru pătrunderea oxigenului, care întreținea cărbunii încinși pentru o perioadă. Cărbunii din interiorul „*suporturilor*” probabil erau așezați în așa numitele „*vase miniaturiale*”. Aceasta poate fi o explicație al utilizării unor astfel de vase, paralel cu alte utilizări, ori posibile interpretări [27].

Ne vom referi și la plastica antropomorfă feminină. La așezarea lablona I au fost depistate peste 500 fragmente de figurine feminine vizavi de o cantitate mult mai modestă de figurine masculine (circa 30) și zoomorfe (circa 20). Majoritatea lor au fost depistate în stare fragmentară. Probabil, fragmentarea pieselor de acest tip avea loc în urma unor ritualuri religioase ori tradiționale, după ce „*idoli*” fracturați erau înlocuiți cu alții. Multe figurine au pe locul ochilor, la umeri, la nivelul coapselor și obilicului (facial transversal) orificii. Posibil, găurile acestea serveau pentru fixarea figurinelor pe piei, țesături ori pe pereții locuințelor, fapt menționat de unii cercetători [28]. Noi mai admitem încă o posibilă predestinare a

orificiilor de pe figurinele cucuteni-tripoliene. Orificiile serveau pentru unele sfoare, cu ajutorul cărora, prin intermediul unor manipulări, figurinelor li se redau (ca și în teatrul de marionete contemporan) diferite poziții care, probabil, aveau importanță pentru cucutenieni.

Epoca timpurie a fierului în spațiul Carpato-Nistorean se caracterizează printr-o spectaculoasă apariție și dispariție a unor fenomene culturale, printre care principalele sunt considerate cele care au obținut denumirile de Chișinău-Corlăteni, Cernolesie, Saharna și Șoldănești-Basarabi. Ultimul aspect cultural este considerat de unii cercetători ca elementul bazal de start pentru constituirea culturii arheologice a geților timpurii [29]. În această succintă trecere în revistă a unor opinii și ipoteze, referitoare la arheologia și preistoria spațiului Carpato-Nistorean ne vom opri încă la o problemă, care în opinia noastră reflectă o succesivitate cultural - spirituală între traccii vechi din spațiul amintit și comunitățile creștine timpurii.

Cercetătorii au observat, că pe locul multor cetăți „*din lemn și pământ*” atribuite geților au existat anterior așezări ale culturii Saharna [30], care, în opinia noastră, avea un areal mai larg de răspândire în spațiul Carpato-Nistorean, decât se considera anterior [31]. În acest context susținem unele opinii referitoare la această problemă, expuse de către M.Kașuba [32], dar și opiniile lui V.Haheu despre inexistența unui hiatus între halștatanul mediu și cultura getică „*timpurie*”, despre care am amintit [33]. Mai considerăm că între cultura Saharna și geții timpurii a existat o legătură mai esențială decât cea care reflectă originea comună, deși nu consecutivă din fenomenele culturale anterioare ale locuitorilor sedentari agricultori din epoca tardivă a bronzului. Lăsăm rezolvarea și elucidarea acestor probleme în sama specialiștilor din domeniu. Ne vom referi aici doar la ipotetica legătură între unele categorii de obiective de ordin arhitectonic și arheologic. În zona Nistrului Mijlociu, inclusiv în valea Răutului, în mai multe cazuri, în apropierea locului de amplasare a cetăților getice sunt plasate așa numitele mănăstiri rupestre, care se consideră drept obiective religioase din evul mediu târziu. Ele sunt cunoscute în zona Orheiului Vechi (peste 10 cetăți getice și peste 200 de

încăperi ori spații rupestre), la Saharna (6 cetățui și peste 70 spații rupestre), Țâpova (cetățuia Horodiște și peste 70 încăperi rupestre), Rașcov (malul stâng al Nistrului) - cetățuile Rașcov, Ecaterinovka și peste 20 încăperi rupestre păstrate la capătul de sud al imensei fisuri ale alunecării de teren din 1947, vestita „casă a lui Karmaliu” din satul Valea Adâncă) (În incinta satului Valea-Adâncă, raionul Camenca există o încăpere, săpată în interiorul unui enorm bloc de calcar, rostogolit din malul bazal calcaros al râulețului Valea-Adâncă, numită de către localnici „Casa lui Karmaliuk”. De fapt, acesta este un lăcaș sihastric, ocupat în evul mediu de către monahi și sihaștri. În opinia mea, el reprezintă cavou, săpat în stâncă încă în perioada geților timpurii și care, inițial, a servit ca loc de înmormântare. În 1971, 1972 și 1989 autorul acestor rânduri a cules în jurul acestui „schit” ceramică getică și piese din silex nepatinizate. Consider că studiul acestui obiectiv, inclusiv al zonei adiacente lui, datarea lui, au o evidentă importanță științifică) Socola - peste 150 încăperi rupestre la Socola (malul drept al Nistrului, vizavi de Rașcov), și probabil, o cetățuie getică, locul amplasării căreia a fost identificat de către autorul acestor rânduri în 1989 în timpul săpăturilor din stațiunea paleolitică Climăuți II [34], Cosăuți - un imens sistem getic defensiv cu citadelă, 2 așezări neîntărite, 5 încăperi rupestre [35], Rudi - 2 cetățui getice, 3 așezări neîntărite, 6 încăperi rupestre, etc. Mai sunt în proces de identificare 5 cetățui getice: la Inudeni, raionul Soroca, în apropierea căreia sunt 3 încăperi rupestre: Soroca, Podul lui Bichir - cetățuie getică pe locul unei așezări fortificate cucuteniene, 3 încăperi rupestre; Cremenciug (la Șlem) - cetățuie getică pe locul alteia cucuteniene, 2 încăperi rupestre pe malul drept și 8 încăperi pe malul stâng al Nistrului, vizavi de satul Holoșnița, Vășcăuți, raionul Orhei - cetățuie getică, așezare neîntărită. În opinia mea, poate fi găsită o legătură între cetățuile getice și încăperile rupestre. Încăperile rupestre, probabil, au apărut anterior și au fost săpate în stânci cu scopul utilizării lor ca locuri de înmormântare pentru tracii nobili din etapa existenței localităților sătești și a celor mai timpurii cetățui din perioada de formare a culturii getice, chiar poate și mai timpuriu. Defuncții

ordinari erau înmormântați prin incinerare în urne s-au în gropi simple. Practica de înmormântare a defuncțiilor în încăperi, săpate în stâncă era cunoscută și la tracii vechi, care au locuit mai la sud de Dunăre [36]. Pe parcursul secolelor V-III, p.Chr. geții au trecut complet la înmormântarea prin incinerare și, mai rar, prin înhumare, cavourile rupestre fiind treptat prădate. În sec. V-X d.Chr. în spațiul Carpato-Nistorean din Imperiul Bizantin pătrundeau diferiți misionari, creștini timpurii, care, tradițional, ca și în Imperiul Roman de Vest utilizau ca locuri de rugăciune subteranele. Acești călugări ambulanți, probabil au fost acei oameni, care au lărgit și utilizat ca încăperi de locuit și refugiu vechile cavouri tracice din apropierea cetățuilor getice. Probabil, sosind într-un mediu religios străin, ei ocupau cele mai inaccesibile locuri pentru locuire și rugăciuni. Mai observăm un tip de obiective care, probabil, documentează formarea și utilizarea destul de timpurie (și nu în evul mediu evoluat) a încăperilor rupestre. Nu departe de cetățuile jetice de la Cosăuți, Țâpova și, probabil, Inudeni pe terasele Nistrului au fost descoperite pietre verticale cu niște locuri patrulare adâncite, pe care, probabil, în perioada creștinismului timpuriu (sec. V-X d.Chr) [37] se fixau iconițe, în fața cărora se rugau creștinii timpurii din valea Nistrului. Treptat, pe locurile din stâncile abrupte, unde anterior erau înmormântați vechii traci, au apărut sihăstria izolate, unele dintre care ulterior, datorită unor conjuncturi specifice (și, în special, în locurile, unde în apropiere existau izvoare puternice de apă, declarate ulterior de către monahi ca sfinte și tămăduitoare) s-au transformat în mănăstiri rupestre. Acum, noi mai observăm, probabil, încă un element al acestei triade - a cetățuilor, încăperilor rupestre și al locurilor vechi tainice creștine pentru rugăciuni. Probabil la Butuceni, Vășcăuți, între Lopatna și Țipova, posibil la Saharna noi am depistat cariere antice pentru extragerea și obținerea blocurilor de calcar. Dar această temă, ca și multe altele din cele expuse de noi cu această ocazie, merită cercetări și documentare suplimentare. Conform opiniilor lui A.Vartic expuse la simpozion, la Cosăuți și Țipova (posibil și la Socola și Rudi, vom menționa noi), sunt prezente urme de terasare artificială a unor sectoare din pantele văii Nistrului, terasare,

care posibil a fost efectuată cu diferite scopuri încă în antichitate. Mai există posibilitatea de a depista urmele unor construcții portuare antice pe malurile Nistrului și, în special, în locurile de existență a "cuiburilor" de civilizație getică - la Rudi, Cosăuți, Țipova, Saharna, etc.

Bibliografie:

1. Moroșan N. Le Pléistocene et le Paléolithique de la Roumanie de Nord – Est, AIGR,V,XIX, București 1938.
2. Stratigrafia „perfectă”, descrisă de către N.Moroșan și care nu a mai fost prezentă în alte grote cu urme de locuire paleolitică, descoperite și cercetate ulterior în zonă de către N.Chetraru și I.Borziac.
3. Борисковский П.И. Палеолит Украины. МИА, 40, Москва, 1953.
4. Черныш А.П. Палеолит и мезолит Приднестровья. Карты и каталог местонахождений. Москва, 1973. Его же: Еталонная многослойная стоянка Молодова V. Археология. В кн.: Многослойная палеолитическая стоянка Молодова V. Люди каменного века и окружающая среда, Москва, 1987.
5. Григорьева Г.В. Новые позднепалеолитические памятники на Среднем Днестре. МИА, № 185, Ленинград, 1972, с.169-176.
6. Кетрару Н.А. Памятники эпох палеолита и мезолита. Археологическая карта МССР, вып. 1, Кишинев,1973; Борзияк И.А. Открытие новой многослойной палеолитической стоянки Косоуцы на Среднем Днестре. АИМ в 1981. Кишинев, 1985б с.7-9.
7. Анисюткин Н.К. Мустьерская эпоха на юго-западе Русской Равнины. Санкт-Петербург, 2001, с.37-119.
8. Borziac,I., Haesaerts, P., Chirica, V. Cadrul cronostratigrafic al paleoliticului superior cuprins între Carpații Orientali și Nistru. În: Revista Arheologică, V.1, N.2, Chișinău, 2005; Borziac, I.Chirica,V., Văleanu, M-C. Culture et Sociétés

pendant le Paléolithique Supérieur à travers l'espace Carpatho-Dnestrien, Iași, 2006, 50-52.

9. Cărciumaru, M., Cosac, M., Nițu, E-C-, Les datations ¹⁴C et la succession culturelle du Paléolithique, épipaléolithique et Mézolithique de la Roumanie. *Annales d'Université „Valahia”, Târgoviște*, VI-VII, 2007, pp.7- 43.

10. Аникивич М.В., Попов В.В., Анисюткин Н.К., Хоффекер Дж. Ф., Холлидэй В.Т., Форман, С., Картер Б., Ловли Р., Дудин А.Е., Кузьмина И.Е., Платонова Н.И., Макаров С.С. Новые данные о хроностратиграфии многослойной стоянки Костенки I (Стоянка Полякова). В кн.: Ранняя пора Верхнего палеолита Евразии: общее и локальное. Санкт-Петербург, 2006, с. 82-100; Forman, S. L. OSL dating of Kostenki: Methods and results. Там же с. 125-130.

11. Anicovici, M. Noi date despre apariția omului de tip fizic contemporan în Eoroasia. Raport științific, susținut la Conferința anuală de rapoarte științifice al Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, 20 octombrie 2007 ; Borzias, I. Periodizarea cronostratigrafică și culturală a Paleoliticului superior din spațiul cuprins între Nistru și Carpații Orientali. Raport științific, susținut la ședințele aceleiași Conferințe.

12. Borzias, I., Chirica V., Văleanu M-C. Culture et Société.. , 423-440.

13. Анисюткин Н.К. Палеолитическая стоянка Стинка I и проблема перехода от среднего палеолита к верхнему на Юго-Западе Восточной Европы. Санкт-Петербург, 2005.

14. Borzias I., Chirica V. Considerații referitoare la evoluția paleoliticului final și epipaleoliticului în spațiul dintre Nistru și Carpații Orientali, *Revista Arheologică*, vol.II, Nr.1-2, Chișinău, 2006, 25.

15. Станко В.Н., Григорьева Г.В., Швайко Т.Н., Позднепалеолитическое поселение Анетовка II. Киев, 1989.

16. Borzias, I., Despre unele procedee de obținere a focului în Paleoliticul Europei. Raport științific, susținut la Conferința Științifică jubiliară al Universității Libere Internaționale din Moldova „Cercetarea universitară în sec.XXI: provocări și perspective” (16 octombrie 2007), (Textul raportului - în curs de publicare).

17. Brudiu, M. Paleoliticul superior și epipaleoliticul din Moldova, București, 1974.
18. Borzias, I., Burlacu, V., Epizodul sviderian în epipaleoliticul Carpato–Nistorean, Tyrageia, Vol.1[XVI] nr.1.Chișinău,2007, 147-160.
19. Борзияк И.А., Дергачев В.А. Новый тип неолитических памятников в Молдавии. В кн.: Материалы Научной Конференции молодых ученых Украины. Днепропетровск, 1978.
20. Larina, O. Neoliticul pe teritoriul Republicii Moldova, Thraco-Dacica, XV, 1-2, București 1994, 47.
21. Маркевич В.И., Буго-Днестровская культура на территории Молдавии, Кишинев, 1974.
22. Кетрару Н. А. Памятники эпох палеолита...с. 124.
23. Borzias I., Chirica V., Considerații referitoare la evoluția paleoliticului final....17-25.
24. Черніш О.П., Стародавнє населення Подністрів'я в добу мезоліту. Київ, 1975.
25. Covalenco,S., Chetaru, N., Bazele tipologice de individualizare a complexelor mezolitice din Moldova. Tyrageia,XIV,Chișinău, 2005, 36-44.
26. Кашуба М.Т., Хахей В.П., Левицкий О.Г., Фрако-гетские древности в южной лесостепи Среднего Днестра (культурно-хронологическая систематизация материалов из раскопок второй половины XX века). Stratum-plus, 3, (2001-2002), Chișinău,2003, 118-233.
27. Палагута, И., «Биноклевидные» изделия в культуре Триполье-Кукутень: опыт исследования категории «культовых» предметов. Revista Arheologică, serie nouă, vol. III, nr.1-2, Chișinău, 2007, 110-137.
28. Monah, D. Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie, Biblioteca Memoriae Antiquitatis, III,Piatra Neamț, 1997.
29. Haheu, V.Sinergetica și getica ...158-159.
30. Niculiță, I., Teodor, S., Zancu, A., Butuceni. Monografie arheologică. Bibl.tracologică, București, 2006.
31. Мелюкова А.И., Скифия и фракийский мир. Москва,1979.

32. Кашуба М.Т., Начало раннего железного века на Среднем Днестре и культура Сахарна. В сб.: Скифы. Хазары. Славяне. Древняя Русь. Санкт-Петербург, 1998, с.29-31.

33. Лапушнян В.Л., Ранние фракийцы X – начало IV вв. до н. э. в лесостепной Молдавии, Кишинев, 1979.

34. Borzias, I., Chirica, V., David, A., L'Aurignacien tardif d'espace entre le Dniestr et le Carpates. Climații II., Iași, 2007.

35. Citadela și sistemul defensiv getic de la Cosăuți a fost descoperit de către autorul acestor rânduri în 1981, despre ce a fost scris în raportul de săpături de la stațiunea paleolitică Cosăuți I din 1981. Sistemul defensiv a fost studiat de către O. Munteanu.

36. Mircev, M., Rannotrakiiskiat moghilen necropol pri s. Ravna, IAI, 1962.

37. lucrarea, referitoare la această problemă este sub tipar. Vezi: Borzias, I. Vestigii ale creștinizmului timpuriu de la Cosăuți. În: In memoriam I. Hăncu, Chișinău, 2008.

Cercetări privind tehnologiile textile ale civilizației Cucuteni

Carmen Marian dr.ing.

restaurator ing. Doina Anastasoaei

Centrul de Conservare-Restaurare a Patrimoniului Cultural

Complexul Muzeal National Moldova Iași, România

Cercetarea impresiunilor de materiale textile pe ceramica arheologică descoperită în siturile preistorice oferă șansa obținerii de informații despre aceste tipuri de materiale chiar dacă ele, datorită degradării, au dispărut de mult timp. Lucrarea prezintă investigațiile efectuate asupra unor fragmente ceramice descoperite în siturile culturii Cucuteni, fragmente ce prezintă impresiuni de materiale textile realizate prin tehnica țeserii sau a împletirii firelor textile.

1. Considerații generale

Textilele, datorită universalității lor, constituie un reper important pentru studiul evoluției diferitelor civilizații. Reprezentând, în același timp, un domeniu complex, acestea îmbină arta, cultura și tehnologia, integrând cunoașterea tehnologică cu sensibilitatea estetică și cu îndemânarea practică. De aceea abordarea pluridisciplinară a cercetării tehnologiilor textile adaugă noi detalii unui tablou incitant, acela al evoluției civilizațiilor străvechi. Aceste detalii evidențiază nu numai elemente caracteristice tehnologiilor textile dar și rolul important pe care bunurile textile l-au avut în cadrul culturilor străvechi, atât în viața de zi cu zi cât și din punct de vedere religios și social.

Săpăturile arheologice întreprinse în așezările neolitice scot rareori la iveală bunuri perisabile, cum sunt de exemplu textilele, care supraviețuiesc greu în aceste condiții. Singurele mărturii despre existența acestor materiale le constituie, de cele mai multe ori, fie uneltele asociate tehnologiei de fabricare a textilelor - fusaiole, părți componente ale războiului de țesut - fie impresiunile materialelor textile pe vasele de ceramică

descoperite cu ocazia cercetărilor arheologice întreprinse în siturile respective. În consecință, toate aceste mărturii arheologice trebuie supuse unor analize complexe, în vederea argumentării evoluției tehnicilor textile de-a lungul timpului. În domeniul tehnologiilor textile, rezultatele acestor cercetări, corelate cu studiile de etnografie comparată și cu cercetările bazate pe etnoarheologie, pe relația care se poate stabili între modul de viață al societăților dispărute și al celor aflate, în prezent, încă în stadiul de primitivitate, pot conduce la reconstituirea, cât mai fidelă, a tuturor coordonatelor vieții umane, la cunoașterea evoluției reale a societății omenești, în timp și spațiu.

În acest context se înscrie și cercetarea impresiunilor de materiale textile pe ceramica arheologică ce constituie o sursă valoroasă de informații privind materiile prime folosite în tehnologia de obținere a firelor și tehnologiile de prelucrare a acestora pentru transformarea în materiale textile. Din păcate, însă, pentru această categorie de fragmente de ceramică cu impresiuni de materiale textile, nu au fost efectuate, până în prezent, studii sistematice de specialitate textilă, și aceasta datorită, între altele, cantității dispersate a acestui tip de obiecte. Identificarea și cercetarea sistematică a unui număr mare de fragmente arheologice cu impresiuni de textile vor permite formarea unei baze de date și, implicit, formularea unor concluzii statistice obiective vizând evoluția tehnologiilor textile, cu o marjă de eroare în parametrii acceptabili.

2. Cercetarea unor impresiuni de materiale textile prezente pe ceramica arheologică descoperită în așezarea de la Cucuteni

Cu ocazia cercetărilor arheologice desfășurate în așezările civilizației Cucuteni a fost descoperită o cantitate considerabilă de obiecte ceramice. Câteva fragmente de ceramică arheologică, reprezentând baza de susținere a unor vase descoperite în situl de la Cucuteni, aparținând fazelor A și B, au fost cercetate în cadrul Centrului de Conservare și Restaurare din Iași. Acestea aveau imprimată, pe suprafața

exterioară, contextura unor materiale textile realizate fie prin tehnica țeserii fie prin cea a împletirii firelor textile subțiri, a materialelor tip papură, paie, fire de iarbă sau a nuielor [1].

Pentru analiza minuțioasă a acestor impresiuni, pe fragmentele ceramice (care păstrează amprenta negativă a materialului textil) s-a aplicat un material de amprentare, obținându-se astfel mulajul pozitiv al textilelor imprimate pe fragmentele de ceramică. Mulajele obținute reprezintă replici ale textilelor imprimate pe fragmentele de ceramică, permițând cercetarea materiei prime folosite, a structurii materialelor textile și, implicit, a tehnologiei de obținere a acestora, prin țesere sau împletire. Mulajele au fost analizate la un stereomicroscop Zeiss Yena SM XX, în lumină directă sub diverse unghiuri, până la incidența razantă.

2.1. Impresiuni de materiale textile realizate prin țesere

Majoritatea fragmentelor ceramice studiate prezintă impresiuni ale unor materiale realizate prin țesere. Țesăturile au o structură tip pânză (fig.1,2,3). Având în vedere prezența, în situl arheologic de la Cucuteni, a fusaiolelor, putem presupune că aceste țesături au fost realizate pe un război de țesut primitiv, de tip vertical (fig.4) [1]. În ceea ce privește desimea firelor, în general, aceasta este egală pentru ambele sisteme de fire, variind între 6 fire/cm și 12 fire/cm.

În acest stadiu al cercetărilor nu putem preciza cu certitudine natura materiei prime utilizate. Fibrele componente sunt fibre fine, iar răsucirea în sens S ne poate trimite cu gândul la firele de in răsucite în sens S, folosite încă din preistorie, sau la fibrele de lână [1].

2.2. Impresiuni de materiale textile realizate prin împletire

O altă categorie de materiale textile a căror contextură a rămas imprimată pe ceramica arheologică este cea a materialelor cu structura celulară, tip plasă, realizată prin împletirea unui singur fir.

Unul dintre fragmentele ceramice studiate prezintă impresiunea unui material textil, cu dominantă celulară, denumit uneori și împletitură răsucită sau împletitură elastică (fig.5,6). Realizarea acestei structuri implică existența unui singur sistem de fire – urzeala – și stabilirea unei reguli de relații între firele alăturate ale sistemului (fig.7,8,9) [2].

Ochiurile rețelei evidențiate de fragmentul ceramic au forma unui pătrat cu latura de un centimetru, fiecare latură a pătratului fiind formată de un fir dublu obținut prin modalități diferite. Pe un alt fragment ceramic se individualizează impresiunea unei plase care prezintă o structură destul de complexă (fig.10,11,12,13). Această plasă are o structură identică cu rețeaua de umplere specifică dantelei lucrată cu acul, în punct Alençon (fig.14,15) [3]. De asemenea, se remarcă existența a două elemente de scădere a ochiurilor, pe două rânduri consecutive (fig.12, 13), ceea ce denotă faptul că plasa respectivă avea o formă circulară plană sau una spațială.

Modalitatea de realizare a acestei plase, prin adoptarea unei structuri optimizate din punct de vedere al rezistenței și stabilității dimensionale, precum și scăderea numărului de ochiuri de pe un rând față de numărul de ochiuri de pe alt rând, demonstrează faptul că oamenii culturii Cucuteni stăpâneau foarte bine această tehnică. În sprijinul acestei afirmații vin și descoperirile arheologice din siturile civilizației Cucuteni care atestă cunoașterea și folosirea, în perioada respectivă, a acelor cu ureche, pentru cusut [4]. De asemenea aceștia cunoșteau tehnica de prelucrare a materiilor prime fibroase în scopul obținerii de fire textile cu caracteristici fizico-mecanice (uniformitate, rezistență la rupere) corespunzătoare procesului de realizare a structurii textile respective.

În cazul acestei cercetări, amprente de fragmente mici și aparent lipsite de importanță au relevat informații prețioase legate de civilizația Cucuteni, completând tabloul general al evoluției artei textile. De asemenea, fragmentele ceramice studiate, mesageri peste milenii ai artei textile specifice perioadei neolitice, sunt o dovadă a faptului că realizarea progreselor înregistrate, în timp, în domeniul tehnologiilor textile, a fost posibilă, poate, și datorită existenței acestui început în preistorie.

Fig. 1. Amprenta unei țesături pe un fragment ceramic.

Fig. 2. Mulajul fragmentului ceramic.

Fig. 3. Mulajul fragmentului ceramic. Detaliu la stereolupă.

Fig. 4. Război primitiv de țesut.

Fig. 5. Amprenta unei împletituri (plasă) pe un fragment de ceramică

Fig. 6. Mulajul fragmentului ceramic

Fig. 10. Amprenta unei plase pe un fragment ceramic.

Fig. 11. Mulajul fragmentului ceramic.

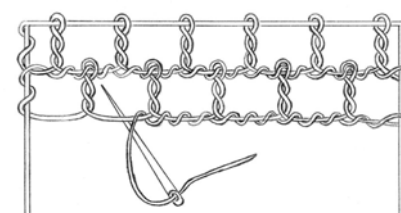
Fig. 12. Mulajul fragmentului ceramic - detaliu

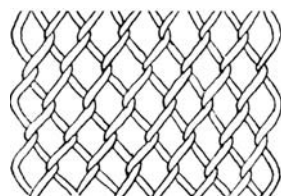
Fig.13. Reprezentarea grafică a structurii textile imprimate.

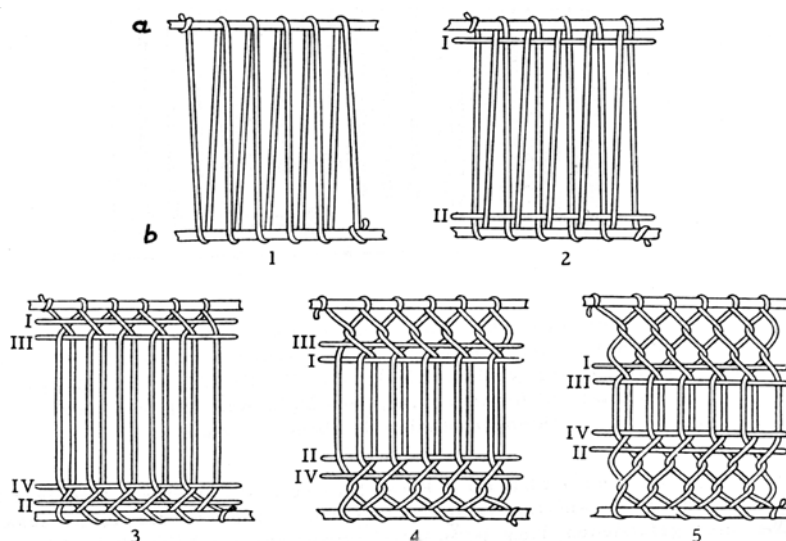
Fig. 14. Dantela Alençon. Detaliu.

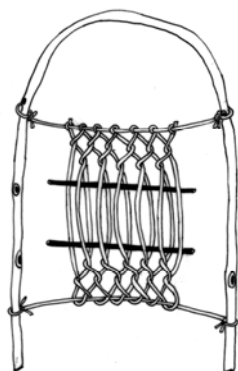
Fig.15. Fazele de realizare ale structurii imprimate pe fragmentul ceramic.

Fig. 7. Structura unei
împletituri tip plasă.

Fig.8. Etapele realizării unei
împletituri tip plasă

Fig. 9. Dispozitiv
primitiv de realizare a
plaselor.

Bibliografie

1. Carmen Marian, Mihai Ciocoiu, *Impresiuni de materiale textile pe ceramica arheologică descoperită la Cucuteni, Partea II*, Revista Română de Textile - Pielărie, nr. 2/2004, ISSN 1453 – 5424.
2. Carmen Marian, Mihai Ciocoiu, *Impresiuni de materiale textile pe ceramica arheologică descoperită la Cucuteni, Partea I*, Revista Română de Textile - Pielărie, nr. 3/2004, ISSN 1453 – 5424.
3. Carmen Marian, Mihai Ciocoiu, *Arta textilă – parte integrantă a istoriei civilizațiilor străvechi*, Revista Română de Textile - Pielărie, nr. 1/2005, ISSN 1453 – 5424.
4. Mircea Petrescu-Dîmbovița, Mădălin-Cornel Văleanu, *Cucuteni-Cetățuie. Monografie arheologică*, Editura „Constantin Matasă” din Piatra Neamț, în seria *Bibliotheca Memoriae Antiquitatis*, vol. XIV, 2004.
5. Nicolae Ursulescu, Dumitru Boghian, *Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice din așezarea precucuteniană de la Târgu Frumos - județul Iași*, Codrul Cosminului, Fundația Culturală a Bucovinei, seria 3-4 (13-14), 1997-1998.

Câteva aspecte financiare ale cercetărilor de la Cucuteni

Văleanu Georgina - Maria, ec.
Arheocont Grup SRL Iași

În cadrul acestui articol, se prezintă informații financiare asupra cercetărilor arheologice întreprinse la Cucuteni în perioada 1884, anul descoperirii stațiunii, și până la sfârșitul primului război mondial.

Orice proiect de cercetare, mai ales în cadrul societății moderne, are și o anumită componentă financiară indisolubilă, pentru ca în final, scopul urmărit să poată fi atins. O abordare nerealistă a acestui aspect, chiar dacă scopul cercetării este unul nobil, poate să îngreuneze sau chiar să blocheze demersul științific, și de aceea consideram că trebuie să fie supuse analizei de specialitate și aceste informații.

Aspectele financiare ale cercetărilor arheologice întreprinse de-a lungul timpului pe Dealul Cetățuiei de la Cucuteni, la o analiză specifică, scot în evidență câteva elemente de interes, mai ales istoric, elemente care pot completa imaginea generală asupra activităților desfășurate.

Astfel, o primă informație în această direcție este consemnarea lui D.C.Butculescu din 1885, care menționează că N.Beldiceanu ar fi achiziționat, de la anticarii Șaraga piesele găsite în anul 1884 de către muncitorii de la cariera, pentru suma de 1000 lei. Dacă luăm în considerație faptul că abonamentul pentru un an la *Noua revistă*, ziarul în care N.Beldiceanu face public anunțul despre descoperirile de la Cucuteni (ediția din data de 28 nov./8 dec.1884), costă 12 lei sau 25 bani pe apariție, sau chiar raportat la volumul *Poesii* a lui Mihai Eminescu tipărit în același an, care costa 4 lei și care a apărut în 1000 exemplare, suma plătită de N.Beldiceanu este una destul de mare.

Următoarele informații financiare păstrate sunt consemnate în procesele verbale ale ședințelor *Societății de*

Medici și Naturaliști din Iași. Astfel, în data de 20 august 1885 membrii societății votează suma de 300 lei, sumă cu care N.Beldiceanu să angajeze muncitori pentru a face săpături arheologice. Doi ani mai târziu, în ședința din data de 12 aprilie 1887, aflăm că ministerul ar fi aprobat o sumă de bani, împuternicindu-l de Gr. Tocilescu să facă cercetări de la Cucuteni. Acesta va susține în data de 28 iunie 1887 o comunicare despre cercetările întreprinse, membrii societății votând suma de 500 franci pentru continuarea săpăturilor și o diurnă pentru N.Beldiceanu. Această sumă va fi discutată și în ședința din 5 decembrie 1887, hotărându-se a se include aceasta în bugetul anului viitor, dar în aceeași ședință s-a revenit asupra cuantumului acesteia, la 150 lei, sumă ce să fie inclusă la capitolul cheltuieli neprevăzute din bugetul de anul 1887-1888.

În ședința din 12 ianuarie 1888 se poartă discuții aprinse privitoare la finanțarea cercetărilor de la Cucuteni, N.Beldiceanu fiind acuzat că ar fi primit bani pentru cercetări și nu le-ar fi realizat. Acesta replică spunând că deși s-a adresat *societății* ar fi fost refuzat de nenumărate ori și că va trimite lucrarea sa spre publicare la Paris, deoarece trebuia să o dea *societății* pentru suma de 150 franci, dar că *societatea* nu a plătit lucrarea. Discuțiile din acea ședință se termină nedecis, și nici nu vor mai reveni în discuție, conform consemnărilor de până la sfârșitul anului 1891.

În primăvara anului 1890, N. Beldiceanu va vinde o parte din colecția sa de piese de la Cucuteni, Muzeului Național de Antichități din București. Obiectul tranzacției îl constituie 564 piese, ce sunt inventariate și descrise succint de Gr.Tocilescu, și va fi achiziționată de către muzeu pentru suma de 2500 lei. Valoarea tranzacției, deși importantă, scoate în evidență onestitatea lui N.Beldiceanu, dacă se are în vedere și alte achiziții făcute de către muzeul din București.

Deși nu s-au identificat până acum documente sau informații privitoare la sumele de bani cheltuite de Gr.C.Buțureanu pentru deplasarea făcută în anul 1889 la Paris, pentru a participa la cel de-al X-lea Congres Internațional de Antropologie și Arheologie Preistorică, putem presupune că

fondurile necesare au fost acoperite de către acesta, dat fiind buna lui situație materială. Aceasta îl va face să dea, în anul 1892, sub formă de *împrumut cu dobândă* suma de 1000 lei nou înființatei *Societăți Științifice și Literare din Iași* pentru a continua cercetările de la Cucuteni, deoarece N.Beldiceanu ceruse ajutorul expres, dat fiind că tot ceea ce el personal a întreprins s-a făcut pe propria sa cheltuială și că nu mai are fonduri necesare continuării săpăturilor.

Această sumă de bani s-a cheltuit repede, iar N. Beldiceanu și Gr.C.Buțureanu se vor adresa și Academiei Române pentru a face rost de finanțări, însă vor primi un refuz diplomatic din partea acesteia, explicat prin lipsa fondurilor.

Demersurile celor doi vor fi încununate ulterior de succes, ca urmare a cererilor adresate în anul 1894 Ministerului Instrucțiunilor Publice, acesta aprobând suma de 5000 lei pentru anul 1895. Cu această sumă, se reușește a se cerceta jumătate din stațiunea de la Cucuteni, cum însuși Gr.C.Buțureanu mărturisea, descoperindu-se numeroase obiecte, printre care și cinci schelete, considerate a fi preistorice.

Cu siguranță că, pe lângă piesele rezultate din cercetările anterioare, noile piese descoperite au stat la baza lucrării *Preistoria în România* finalizată în anul 1898 de către Gr.C.Buțureanu, volum ce conținea 450 desene. Manuscrisul acestei lucrări și piesele din colecția personală a lui Gr.C. Buțureanu, ce au fost expuse și premiate cu medalia de aur la Expoziția Generală Română din anul 1906, vor fi vândute Muzeului Național de Antichități din București de către soția sa, Ana Buțureanu, în ianuarie 1916 pentru suma de 1500 lei. Această sumă a provenit din fondurile Casei Școlilor, a Casei Bisericii și a Muzeului de Antichități, cele trei instituții cotizând în mod egal, cu suma de 500 lei. Pentru aducerea colecției la București se vor mai cheltui încă 182 lei.

Cu aproape un an înainte, la data de 23 aprilie 1915, D.C.Buculescu adresează o cerere Ministrului Cultelor și Instrucțiunilor Publice prin care oferea spre depozitare, până la achiziționarea de către Muzeul Național de Antichități din București, colecția sa de piese preistorice, ce includea și

piesele descoperite în cercetările de la 1885 de la Cucuteni. Asupra acestei probleme, nu se pot aduce precizări concrete în acest moment, deoarece informații despre achiziționarea colecției de către Muzeul de Antichități din București nu s-au păstrat dat fiind situația din anii 1916-1917, ulterior documentele păstrate scot în evidență faptul că în iunie 1929, moștenitorii lui Butculescu evaluează colecția la valoarea de 1,5 milioane lei, însă nu se poate spune dacă tranzacția a fost perfectată sau nu. După unii autori, colecția lui D.C.Butculescu număra din 1088 piese și doar 177 dintre acestea s-ar regăsi ulterior în inventarele Muzeului Național de Antichități din București.

Cele două campanii de cercetări arheologice întreprinse la Cucuteni, în anii 1909 și 1910, de către savantul german Hubert Schmidt, au fost finanțate de către Fundația Rudolf-Virchow cu suma de 5000 mărci. Aceasta a preluat ulterior și costurile necesare realizării unei mari părți din reproducerile, desenele și planșele monografiei stațiunii, ce va fi tipărită în anul 1932, precum și restaurării tuturor materialelor arheologice. Aceste aspecte au fost cu siguranță bine consemnate în documentele germane, însă până în acest moment, arhiva ce se păstrează la Berlin nu a fost supusă unor investigații detaliate de către cercetătorii români.

În cadrul acestui articol ne-am propus doar prezentarea informațiilor financiare privitoare la cercetările arheologice întreprinse la Cucuteni până la sfârșitul primului război mondial. Analiza fondurilor alocate pentru cercetările arheologice sistematice realizate la Cucuteni în perioada 1961-1966, necesită un alt tip de abordare, dat fiind atât situația și contextul social și politic existent, cât și mai ales conjunctura istorică, însă trebuie subliniat că cercetarea științifică a primit în acea perioadă un sprijin deosebit de important, sprijin care cu greu se mai poate realiza astăzi.

Considerăm însă că prezentarea grupată a informațiilor financiare privitoare la cercetările arheologice de la Cucuteni, contribuie la înțelegerea fenomenului istoric, deoarece lipsa fondurilor necesare demersului științific a influențat evident derularea acestuia.

Bibliografie:

1. I. Andrișescu, *O pagină din istoria arheologiei preistorice în România: Gr. C. Buțureanu și introducerea sa la „Preistoria în România. Studii de arheologie preistorică și etnografie” (1898, inedit)*, în *Revista de Preistorie și Antichități Naționale. Buletin al Seminarului de arheologie preistorică de la Facultatea de Litere și Filozofie*, nr. I, 1937, pag. 17-26.
2. D. Atanasiu, *Către cititori*, în *Arhiva Societății Științifice și Literare din Iași*, XXV, 1914, pag. IX-XXVIII.
3. Nădejde, *Antichitățile de la Cucuteni*, în revista *Contemporanul*, an IV, nr.14-15, 1885, Iași, pag. 587-592, continuare an IV, nr.17, pag.671-674.
4. L. Năstasă, *Unele date în legătură cu istoricul descoperirilor de la Cucuteni*, în *Acta Moldaviae Meridionalis*, V-VI (1983-1984), 1984, pag.513-522.
5. P. Panait, *Începuturile cercetării culturii Cucuteni reflectate în izvoarele arhivistice bucureștene*, în *Revista Muzeelor*, nr. 4, pag. 64-70, 1982.
6. Al. Păunescu, *Din istoria arheologiei românești pe baza unor documente de arhivă*, București, Editura Agir, 2003.
7. M. Petrescu-Dîmbovița, M. C. Văleanu, *Cucuteni-Cetățuie. Monografie arheologică*, Editura „Constantin Matasă” din Piatra Neamț, în seria *Bibliotheca Memoriae Antiquitatis*, vol. XIV, 2004.
8. H. Schmidt, *Cucuteni din Moldova – România. Așezarea fortificată cu ceramică pictată, din epoca pietrei și cuprului și până în apogeul epocii bronzului*, ediție îngrijită și prefăcută de Mădălin-Cornel Văleanu, traducere Geanina Bistrițan, Iași, 2007.
9. M. C. Văleanu, *Descoperirile de la Cucuteni și Societatea de Medici și Naturaliști din Iași (1884-1891)*, în *Studii de Preistorie*, nr. 3 (2005-2006), 2006, pag. 199-214.

II.

ȘTIINȚE EXACTE SI MAI PUȚIN EXACTE

Farmacia verde de la traco-daci la epoca moderna

Stanescu Ursula, prof.dr.
Universitatea de Medicina si Farmacie “ Gr.T. Popa”, Iasi,
România

*In graiul poporului roman nu s-au pastrat prea multe denumiri de plante medicinale de pe vremea traco-dacilor, noi mostenind o buna parte din termenii etno-botanici ai Antichitatii grecesti sau romane. Plecand de la laur (*Datura stramonium* L.) (denumit de daci, tulbea, ceea ce insemna tulbure, ametitor, otravitor) trecand la matraguna si ciunafaie toate frecvent utilizate in medicina civilizatiei cucutene (si post-Cucuteni), lucrarea ne poarta prin povestile cu vrajitoare ale Evului Mediu, ajunge la practicile de recoltare si utilizare inca pastrate pe teritoriul tarii noastre si se incheie cu indicatiile terapeutice moderne pentru atropina si scopolamina, substantele bioactive existente in cele trei solanaceae.*

In mod normal, te-ai astepta, ca atestarea arheologica a existentei pe meleagurile tarii noastre, cu 5500 de ani in urma, a unei civilizatii cum este cea cucuteniana, evoluata atât in plan social, cât si cultural, sa reprezinte una din realitatile istorice care sa ne umple inima de mandrie dar, spre deosebire de politica sau fotbal, romanul modern vorbeste doar rareori despre Cucuteni si ce a insemnat acesta pe harta istoriei civilizatiei europene din acel moment, poate si din cauza ca stie atât de putine despre ea.

Probabil ca, daca la Cucuteni s-ar fi gasit inscripții de orice fel, ca in Egipt sau in vechiul Assur, fama sa și cunoștințele noastre legate de aceasta civilizatie ar fi altele. Astfel insa chiar daca minunata ceramica de Cucuteni s-a pastrat peste timp, nu vom sti niciodata foarte multe despre viata de zi cu zi: nu vom afla cu exactitate cu ce isi umpleau cucutenienii vasele cand urmau sa manânce, ce provizii isi faceau pentru iarna, ce uleiuri si plante magice utilizau in ritualurile lor religioase sau cum si cu ce tratau, atunci când

erau bolnavi. Aceasta si pentru faptul ca la vremea când a fost descoperit si investigat acest atât de important sit arheologic, insemnatatea multora dintre dovezile materiale, care nu se poate sa nu fi existat, n-a fost recunoscuta, resturile animale si vegetale fiind indepartate sau pierdute si odata cu ele si posibilitatea noastra de a reconstitui viata civilizatiei pe care acesti stramosi ai nostri au trait-o.

Si totusi, daca ne gandim ca timp de mii de ani oamenii din toate zonele planetei si-au pastrat, conservat si perpetuat cunostintele legate de boli si modul de tratament al acestora, ca forma si continutul medicamentului s-au schimbat, practic, abia in ultima suta de ani (dupa descoperirea aspirinei), putem sa ne imaginam cu usurinta ca remediile terapeutice ale cucutenienilor nu se deosebeau foarte mult de cele utilizate 3500 de ani mai tarziu de daci, locuitorii de atunci ai acestor tinuturi.

Despre plantele medicinale cunoscute si utilizate de daci exista informatii sigure, printre cei care ni le-au transmis, la loc de cinste aflându-se medicul grec Pedanios Dioscoroides din Anazarba, autorul tratatului **De Materia Medica**, dar si Plinius Secundus si Pesudo-Apuleios. De altfel, ramura dunareana a tracilor de la nord de Haemus avea vaste cunostinte legate de plantele utilitare (in grupul carora, un loc aparte, il ocupa cele medicinale), cel mai important zeu al lor fiind Zamolxis (Zamol = pamânt), generatorul vegetatiei si totodata, stapânul mortilor. In cinstea lui se daruiau (si se daruiesc si astazi, la tara) primele fructe coapte (cirese, mere, dar mai ales struguri), de sufletul mortilor. Strabo (*in Pont, 63 i.Chr.) relateaza ca pe vremea lui Burebista, dacii se ocupau intens cu viticultura, marele preot si medic Deceneu fiind cel care i-a determinat sa renunte la placerile oferite de consumul (in exces a) vinului si sa se ocupe intens de apicultura. Istoricul Jordanes (episcop de Croton din 551 d.Chr.) mentioneaza cu admiratie acest succes al lui Deceneu, care "i-a dezbarat pe daci de naravurile lor barbare" si i-a introdus in domeniul stiintelor, incat "puteai sa-l vezi pe unul cercetand pozitia cerului, pe altul proprietatile ierburilor si ale arbustilor" [1]. Nu este deci de mirare ca dacii cunosteau si utilizau calitatile curative a numeroase plante.

Militar în armata romană, Dioscoride a servit și a tratat soldații din Peninsula Iberică până în Asia Mică, intrând în legătură și cunoscând în amănunt, practicile medicale și respectiv, remediile utilizate de tămăduitorii (- vrăcii) locali. În tratatul său **Materia Medica**, carte de capătăi a medicinei până la sfârșitul secolului al XIX-lea, Dioscoride descrie din punct de vedere botanic 704 plante medicinale, precum și recoltarea și condiționarea lor, conservarea, modul de prelucrare/preparare a medicamentelor, dozarea și domeniile de indicație ale acestora. Dintre acestea, 41 de plante proveneau din arsenalul terapeutic al dacilor, pe care medicul roman îi aprecia ca pe niște cunoscători în arta vindecării.

Mai târziu, Pseudo Apuleios (sec.I î.Chr.) în a sa **De herbarium virtutibus** menționează 32 de plante utilizate de daci ca medicinale, dintre care 11 sunt comune la ambii autori [1, 2]. Atât Dioscoride, cât și Pseudo Apuleios împart plantele medicinale în specii comune și respectiv, specii rare.

Dacii foloseau cimbrisorul, cucuta, iedera, lumânarica, mararul, menta, mușetelul, rostopasca, patlagina, pelinul și podbalul în tratamentul unor afecțiuni, plante care se regăsesc și astăzi în arsenalul nostru terapeutic, mai puțin cucuta. Aceeași plantă medicinală era cunoscută de daci, greci și romani sub denumiri diferite, astăzi având toate, o denumire binară, științifică [3].

Dacă ar fi să ne imaginăm ce fel de medicamente se preparau de către daci din plantele medicinale, ar fi suficient să ne uităm în culegerile de rețete privind obținerea preparatelor medicamentoase editate la noi în secolul al XIX-lea. Vom reda doar câteva astfel de rețete obținute din boz (fig. 1), brusture (fig. 2), ghintura (fig. 3), tintaura (fig. 4), spanz roșu (fig. 5) sau urzica (fig. 6), plante apreciate și astăzi în fitoterapie în întreaga Europă.

Rp:

radacina de boz
sange de noua frati
radacina de pir
ochi de rac
gândac de turba

M.f. plamadeala in rachiu
D.s. intern, dimineata pe nemancate, in tratamentul
blenoragiei

Rp:

frunze de brusture
radacina (prajita) de papadie
smantana proaspata

M.f. plamadeala
D.s. sub forma de legatura, in reumatism

Rp:

radacina de ghintura
busuioc
vâzdoaga

M.f. se fierbe cu unt, dupa care se amesteca cu faina
de secara

D.s. extern, sub forma de legatoare,
in "*basica cea rea*" (infectii urinare)

Rp:

iarba de tintaurea
iarba de pelin
iarba de catusnic

M.f. se fierbe in vin, intr-o oala acoperita cu aluat

D.s. extern, ca scaldatoare, in "*raul copiilor*" (epilepsie)

Rp:

radacina de spânz
usturoi
bors

M.f. mujdei. D.s. se da vitelor cu "*sange rau*" (infectii inflamate)

Rp:

frunze de urzica
frunze de stevie
iarba de fumarita
iarba de trei frati patati

M.f. se stoarce zeama

D.s. intern, 2 linguri pe zi, timp de 15-20 zile,
dimineata pe nemancate; depurativ

NU! Se bea vin, nu se mananca acru sau sarat

Se spune: Atunci sa ma doara in pântece, când va face
femeia mînz si iapa copil (probabil, deoarece urzica e
diuretica, iar stevia, laxativa).

Fig. 1. Boz - *Sambucus ebulus* L. (*D.-olma (Di, PA), *G.-chaiakte, *L.-ebulus)

Fig. 2. Brusture - *Arctium lappa* L. (*D.-riborasta (PA), *G.-arkeion, *L.-lapa)

Fig. 3. Ghintura – *Gentiana lutea* L. (*D.-aloitis, *G.- gentianae, *L.-genus)

Fig. 4. Tintaura – *Centaureum umbellatum* (Gilib.) (*D.-toulbeia (Di), stirsozila (PA), *G.– kentautreion to mikron, L.-phebrifougia)

Fig.5. Spânz – *Helleborus purpurascens* W. et K. (*D.-prodiarna (Di), *G.–Helleborus melas, *L.–Veratroum nigroum.

Fig.6. Urzica – *Urtica dioica* L. (*D.-dyn (Di), *G.–knephe he knide, *L.- ourtica mollis).

Fig.7. Ciumafaie (*Datura stramonium* L.).

Fig. 8. Maselarita (*Hyoscyamus niger* L.).

*Nota: D-denumire dacica (Di-Dioscoride, PA – Pseudo Apuleios); G – denumire greaca; L-denumire latina.

O mentiune speciala merita doua plante, frecvent utilizate de daci, din familia *Solanaceae*, pe cât de active farmacologic, pe atât de toxice; este vorba de ciumafaie (*Datura stramonium* L.) (fig. 7) si maselarita (*Hyoscyamus niger* L.) (fig. 8) folosite cu siguranta in diverse scopuri (nu doar medicamentoase) inca dinainte de civilizatia Cucuteni si pâna in zilele noastre.

Ambele solanacee contin scopolamina si hiosciamina, alcaloizi cu actiune biologica puternica, dar si extrem de toxici.

Actiunea cu totul deosebita a plantelor ce contin scopolamina a fost cunoscuta si recunoscuta de mult. Homer povesteste in Iliada despre aventurile lui Ulise pe drumul de intoarcere in Itaca. Ajungând, la un moment dat, in insula vrajitoarei Circe, aceasta s-a indragostit de el. Dupa ce Ulise s-a odihnit un timp in insula, camarazii sai au insistat sa-si reia drumul pe mare catre Itaca, moment in care Circe, nedorind sa-l lase sa plece, a intervenit, administrandu-le o bautura, *nepenthes*, in fapt, un macerat de seminte de maselarita in vin puternic alcoolizat. Urmarea a fost transformarea camarazilor in porci, plecarea vasului lui Ulise fiind întârziata. Desigur, ca dupa un timp, vraja s-a destramat, porcii au revenit la conditia umana si a urmat despartirea Circei de Ulise si ai sai.

Daca dacii foloseau semintele de maselarita (nebunarita, mentionata de Dioscoride sub denumirea dacica de dielleina, iar Pseudo-Apuleios, dielian) fie in scopul calmarii durerilor de masele (prin introducerea in carie), fie ca antiastmatic, când se aruncau pe pietre de râu incinse in foc, pacientul expunându-se fumigatiei care actiona bronhospasmodic (datorita scopolaminei), marele medic Ibn Sina (Avicena, sec. al XII-lea) din Isphahan, chirurg renumit dadea o reteta originala pentru obtinerea unei anestezic util in interventiile chirurgicale ale vremii: *“Se iau semintele de la o maselarita, se amesteca cu o nuca de opiu, se acopera cu carne de oaie degresata si sa lasa la soare pâna e plina de viermi; viermii se iau, se usuca si se pulverizeaza, iar praful se pune in narile pacientului caruia trebuie sa-i amputezi o mâna sau un picior; apoi, imbata-l bine.”*

In Evul Mediu, semintele de maselarita (*Hyoscyamus niger* L.) si de ciomafaie (*Datura stramonium* L.) erau macerate in berea sau vinul insuficient alcoolizate pentru a “acoperi” aceasta lipsa, asocierea scopolaminei cu alcool având un efect psihotrop special. De altfel astazi se stie ca Pythia, celebrul oracol de la Delphi isi bolborosea prezicerile intr-o stare de transa provocata de consumul de alcool si expunerea la fumigatii cu seminte de maselarita. Si orasul Pilsn isi trage denumirea de la maselarita, la fel ca berea de tip pils. In Evul Mediu, in jurul orasului Pilsn erau culturi intinse de maselarita (denumita in germana **Bilsenkraut**), semintele fiind folosite la

“*intarirea sarjelor*” de bere de proasta calitate; in timp, denumirea prescurtata si usor transformata a trecut asupra localitatii si a tipului de bere. Abia in 1516 a fost emis un edict care interzicea aceasta practica daunatoare sanatatii.

In 1602, Shakespeare scrisese una dintre capodoperele sale: “*Hamlet*”, in care, spiritul fostului rege al Danemarcei ii apare si ii povesteste fiului modul cum a fost ucis, de fratele sau, care il otravise picurandu-i in ureche “*Hebona*”, dupa parerea specialistilor, un extract de *Hyoscyamus*. Shakespeare dezvaluie astfel ca poseda oarecari cunostinte dintr-un domeniu ce a aparut mult mai tarziu: farmacodinamia, fapt ce reiese limpede daca citim atent versurile in care umbra mortului descrie modul in care otrava a patruns si s-a raspandit in trupul sau. Iar in finalul tragediei, cele 4 victime mor toate otravite: una goleste o cupa de otrava, iar celelate trei mor datorita ranirii cu o spada a carei lama fusese otravita.

In Evul Mediu, drogurile din familia *Solanaceae* (*Atropa belladonna*, *Hyoscyamus niger*, *Datura stramonium* si *Mandragora officinalis*) au jucat un rol deosebit in istoria vrajitoarelor. Astazi inca, unele dintre ele, se utilizeaza in câteva tari ale Americii de Sud, Africii si in Australia ca droguri inebriante, pe când in tarile europene ele si-au pierdut mult din insemnatatea secolelor trecute.

Cel mai de seama atribut al oricarei ceremonii vrajitoaresti era in Evul Mediu o bautura sau unsoare, preparate din extracte de *Hyoscyamus*, *Mandragora*, *Datura* sau *Atropa*. “*Oleiul verde*” despre care se spune ca era utilizat de preferinta de catre vrajitoare pentru a se unge pe intregul corp, nu era altceva decât *Oleum Hyoscyami*. Desigur, acestuia i se mai adaugau diverse ingrediente cum ar fi insecte, broaste, sopârle, serpi, precum si sânge de om, dar care, in marea lor majoritate, aveau doar importanta simbolica. Singura, pielea de broasca râioasa era cu adevarat activa, continand halucinogenul bufotoxina.

Cititorul de astazi al rapoartelor Inchizitiei din secolele XIV-XVI, care se refera la interogatoriile unor cunoscute vrajitoare, intalneste deseori referiri la efectuarea de catre vrajitoare a unor calatorii calare pe o coada de matura, parasirea incaperilor facându-se prin hornul sobei. Intotdeauna,

tinta zborului vrajitoarelor era asa-numitul sabat, care se desfasura pe un vârf de munte. Ajunse acolo, vrajitoarele sustineau ca se pot transforma, dupa preferinte, in diverse animale ca lupi ori pisici salbatice.

Toate aceste rapoarte despre viziuni si halucinatii sunt greu de controlat, in sensul ca este dificil de explicat cât adevar ascund in ele. E drept, astazi stau la dispozitia cercetatorului, nu numai drogurile utilizate in acele timpuri in ale vrajitoriei, ci chiar si substantele pure, in orice cantitate, dar trebuie totodata sa spunem, ca numai cu mare greutate ar putea cineva sa se transpuna la ora actuala, din punct de vedere spiritual, in situatia de acum câteva secole.

Se pare ca sensibilitatea organismului fata de acesti alcaloizi depinde de gradul de dezvoltare a creierului. Intelectul persoanei careia i se administreaza astfel de droguri joaca un rol hotâtor, in sensul ca, un om, cu cât este mai incult, cu atât va avea halucinatii mai fantastice. De asemenea, psihicul joaca si el un rol important, viziunile si intreaga stare halucinatorie instalându-se mai rapid la persoanele isterice. In lucrarea sa "*Mistere ale stiintei*" Kiesewetter povesteste despre autoexperiente (efectuate in secolul al XX-lea) ale unor medici, care doreau sa elucideze misterele bauturilor vrajitoaresti.

Modul de administrare a fost foarte diferit, de la ingerarea unor extracte sau aplicarea de unguente obtinute dupa retete vechi, date in manuale de vrajitorie, pâna la administrarea sub forma injectabila sau p.o., a alcaloizilor puri. Efectele, in cazul utilizarii alcaloizilor puri au fost altele decât cele provocate de extractele din droguri. In orice caz, parte din cei care s-au supus acestor experiente, s-au crezut transformati in lupi, tigri sau lei, in timp ce altii au cazut intr-un somn adânc, visând ca fac calatorii cu trenuri sau vapoare rapide sau chiar cu avionul. Oarecum, aceste calatorii ar echivala cu zborul vrajitoarelor atât de binecunoscut, coada de matura fiind insa inlocuita cu mijloace moderne de transport. In urma acestor psihoze toxice, in momentul trezirii, subiectul pierde capacitatea de a-si aminti ce s-a intamplat cu el, dar totodata, nu-si mai poate aminti nici lucruri cunoscute de el pâna atunci. Aceste fenomene se explica prin actiunea farmacodinamica a alcaloizilor ce intra in

compozitia acestor droguri, scopolamina fiind principalul compus raspunzator de efectele halucinogene.

Pe partea cealalta a oceanului, o frumoasa legenda spune, ca, folosind drept calauza o mica pasare cantatoare, mezinul Sarpelui Cetii Albe ar fi condus cele 7 neamuri aztece pâna pe platoul Anahuac, regiune stapânita pe atunci de culhuasi. Aici, la radacina unui copac lovit de fulger, aztecii ar fi gasit o caseta, in care se aflau doua comori: un smarald imens ce semana cu o flacara verde, vie, si doua betisoare fermecate, unul femel si altul mascul si care, prin frecare, dadea nastere unei flacari rosii, focul. Se spune ca aztecii s-ar fi impartit atunci in doua: posesorii comorii verzi si respectiv stapânii focului, colonizându-se pe doua insule din largul lacului numit, mai târziu, Mexico. Adoratorii focului verde ar fi intemeiat Tlatelolco, Mexico-Tenuctitlan fiind cetatea ridicata de stapânitorii celor doua betisoare magice. Prin munca neobosita depusa de triburile aztece, cele doua cetati au prosperat, devenind curând importante centre economice, politice si militare.

Tenuctitlanul a fost primul care a inceput sa fie infrumusetat de locuitorii sai prin constructia unor sanctuare inchinate numerosilor zei azteci, dar cea mai mareata piramida i-a fost ridicata marelui Huitzilopochtli, zeul razboiului. Terminand mareata constructie, marii preoti din Tenuctitlan, au trimis soli cu numeroase si bogate daruri regelui triburilor culhuas, cerandu-i sa le cedeze frumoasa sa fiica, pentru ca zeii le-ar fi cerut aztecilor sa i se inchine acesteia ca bunica a zeului Huitzilopochtli, "*Doamna noastra, a Invrajbirii*".

Regele culhuas, onorat de cerere, s-a grabit sa-si trimita fiica la Tenuctitlan, insotita de numerosi slujitori cu daruri; printesa, primita cu mult fast si onoruri a fost condusa de preoti la marea piramida a lui Huitzilopochtli. Introdusa in sanctuar, a fost asezata pe un splendid jilt de aur, iar marele preot i-a oferit o cupa in care se afla o licoare miraculoasa, preparata din plante savant prelucrate. Apoi a inceput procedura prin care tânara fata urma sa treaca in rândul zeilor, devenind "*Doamna noastra, a Invrajbirii*". A fost jupuita de vie. In ziua sortita inaugurarii piramidei, locuitori si oaspeti ai Tenuctitlanului au invadat strazile si pietele orasului, in culmea fericirii. In culmea

fericirii s-a apropiat si regele culhuas cu suita sa, aducând daruri scumpe si ofrande pentru a le depune pe altarul fiicei sale, devenita zeita. Mare i-a fost bucuria si multumirea când, intrând din lumina orbitoare de afara in obscuritatea sanctuarului si-a vazut fiica cu trupul tânar si frumos, in lumina miscatoare a faclelor, iar la picioarele ei, mexicanii prosternati, adorând-o. A cerut atunci slujitorilor sa-i aduca vase pline cu copal, pe care il aprinse pentru a-l oferi zeitei; dar isi dadu cu groaza seama, ca in fata sa nu se afla fiica-i iubita, ci un adolescent acoperit din cap pâna in picioare cu pielea printesei. Desigur o legenda care ilustreaza cruzimea si totodata grandoarea aztecilor. Dar supliciu jupuirii de viu n-a fost la ei doar o legenda; iar pentru ca giuvaerul purpuriu, inima, sa poata sa bata pana in momentul detasarii si a ultimei suvite de piele de pe trup, victimelor li se dadea sa bea o licoare preparata de preoti, din plante doar de ei cunoscute.

Ce plante vor fi fost acestea? Astazi nimeni nu mai stie, dar, desigur, principiile lor active faceau parte din categoria toxicelor; unii cercetatori sustin ca printre acestea se aflau si specii de *Hyoscyamus* si *Datura* (4). Astazi, cele doua specii vegetale sunt folosite pentru extractia scopolaminei, transformata, prin semisinteza in butilscopolamina (Buscopan, Scobutil), medicament folosit in tratamentul raului de miscare, dar si a bronhospasmelor sau a starilor spastice de natura gastro-intestinala.

Si astfel, visând la plantele medicinale pe care probabil le foloseau stramosii nostri cucutenieni, putem sa aruncam un arc verde peste timp si lume, pâna in zilele noastre.

Bibliografie:

1. Butura V., *Enciclopedie de etnobotanica româneasca*, Ed. Stiintifica si Pedagogica Bucuresti, 1979
2. *Köhler's Medizinalpflanzen*, G.Pabst ed., F.r. Zezschwitz Verlag Gera, vol. II, 1881
3. Till W., Ordnung ins Chaos-Carl Linnaeus und die botanische Nomenklatur, *Phytotherapie Austria* 2007, 5, 16-17
4. Grigorescu Em., Stanescu U., Farmacognozie forensica: droguri vegetale - mit si realitate (I), *Rev. Med. Chir.* 1986, 90 (3), 531-536

Discurs pentru memoria Prutului

Vasile Puiu, prof.dr.ing.

Universitatea din Bacău, România

Într-o perspectivă imediată orice discurs pentru memoria Prutului pare sortită eșecului. Asta pentru că românii (de pretutindeni) sunt robii conjuncturilor de orice fel. Această stare conjuncturală este detreminată istoric. În consecință se va recurge la „motivația” prezentului, prin coordonatele căruia se emit păreri, se fac analize, se încercă sinteze și atât...Problemele fundamentale nu sunt tangibile, cele momentane (ca și vitezele din mecanica newtoniană) pot fi dezastruoase. Faptele ne caracterizează construind istoria care, în conținutul ei nu ne mai aparține ca pârghie de exprimare.

De ce un discurs pentru memoria Prutului? Poate pentru că aceeași întrebare se pune și atunci când oamenii căutau dovezi despre alte memorii istorice (Troia, de exemplu). Acolo arheologia era reală ca mijloc de investigație, aici istoria este la fel de reală și ca stare existențială a unui neam. Nu voi spune care neam, nici Ștefan, se pare, nu era marcat de conștiința (națională) a neamului ci de apărarea creștinătății prin neam. Voi observa, însă, că cerul care acoperă, strălucind, asupra spiritului în discuție este cel de la Cucuteni - simbol al devenirii noastre prin istorie. Pentru că, de la porțile Mării Negre și până la ieșirile Nistrului spre izvoare, cu flancuri de stepă și carpatine, o cultură revine, în prezent, cu o luminoasă protecție spre viitor. Cultura Cucutenilor.

Nu cred că această stare a apărut întâmplător. Trebuia ceva care să ne recunoască întru ființă, de altfel singura stare care nu poate fi învinsă nici prin moarte. Cred că această Cupolă a Cucutenilor ne va uni. Ne va readuce în matca istoriei pe care înaintașii ne-au lăsat-o spre cunoaștere. Istoria se scrie cu fapte de care nu întotdeauna suntem responsabili.

Cucuteni. Un subiect de amploare inimaginabilă pe care viitorul va trebui să-l identifice ca sursă a multiplelor determinări istorice în acest perimetru.

De ce Cucuteni? Cum a apărut această idee? De ce acum? Cine este (sunt) vizionarul (vizionarii) unei astfel de evaluări? Este o întâmplare? Poate fi speculație? Cui servește acest interes?

Nu am fost un entuziast al „*Podului de flori*”, metaforă pierdută astăzi, voit sau nu. Probabil că timpul festivităților este depășit. Florile răsar, înfloresc, sunt frumoase, apoi se ofilesc, uneori chiar duse de Prut la vale. Memoria lor este parfumată dar trecătoare. Podul de flori este fragil, imaginativ, iar metafora lui nu rezistă, prin conștiință, la tăria armelor de orice fel. În actualul context el nu mai există.

Dar iată, surprinzându-mă teribil, prin dimensiuni și profunzime, astăzi, oameni de mare ținută ai locurilor Cucuteni în care trăim, readuc în prezent ideea Cucuteni. Nu cred că a apărut întâmplător. Trebuia ceva care să ne reunească întru ființa neamului nostru.

Și acum despre o arheologie poetică: / „*Doamne cum ai făcut / să mă duci lângă Prut / s-aud vuetul neamului / de la început*”. / Sau mai departe, poetul: / „*Doamne întru toate / Prutul este o realitate*” / - prezentul este real, ca o sabie care, deși nu actuală ca armă, poate ucide. Scrise înainte de '89, temerile poetului erau altele, incertitudinile la fel. Oricum speranța, chiar dacă restrictivă, ca formă de exprimare, forțează destinul: / „*Și mai cred dcă este / un Dumnezeu creștin / să-i spun Ștefan cel Mare / și să fie român*”. / Altundeva, cuvintele se transformă prin durere, într-un protest al istoriei: / „*Și tu Basarabie / ori frântă Bucovină / sunteți ca și cum României / îi lipsește o mână / și-au pus-o să cerșească / tâlharii / la poarta bisericii să stea / Duminica nemaifiind sărbătoare / în Patria mea*”. / Fără îndoială, restricția de separare a neamului devine, în cuprinsul ei, tulburătoare prin poemul „*Hotar*”: / „*O rană dureroasă cu nume de apă / ca o copertă la mijloc de carte / cusută sălbatec cu sârmă ghimpată*” .../ și, mai departe: / „*o rană sângerândă pe trupul Moldovei / veche / aproape că se transformă-n boală / de o parte a ei se*

moare de foame / despre cealaltă nu se învață-n școală”. / În final poetul întreabă, disperat, divinitatea: / „Cu ce ți-a greșit Doamne / această femeie/ atât de frumoasă și dorită de toți / ca să n-o poți ierta / și să o rabzi cum plânge / dată la hoți...” /

Acestea sunt piese pe care arheologia poetică le prezintă ca pe niște artefacte (vii, firește, prin puterea cuvintelor purtătoare de durere). Dar întrebările unor astfel de realități pot fi incriminatorii. Cum de a fost posibil? De ce? Ce nume proprii pot să apară (simbolic vorbind) în context? Iată o încercare poetică ce poate sugera adevăruri despre semnături importante sub rănilor adânci ale istoriei. Titlul: „Scrisoare lui Dimitrie Cantemir (prin Dumitru Matcovschi)”: / „Coane mare Cantemire / i-ai dus Petrului iubire / și i-ai spus la noi cum sânt / întru toate pe pământ. / Coane domn și învățat / multe-ți sunt de neiertat / că ai scris atât de bine / de-a dat rusul peste mine. / Și-a luat din coasta noastră / cea mai dragă zare-albastră / până unde nu știai / Putna-n două să o tai. / N-am să cer ca să dai samă / întru dragostea de mamă / caută și deslușește / cum Matcovschi pătimește. / ... / Ca și cum nici n-aș fi eu / neștiut la Chișinău / ca și cum nici n-ați fi voi / lângă Suceava din noi... / Este-o lege strămoșească / românul să pătimească / pentr-o palmă de pământ / pentr-o gură de mormânt?.../ Vino Doamne / fă dreptate / între Prut și mai departe”... /

Bătălia continuă pentru supraviețuire și dominare în domeniul științei și al creativității tehnice

Lorin Cantemir, prof. univ. dr. ing. D.H.C.,
Costică Nițucă, lector univ. dr. ing.,
Adrian Alexandrescu, drd. ing.,
Universitatea Tehnică "Gh. Asachi", Iași, România

În lucrare se pleacă de la constatarea ca materia vie se caracterizează prin tendința de supraviețuire care generează și dominarea. Chiar și materia vie superioară organizată, umanitatea nu face abstracție de cele două tendințe esențiale: tendințe care se manifestă în toate laturile activității umane deci și în știința și creativitatea tehnică. Din păcate și în aceste domenii metodele utilizate conștient în manifestarea celor două caracteristici esențiale ale materiei vii superioare folosesc o multitudine de metode mai puțin corecte și academice. În lucrare se dau câteva din cele mai reprezentative exemple în acest sens care se regăsesc în electrotehnică, iluminat electric, mașini electrice și alte domenii, toate acestea în scopul indirect de a obține piețe de desfacere și eliminarea concurenței.

În toată evoluția și existența materiei vii se poate observa cu destulă ușurință bătălia pentru supraviețuire și dominare. Fie că are forme mai ascunse sau mai evidente, materia vie urmărește obținerea hranei, de fapt a energiei necesare menținerii vieții și perpetuării ei. Acolo unde aceasta depinde de formarea unor cupluri, forța fizică are un rol primordial, în conceperea unor urmași mai puternici și mai bine adaptați condițiilor de mediu. În zona ființelor necuvântătoare, se impun masculii sau femelele dominante care conduc aceste procese. În societatea umană preocuparea pentru supraviețuire și dominare se păstrează însă în forme mult mai voalate și subtile. **Astfel, exploatarea sub orice formă este o expresie a dominației care urmărește supraviețuirea cât mai facilă și sigură.**

O lungă perioadă istorică sclavagismul a fost un principiu de viață care a urmărit dur și fără menajamente cele două

comandamente: supraviețuirea și dominația. Ulterior, au fost robii și iobagii, ca forme mai evolute de dominare și supraviețuire. Aceste tendințe și impulsuri ancestrale s-au rafinat și au căpătat forme subtile, manifestându-se ca o latură permanentă a naturii umane.

Și în domeniul creativității tehnice există o luptă surdă pentru supraviețuire și dominare din partea diverselor grupuri de oameni și chiar de națiuni, cu toate că s-au semnat diverse convenții și protocoale. Chiar dacă a apărut dreptul de proprietate intelectuală și posibilitatea de a-l apăra, ceea ce nu întotdeauna este simplu, lupta pentru supraviețuire și supremație pe tărâmul creativității tehnice se duce în continuare, desigur nu cu arme și cu forța brută, ci mult mai perfid: ca un război psihologic de blocare și descurajare a creatorilor prin inhibarea lor sub diverse forme. Alături de blocarea inițiativei creatoare, se practică furtul de idei și soluții care spoliază autorii de drepturile pe care le meritau. Sunt țări care refuză să plătească drepturile autorilor străini sau organizații, sau care urmăresc brevetele a căror termen de protecție expiră pentru a le putea folosi în scopuri comerciale. Se poate ca spionajul tehnic este mai eficient decât finanțarea cercetării și ca urmare să fie încurajat.

În cele ce urmează vom da unele exemple, credem, edificatoare și pline de învățăminte. Una dintre țările care poate fi dată ca exemplu negativ în acest domeniu este fosta URSS, care a dus chiar și o politică de stat în acest sens. Astfel, în URSS se traduceau foarte multe cărți și reviste din toată lumea, fără acordul autorilor străini și remunerarea acestora. Astfel, orice carte sovietică cu tematică științifică trebuia să aibă un capitol introductiv de istorie a tehnicii ruso-sovietice în care erau prezentați numai creatorii ruși ca exponenți ai „poporului ales”, care să construiască societatea socialistă cea mai avansată. Iată ce spicuim dintr-un curs de „*Electrotehnică generală*” scris de E. V. Kitaev, N. F. Grevțev, de altfel, din punct de vedere didactic un curs bine scris. Creatorul primului electromotor din lume este consemnat ca fiind Boris Semenovici Iacobi (1801-1874). Chiar de la început apare o primă neconcordanță. În literatura de specialitate din occident

marele rus Boris Semenovici Iacobi se numește Moritz Hermann (nu este vorba de alt personaj, anii de naștere și de deces corespund 1801-1874). Deci, marele rus nu era chiar rus, este drept că a trăit la Leningrad, iar la 10 septembrie 1838 experimentează pe Neva propulsia unei bărci echipată cu motorul imaginat și construit de el (Iacobi), care s-a deplasat cu 1,5 noduri și cu o sarcină de 12-14 oameni. În final, se scrie *"experiențele cu barca propulsată electric au influențat mult dezvoltarea gândirii tehnice în toată lumea"*. Este de remarcat că motorul electric inventat de Iacobi realiza cuplul motor folosind forțele de atracție și respingere ale unor electromagneți care își schimbau polaritatea cu ajutorul unui dispozitiv mecanic (un comutator) de alimentare comutabilă. Este de menționat că motoarele electrice care s-au impus ulterior n-au folosit principiul utilizat de Iacobi ci acela al interacțiunii dintre un câmp magnetic și un curent electric.

Referitor la dezvoltarea gândirii tehnice rusești, este de remarcat ce se consemna în cărțile de specialitate editate în Europa apuseană la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Astfel, în literatură este menționat faptul că englezul Barlow construiește o roată masivă, de fapt un disc conductor cu periferia danturată, care se rotește între polii unui magnet permanent, disc ce putea fi alimentat de la o sursă de energie electrică. Discul Barlow este datat din 1822 și poate funcționa și ca generator și ca motor cu circa 14 ani înaintea motorului lui Iacobi. Probabil, inspirat de discul Barlow, Faraday experimentează și pune în evidență în 1831 cu ajutorul tot a unui disc, fenomenul de inducție electromagnetică. Discul lui Faraday este de fapt un generator homopolar de curent continuu fără colector. Ca urmare, a descoperirii fenomenului de inducție electromagnetică apar imediat și alte tipuri de mașini electrice, printre care mai importante se numără mașina magnetoelectrică a lui Hippolyte Pixii construită în 1832 și care se bazează pe rotația unui circuit magnetic prevăzut cu un magnet permanent natural poziționat în fața a doi electromagneți. Mașina este prevăzută cu un comutator de sens de curent a cărui rotație este sincronizată mecanic cu rotația circuitului magnetic cu magnet

permanent. Astăzi, mașina poate fi considerată ca un generator sincron cu excitație variabilă prin reluctanță. Deci, folosește fenomenul de inducție electromagnetică pus în evidență și descris de Faraday. Tot în 1832, Ritchie construiește un motor care folosește forța de atracție magneto-electrică și transformarea ei în mișcare rotativă prin intermediul unui balansier și a unei biele – manivele. După descoperirea inducției electromagnetice, numărul de motoare electrice și variantele constructive cresc foarte mult, la fel ca și puterea pe care o puteau dezvolta. Autorii consideră că cel care a dat impuls și noi orizonturi electrotehnicii de putere a fost Faraday și nicidecum Iacobi. Mai mult, dintr-o analiză mai atentă a mașinii lui Iacobi, se constată că foarte multe elemente constructive ale acesteia seamănă izbitor cu cele ale mașinii lui Pixii. Este evident că scoaterea în fața tuturor a lui Iacobi este o contrafacere a istoriei științei și tehnicii. Această politică nu este singulară. Vom mai da câteva exemple. Astfel, cu toate că întreaga comunitate științifică vorbește de efectul Joule – Lentz, rușii nu-l cunosc decât pe E. H. Lenț și nicidecum pe Joule. Se cunoaște numele lui Alexandr Nicolaevici Lodăghin. El a realizat „pentru prima dată în lume” lampa cu incandescență. Brevetul acesta a fost înregistrat și realizat în 1873 și ulterior în America, unde justiția pe baza priorității lui Lodăghin a soluționat controversa dintre Edison și Swant în ceea ce privește prioritatea lămpilor cu incandescență, anulându-le brevetele amândouă.

Autori se simt datori să facă unele precizări: sistemul sovietic era de a prezenta trunchiat adevărul și de a omite o întreagă serie de informații neacoperite de realitate. În primul rând nu veți găsi nici un inventator Swant. Este vorba în fond de englezul Joseph William Swan (nu este prima oară când oamenii sovietici greșesc sau stălesc nume de inventatori sau cercetători celebri cum este cazul lui Gherț, scris cu ortografia chirilică care de fapt este Hertz). Pe scurt vom prezenta istoria iluminatului electric. Englezul Humphrey Davy este primul care inventează în anul 1809 prima lampă electrică sau lampa cu arc electric (carbonic). Principiul ei de funcționare era următorul: la polii unei baterii electrice Davy a legat două tije

din carbon (care reprezentau doi electrozi). Prin atingerea lor se producea un arc electric care producea o lumină albă puternică. Lămpile electrice cu arc solicitau o putere suficient de mare care nu putea fi furnizată de pilele electrice ale timpului. În acel moment toate aceste invenții nu puteau fi utilizate decât în mod demonstrativ în laboratoare. Această situație a putut fi depășită după anul 1831 când au început să se construiască generatoare electrice mai puternice. Unul din cei care au încercat să îmbunătățească lămpile cu arc electric a fost rusul Pavel Nicolaevici Iabloicov (1747-1894), care în 1876 a imaginat o „*lumânare electrică*” realizată din două bastonașe verticale și paralele obținute din cărbune de retortă și izolate între ele cu caolin. Această lumânare electrică putea funcționa o oră și jumătate și costa 20 copeici. Cu toate îmbunătățirile aduse, lumânarea electrică era mai mult un artificiu. Aici intervin rusul Alexandr N. Lodăghin (1847-1933), care înlocuiește arcul carbonic cu un bastonaș din carbon plasat între doi electrozi metalici pe care l-a introdus într-un balon de sticlă închis ermetic. Această soluție a funcționat, dar necorespunzător. Temperatura bastonașului nu putea fi ridicată peste 2000 °K, din cauza sublimării carbonului care în plus se depunea pe peretele balonului de sticlă înnegriindu-l. La 2000°K lumina era roșie, iar randamentul foarte mic 1,7 lumeni/Watt.

În 1878 englezul Joseph Swan înlocuiește bastonașul de carbon cu un filament de celuloză carbonizată și a vidat balonul de sticlă. De abia în anul 1879 Edison realizează un bec cu filament din bambus carbonizat și un soclu cu filet (soclu de tip Edison - care se utilizează și astăzi sub denumirea de soclu normal. Ulterior în 1882 construiește prima centrală electrică în orașul New-York care asigură alimentarea a 10000 becuri. Edison a rămas în istorie ca inventatorul becului incandescent pentru că a reușit să găsească soluții tehnice care să asigure funcționarea și utilizarea convenabilă a becului cu incandescență. De fapt acesta este cea mai mare problemă a inventatorilor, de a elabora o invenție și o soluție tehnică a căreia care să poată fi construită, utilizată, fiabilă, eficientă și economică. De multe ori această etapă de a se asigura o

fiabilitate minimă este mai dificilă decât aceea de a elabora soluția primară. Este de subliniat ca performanțele lămpii cu incandescența au crescut după anul 1865 când germanul Hermann Sprengel a inventat pompele de aer cu mercur care permiteau realizarea unui vid mai înaintat în baloanele de sticlă a becurilor cu incandescența.

Alte aspecte ale problemei. Din analiza desenului lămpii lui Lodăghin rezultă că într-un balon sferic din sticlă se găseau doi electrozi metalici între care la partea lor superioară era montat un corp de cărbune a cărui formă nu este o bară sau un fir subțire ci un corp masiv având o secțiune longitudinală în formă de Δ , foarte deschis și foarte gros. Autorii se îndoiesc că această soluție a corpului incandescent putea să ajungă la incandescență, fără valori foarte mari ale curentului electric, care nu puteau fi ușor obținute cu toate aceste realizări, tot autorii ruși afirmă cu tărie: „*Lodăghin a cerut în America în 1890 brevetul pentru lampa cu incandescență*”. Cum trebuie înțeleasă această contrazicere chiar a rușilor. Răspunsul la această întrebare este de înțeles din faptul că o serie de brevete elaborate nu funcționau corespunzător și nu puteau fi utilizate. De asemenea, autorii nu cunosc modul în care au fost descrise cererile de brevet. Menționăm că în mod oficial Edison a realizat becul cu incandescență în 1877.

Pe aceeași linie a bătăliei pentru întâietate următoarele contrafaceri ale sovieticilor: Astfel după ei descoperitorul electromagnetismului este Alexandr Grigorovici Stoletov (1839-1896), nici vorbă de Faraday sau Maxwell; Feodor Apolonovici Pirotschi a efectuat în 1876 transportul energiei electrice prin șinele unei căi ferate cu cai, la Petersburg pe câmpul Vulcov, curentul transmis prin șine alimenta un electromotor montat pe un vagon care era propulsat în acest mod. Din păcate, această experiență „epocală” n-a fost însoțită de alte detalii sau fotografii doveditoare. În plus aceasta experiența prezintă multe aspecte discutabile și puțin credibile cum ar fi: alimentarea șinelor de cale ferată la polarități diferite trebuia să se realizeze prin: **a.** Izolarea electrică a roților din partea dreaptă a vehiculului cu roțile din partea stângă a vehiculului cât și față de sol; **b.** Trebuie izolat cadrul metalic al vehiculului de sistemul lui de sprijinire pe roți pentru a nu pune linia de

cale ferată și transport în scurt-circuit. Aceste două condiții nu sunt ușor de realizat nici în ziua de astăzi. Prin comparație cu discreția de care a fost înconjurată experiența rusească menționăm că în 1879 la expoziția meseriilor de la Berlin, firma Siemens Halske a prezentat primul trenuleț electric care se deplasa pe o linie circulară de 300 m. Trenul era format dintr-un vagonet motor și trei vagonete pentru persoane, fiecare cu o capacitate de șase locuri. Fotografii realizate prezintă trenulețul cu pasageri și detalii privind captarea curentului electric de la o șină centrală, precum și modul de dispunere a motorului electric, care mulți ani a reprezentat una din marele probleme constructive ale tracțiunii electrice. În literatura occidentală această realizare este considerată prima realizare a tracțiunii electrice feroviare și urbane, fiind prezentată cu amănunte în toate cărțile de specialitate ale timpului. Mai mult, și astăzi găsim într-un muzeu berlinez vagonul motor al acestui prim tren electric, a cărui realizare și funcționare nu poate fi negată sau contestată și a cărui funcționare bună a permis construirea și darea în exploatare curentă în 1881 a primei linii de tramvai Berlin – Gross – Lichterfeld. În fine, pentru a încheia cu prezentarea acestor neadevăruri rusești cităm din aceeași carte: o adevărată glorie mondială revine genialului reprezentant al științei ruse Alexandr Stepanovici Popov inventatorul radioului „după o muncă intensă și numeroase experiențe receptorul construit de A. S. Popov a început să recepționeze semnale electromagnetice” receptorul înregistra undele descărcărilor atmosferice, de aceea a și fost numit Înregistratorul de Trăsnete. Deci acesta era marele radio inventat de Popov, dar nici un cuvânt despre Marconi, care a realizat transmiterea unor informații utilizabile de către un post de emisie, propagarea undelor de o anumită frecvență purtătoare precum și celelalte echipamente specifice emisiunilor de radio. În acest sens menționăm că inclusiv Titanicul era echipat cu un transmițător radio morse și nicidecum cu o cutie de zgomote Popov. Înregistratorul de Trăsnete nu poate în nici un caz substitui integral complexul de echipamente care realizează emisiunile radio și recepția acestora. Dar nu numai atât de la receptorul de trăsnete până la o transmitere inteligibilă prin radio mai este o cale foarte

lungă. Istoria științei și tehnicii rusești și sovietice este plină de contrafaceri, omisiuni, exagerări și „invenții geniale” scrisă cu intenția clară de a demonstra superioritatea societății socialiste și a omului sovietic, care era „*cel mai cel*” din acei ani. Subtextul era de a ne grăbi să devenim socialiști și fericiți de a intra în cea mai mare, mai puternică și mai dreaptă societate umană. Asemenea politici nu se duceau numai în domeniul științelor exacte ci și în toate celelalte domenii.

Este deci o datorie de onoare de a ști și de a fi bine documentați în ceea ce privește realizările românești, pe care trebuie să le facem cunoscute cu argumente științifice. Vom da un singur exemplu. Dacă vom întreba în țările Uniunii europene cine a realizat primul zbor cu un aparat mai greu decât aerul, răspunsul va fi – americanii Wilbur și Orville Wright. În cel mai bun caz și în majoritatea revistelor și publicațiilor de popularizare nimeni n-a auzit de Traian Vuia. Desigur, nimeni nu a contestat primul zbor realizat cu un avion (de fapt un planor biplan echipat cu un motor de 13 CP ajutat să decoleze cu ajutorul unei catapulte acționată de o greutate în cădere). Acest prim planor cu motor – deci avion nu avea tren de aterizare și la decolare era pus pe o patina care glisa pe o pistă de lemn.

Zborul lui Traian Vuia, cu toate că s-a realizat în august 1906 la Montesson – Franța a avut niște caracteristici în premieră mondială. Vom vedea aprecierile unei publicații franceze Aviation – Collections care plasează avionul lui Vuia în Analele Aviației ca primul monoplan de talie normală (de dimensiuni normale). Avionul Vuia I era prezentat cu un tren de aterizare (premieră mondială) format din patru roți cu spițe și pneuri. Publicația franceză mai sublinia că „*planurile avionului l-au influențat pe celebrul aviator francez Bleriot, cel care a traversat primul Canalul Mânecii, tot cu un monoplan, întrucât cităm Bleriot a fost incitat să construiască monoplanul*”, cu alte cuvinte s-a inspirat din soluțiile adoptate de Traian Vuia. Din publicațiile folosite la documentare, Franța este singura care a recunoscut pe Traian Vuia precum și contribuția lui în premieră mondială, aceea de a decola cu mijloace proprii ale avionului, fără alt ajutor catapultă, rachete, etc. Tot Traian Vuia a mai realizat și două elicoptere în 1920 și 1922. Tot publicațiile

franceze își exprima părerea de rău că „*Traian Vuia și-a întrerupt repede preocupările pentru avioane!*”

Ce înseamnă să fii primul deschizător de drumuri! De exemplu experiențele fraților Writgh au impulsivat și pe alți cercetători americani și chiar industria aeronautică americană astfel, la nivelul anilor 60 ai secolului al XX-lea, încasările liniilor comerciale americane se ridicau la 4 miliarde dolari anual cu un beneficiu de 200 milioane dolari și cu peste 500000 angajați având un export anual de avioane civile în valoare de 244 milioane dolari. Asemenea situații se pot da ca exemplu și în alte domenii. Astfel firma Siemens – Halske după realizarea primului tramvai electric în 1881 a fost solicitată să realizeze sisteme de transport electric urban – similare în majoritatea orașelor mari europene. Același lucru se poate spune și despre o altă mare invenție, locomotiva cu aburi. Trebuie precizat că Stephenson nu a fost primul care a construit o locomotivă cu aburi. Se pot menționa William Mudock, Matthew Murday sau William Hedeley Stephenson construiește prima locomotivă cu aburi utilizabilă în scopuri utile fiabilă și performantă. În acest scop introduce conceptul de cale ferată, construind locomotiva cu roți prevăzute cu buze pentru ghidaj. Prima locomotivă construită se numea Blucher și a fost construită în 1814. performanțele ei depășeau pe cele ale celorlalți constructori. Cu această locomotivă Stephenson inaugurează în 1825 prima linie comercială exclusiv pentru transport de marfă. Faimoasa locomotivă Rocket este construită în 1829 și este destinată transportului de pasageri. Ca urmare a acestor succese, societatea de construcții de căi ferate și material rulant Stephenson primește numeroase comenzi din țările Europei pentru a construi căi ferate. În această situație, englezii își foloseau nu numai produsele concepute ci și sistemele de unități de măsură. Astfel, se explică diferențele de ecartament din Rusia , Japonia și celelalte țări , întrucât s-au folosit ca unitate de măsură pentru lungimi 5 și 5,5 picioare engleze. Nu putem încheia fără să subliniem că mulți inventatori cu prioritate s-au predat pentru că nu au putut realiza concret soluția propusă în brevet, soluție care să fie suficient de fiabilă pentru a funcționa cu parametri cel puțin mulțumitori. Cazul lui Lodăghin și Stephenson credem

că sunt edificatoare. Să nu uităm niciodată principiul lui Edison 1 % inspirație și 99 % transpirație necesară pentru realizarea concretă a ideii de pe hârtie.

Și în fine, să nu uităm că deschizătorul de drumuri noi își poate promova invențiile în lipsa concurenței deci poate obține unele avantaje speciale. În ceea ce privește diversele priorități trebuie remarcat faptul că multe idei elaborate doar pe hârtie după ce au fost realizate fizic au fost abandonate fie din lipsa de fiabilitate sau de performanțe minime necesare, sau cost, cum s-a întâmplat cu lampa incandescentă sau cu motorul electric al lui Iacobi.

Concluzii

Dintr-o analiză chiar sumară se poate constata faptul că caracteristicile materiei vii sunt eforturile acesteia de supraviețuire și dominare ca o necesitate a supraviețuirii. Este deci firesc ca și în societatea umană aceste caracteristici ale materiei vii să existe cu sublinierea că în desfășurarea acestora intervine și rațiunea care de multe ori este pervertită.

Astfel se folosesc contrafaceri, omisiuni, trunchieri de rezultate, exagerări și chiar neadevăruri. În decursul timpului viața a dovedit ca toată aceasta butaforie se prăbușește și dispare în fața examenului cu necesitatea și realitatea vieții. Din păcate acest lucru necesită un timp mai îndelungat și poate duce la înțelegeri de formate ale istoriei științei și tehnicii.

Nu putem încheia aceasta prezentare fără a sublinia adevărul că orice invenție (idee brevetabilă) trebuie realizată practic printr-o soluție tehnică, singurul judecător obiectiv al valorii ei fiind gradul ei de utilizare și eficiența în activitatea umană.

Bibliografie

1. E.V. Chitaev, N. F. Grevțev, *Curs de electrotehnică generală*, Editura Energetica de stat, 1953
2. Larousse, *Istoria lumii de la origini până în anul 2000*, Editura Olimp, București, 2000
3. Ray Spangenburg, Diane K. Moser, *Istoria științei, Vol 3 și 4*, Editura Lider, 2002

Dimensiunile ființei umane în gândirea antropologică a părintelui Andrei Scrima

Gheorghe Mustață, prof.dr.

Mariana Mustață, prof.dr.

Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, România

Părintele Andrei Scrima a avut încă din perioada de studenție preocupări antropologice. Lucrarea sa de licență Antropologia apofatică, care a rămas neterminată, a constituit nucleul tezei sale de doctorat, pregătită în India în perioada 1957-1958 și susținută la Paris în 1960. În vederea pregătirii tezei de doctorat a notat mai multe gânduri, care au fost înscrise într-un jurnal de idei, publicat sub numele de Notățiuni antropologice, în volumul Antropologia apofatică, publicat la Edit. Humanitas, sub îngrijirea lui Vlad Alexandrescu. Deși Antropologia apofatică a rămas neterminată, Andrei Scrima a trasat în linii mari gândirea sa asupra omului. Căutând să stabilească dimensiunile ființei umane Andrei Scrima descoperă faptul că aceasta este o multiplicitate sintetică și că natura umană se prezintă ca locul de convergență a unor puteri și activități distincte și cel mai important lucru, că ființa umană se prezintă, în primul rând, ca o existență personală, ca un hipostas. În lucrare ne propunem să punem în lumină unele aspecte interesante din gândirea antropologică a Părintelui Scrima.

1. Andrei Scrima și antropologia apofatică

Părintele Andrei Scrima începe să pătrundă tot mai mult în conștiința românilor. Aproape necunoscut la sfârșit de mileniu, a lăsat în urmă o operă care ne surprinde prin noutatea limbajului și a discursului teologic. Reprezentant de seamă al „grupului de la Antim”, marcat de figurile lui Daniel Sandu Tudor și Vasile Voiculescu, Andrei Scrima reprezintă o figură spirituală singulară în spațiul românesc. Arhimandrit al Patriarhului ecumenic Athenagoras de la Constantinopol și reprezentant personal al acestuia la Conciliul Vatican II, membru și organizator al comunității monastice de la Deir-el-

Harf din Beirut, profesor de filosofie și științe religioase la Universitatea dominicană Le Saulchoir, Paris (1966-1968) și la Universitatea franceză din Beirut (1966-1968) și membru fondator al Academiei Internaționale de Științe Religioase de la Bruxelles (1966), Andrei Scrima a reușit ca nimeni altul să pună în dialog spiritualitatea răsăriteană cu cea apuseană.

Andrei Scrima s-a născut la Gheorghieni, la 1 decembrie 1930, din părinți macedo-români [1]. Tatăl său a fost un poet apreciat și i-a sădit lui Andrei, în suflet, simțul rigorii personale și a gustului lecturii. Începe școala înainte de a împlini șase ani, iar la zece ani era găzduit de o familie germană, ca elev al Liceului „Aurel Vlaicu” din Orăștie. A învățat repede limba germană și îl studia cu interes pe Nietzsche. În 1942, în urma morții tatălui său, se mută la București și își continuă studiile liceale la Liceul „Gheorghe Lazăr”, pe care îl absolvă în 1945 (la 15 ani, deoarece a trecut și câte două clase într-un an). După absolvirea liceului se înscrie ca student la medicină și la filosofie. Va abandona repede medicina, însă devenind elevul lui Anton Dumitriu, eminentul filosof, va continua cu succes studiile filosofice și în 1948 își va susține licența cu teza „*Logos și dialectică la Platon*”. Intră sub influența unor personalități remarcabile, precum: Alexandru Mironescu, Sandu Tudor, Grigore Moisil, Eugen Schileu și alții. Învăță singur araba și sanscrita și, deși era încă ateu, începe să descopere pe Sfinții Părinți ai Răsăritului și să frecventeze Mănăstirea Antim. Aici intră sub influența benefică a Părintelui Ioan cel Străin și a lui Sandu Tudor, fiind atras către studiile teologice. Se înscrie la Facultatea de Teologie în 1949 și devine frate la Mănăstirea Antim, iar între anii 1950-1953 se transferă la Mănăstirea Neamț. Aici devine profesor la Seminarul Monahal Superior, având colegi pe părinții Benedict, Petroniu și Sofian, iar duhovnic pe Părintele Arsene Papacioc. Seminarul desființându-se în 1953 devine bibliotecar la Biblioteca Patriarhiei, înființată de Patriarhul Justinian. Aici lucrează alături de Bartolomeu Anania. Face o asceză severă la Slatina, unde osteneau în acel timp monahii Cleopa, Petromiu și Plămădeală. Este călugărit în 1956, an în care își susține și licența în teologie cu părintele Stăniloae, cu teza „*Schiță a unei*

antropologii apofatice, în spiritul tradiției ortodoxe". Patriarhul Justinian îl apreciază în mod deosebit și îl folosește ca translator pentru oaspeții străini. În 1955, când rectorul Universității din Aligarh, India, vizitează Patriarhia rămâne impresionat de cunoștințele de indianistică a lui Andrei Scrima și îi promite o bursă la o universitate indiană. Acesta murind pe neașteptate nu se realizează promisiunea.

Totuși, când președintele Indiei S. Radhakrishnan a vizitat România, în iunie 1956, rămânând impresionat de tânărul care recita în sanscrită din Katha-Upanishad, îl invită în India. Însă, înainte de a pleca în India lucrează cinci luni la Geneva, la Institutul Ecumenic din Elveția. Aici se împrietenește cu Cristophe Dumont, un călugăr dominican, care îl invită la Paris, unde cunoaște multiple personalități, apoi pleacă la Muntele Athos. De aici pleacă în India, însă face o escală la Beirut, unde cunoaște mulți laici ortodocși care îi vor influența viața. În India Andrei Scrima lucrează la o teză de doctorat „The Ultimate, its Methodological and Epistemological Connotation According to Advaita-Vedānta”, pe care o va finaliza la Paris, în 1960. La Paris obține cetățenie franceză. În 1961 se întâlnește la Constantinopol cu Patriarhul ecumenic Athenagoras. Apreciindu-l în mod deosebit Athenagoras îl trimite la Vatican ca reprezentant personal al său pentru a pregăti întâlnirea acestuia cu Papa Ioan al XXIII-lea.

În perioada 1968 -1989 se stabilește în Liban, unde devine profesor la Universitatea franceză de la Beirut, afiliată Universității din Lyon. Este hirotonisit ca preot la Mănăstirea Dur-el-Harf. Mai trebuie să amintim de anii de profesorat de la Universitatea dominicană de la Le Saulchoir (1966-1968), despre invitația făcută de Mircea Eliade la Chicago și de faptul că a fost membru fondator al Academiei Internaționale de Științe Religioase și de Filosofia Științei de la Bruxelles și despre multe altele.

Cine a fost cu adevărat Andrei Scrima putem afla de la Andrei Pleșu, care în formidabila prefață a cărții *„Timpul rugului aprins”* a lui Andrei Scrima, îi face următorul portret: *„Aveam dinainte un personaj greu de „sistematizat”, o fizionomie alcătuită din scipiri evanescente, ca lacurile lui Monet.*

Cosmopolit și totuși român, călugăr și totuși om de lume, ortodox, dar cu anumită aromă iezuită, Andrei Scrima recita îndelung din Djalal ed – din Rûmi și din Rilke, din Emily Dickinson și Ion Barbu din Upanisade și din Evanghelie. Se desfată de pitorescul unor rare și vechi cuvinte neaoșe, dar vorbește cu un cochet accent franțuzesc. Invocă astrofizica, genetica modernă sau topologia ca pe niște domenii la îndemână, fredonează cântece rusești și își încheie conversațiile telefonice cu o sintagmă arabă. Poate fi surprinzător de galant, atent la vestimentație, pieptănătură și bune maniere, dar poate fi și tăios, sarcastic, autoritar. Când inadecvat, când plin de à propos, când generos și discret, când capricios și de o abundentă auto-referențialitate, el are ceva de „copil minune”, de „premiat” euforic, câștigător al tuturor olimpiadelor. Discursul său e imens răsplătitor, dar simultan, născător de frustrare... Competența cărturărească e dublată, în chip neașteptat, de o sensibilitate existențială puțin obișnuită, de firimituri sufletești care merg până de la simpla candoare până la sondajul amețitor în măruntaiele interlocutorului... Toți admit, firește, că părintele Andrei e „foarte deștept”, ba, la o adică, chiar „genial”, dar se grăbesc să găsească, de îndată, fisuri relativizante: nu simte românește, e francmason, e „intelectual”, e occidentalizat, e dat cu catolicii (dacă nu o fi pur și simplu ateu), e monden ș.a.m.d.” [1].

Dacă doriți ceva mai mult despre acest mare și paradoxal om este bine să citiți câteva din cărțile sale apărute în ultimii ani: Timpul rugului aprins (2000), Comentariul la Evanghelia după Ioan (2003), Teme ecumenice (2004), Antropologia apofotică (2005), Biserica liturgică (2005) etc. toate apărute în Editura Humanitas.

Textul rămas nepublicat al Antropologiei apofotice, care a constituit baza lucrării de licență, în 1956 și nucleul tezei de doctorat, a fost prelucrat și publicat în 2005. Cartea surprinde prin bogăția de idei și prin profunzimea dezbaterii. Scrisă în perioada tinereții, poate cea mai fecundă din viața intelectuală a autorului, cartea abordează ființa umană „într-o relație vie și conștientă cu Dumnezeu” [2]. Antropologia apofatică tratează

în linii mari problema îndumnezeirii omului, a transformării actuale a omului după Duhul Sfânt.

Andrei Scrima considera că prin cunoașterea de sine „*omul poate să se angajeze pe drumul care duce la adevărul din sine, acolo unde în cuvintele lui Tauler, „ridicându-se mereu deasupra sa însăși și încetând să fie ceea ce era, ființa noastră adevărată se vede că îmbrăcată de forma și de chipul lui Dumnezeu*” [2]. Doar o antropologie apofatică ar putea să explice ființa umană creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Apofatismul reprezintă o modalitate de cunoaștere a lui Dumnezeu prin rugare, „*El rămânând necunoscut și necuprins în ființa sa transcendentă*” [3].

Fiind o ființă biologică și spirituală omul ne apare cu o structură dublă. Biologicul apare la exterior, în timp ce componenta spirituală se găsește înăuntru, în structura profundă a ființei umane. Doar experiența Duhului poate garanta omului cunoașterea lumii și înțelegerea tainei Facerii. „*O antropologie care nu ar recunoaște-o e condamnată să sfârșească mai curând sau mai târziu în postularea „naturalismului” uman și mai apoi, în descentrarea omului*” [2].

După Andrei Scrima omul trebuie privit și înțeles numai în relație cu Dumnezeu, deoarece numai viziunea creștină îi restituie omului atât autonomia cât și măreția și demnitatea poziției sale în cosmos. „*Omul este un Dumnezeu creat, un Dumnezeu prin har. Aceasta este adevărata și fundamentală definiție a omului*” [2].

Omul face parte din creație, face parte din natură, și prin biologicul său format din țărână, este asemenea tuturor celorlalte viețuitoare, însă prin insuflarea chipului divin înăuntrul său el se ridică deasupra naturii. După cum consideră Andrei Scrima: „*Adevăratul sens cosmic al omului se exprimă numai în acești termeni. Pe de o parte, din punct de vedere exterior el este legat de ansamblul universului, este integrat în cosmos; pe de altă parte însă, omul, care în planul creațiunii apare cel din urmă creat, e totuși primul și cel mai înalt membru al ei, ca centru ontologic al creaturii ce unește totul cu toate, le îmbină și le conține în el. Lumea își are plenitudinea și culmea sa în om și de aceea, principal vorbind*

nu poate exista nimic în lume pe care omul să nu-l poată atinge cu înțelegerea sa: încă dintru început omul a fost destinat să „supună pământul” și să „stăpânească peste toate viețuitoarele”. (Gen. I, 28) [2].

2. Dimensiunile ființei umane

Spre deosebire de animal omul are o viață proprie, personală, dincolo de grija hranei și a existenței cotidiene. El apare ca o creatură autonomă, ca o existență absolută a realității. Dumnezeu i-a asigurat libertatea de acțiune, nu l-a îngrădit, nici nu l-a forțat să vină spre Sine; l-a încredințat deplin pe om lui însuși. *„Măreția tragică a autonomiei umane”,* așa cum se exprima Andrei Scrima, o reprezintă chiar căderea în păcat a protopărinților noștri: *„Or, acest unic regim nu ar fi fost posibil fără prezența unui centru de taină, a unui sâmbure interior inaccesibil limitărilor exterioare, care să ridice pe om deasupra naturii și să-l păstreze mereu prezent sie însuși și lui Dumnezeu” [2].*

Omul nu are o existență doar strict naturală, el nu se pierde în oceanul naturii, acolo unde se topesc și dispar toate formele personale deoarece are și o existență internă, o „barisferă” lăuntrică a structurii sale, care îi permite omului dinlăuntru să se înnoiască zi de zi. După Andrei Scrima prezența antinomică a doi oameni în interiorul aceleiași ființe îi conferă omului o existență apofatică, fiind creat după Chipul lui Dumnezeu. Este profundă observația Sf. Ap. Pavel: *„chiar dacă omul nostru de afară se trece, totuși omul nostru dinlăuntru se înnoiește zi de zi” [4].* Omul de afară și omul dinlăuntru reprezintă dubla existență a ființei umane: cea biologică și cea spirituală. Trece timpul peste noi și omul din afară se topește, arde și revine la țărâna din care a fost zidit, însă omul dinlăuntru are posibilitatea să înflorească, să se înalțe și să se îndrepte către Dumnezeu. Are această posibilitate sau, mai bine zis, are această libertate, fiind creat după Chipul lui Dumnezeu. *„Adâncimea de taină a omului nu este un abis impersonal, un străfund al naturii oarbe, ci ea se descoperă ca o prezență vie, ca un „chip”, ca un „om interior”, cu o viață pe*

dimensiuni proprii, împlinită dincolo și deasupra celei naturale” – consideră Andrei Scrima” [2].

O interioritate instinctivă, psihologică prezintă și animalele, la om este însă vorba de un adânc de taină care vine de la Creator care l-a plăsmuit pe om după Chipul Său. Interesant este că însuși Aristotel considera că: *„Omul este cu necesitate un animal, dar nu este numai un animal”* [5]. Aristotel descoperă biologicul din om și după biologic îl așează între animale, între animalele cu sânge, dar mai descoperă ceva care este mai presus de ființa animală. Despre acel ceva Sf. Grigorie Teologul avea să spună că ar constitui temeiul primordial al comuniunii dintre om și Dumnezeu: *„Cuvântul lui Dumnezeu, luând o parte din pământul de curând creat, a plăsmuit cu mâinile sale nemuritoare chipul nostru și i-a comunicat viața; căci Duhul pe care i l-a insuflat este o fulgerare (o rază) din nevăzuta Dumnezeire”* [6].

Sâmburele originar al ființei umane este Chipul lui Dumnezeu, icoana dumnezeiască din om, care vine în adâncul omului din adâncurile supraființiale ale lui Dumnezeu [2]. Este ca și cum în structura profundă a omului natură și supranatură, omenesc și dumnezeiesc se interpătrund fără să se amestece [2]. Omul parcă a fost smuls din ordinea naturii și înălțat spre divinitate; omul are ceva supranatural în el, ceea ce nu provine din domeniul naturii, ci mai curând din Chipul lui Dumnezeu insuflat în taina ascunsă a Facerii.

Părintele Scrima considera că: *„Într-un anumit înțeles, se poate totuși spune că omul este o ființă creat-necreată, datorită „amestecului său originar cu Dumnezeu”, a corelațiunii și coeziunii sale intime cu El, care încă o dată nu însemnează confuzie a substanțelor”* [2]. Ființa profundă a omului este parte din Chipul lui Dumnezeu. Așa cum spune Sf. Augustin: *„Deus este interior intima meo”*. De aici Părintele Scrima trage ca învățătură existența unei filiații: *„Filiația divină, demnitatea de fiu al lui Dumnezeu, a fost dată ipso facto cu originea creată a omului, însă plenar a fost realizată prin întruparea Fiului lui Dumnezeu”* [2]. Filiația cu Dumnezeu apare ca o naștere duhovnicească. Adesea ne este foarte greu să înțelegem omul ca ființă între ființe, să-l desprindem de natură și, totuși, să-l

plasăm în natură. Aceasta deoarece chipul omului reprezintă o unitate antinomică de ceva care se manifestă și ceva care rămâne ascuns în interiorul ființei. Sf. Ioan Damaschin sesizează perfect acest aspect, această antinomie, pe care o explică astfel: „*icoana în sine este o manifestare și o declarare a ceea ce rămâne ascuns; ceea ce înseamnă în cazul nostru, că nu se poate și nu trebuie să separăm violent și artificial fața exterioară a omului de fața sa interioară, absconsă, pe care se întemeiază*” [7].

Tragedia omului contemporan poate fi dată de faptul că mulți oameni nu-și descoperă adâncurile, se desprind de interioritățile de taină și își arată numai fața exterioară. Foarte rar ne întâlnim cu noi înșine pentru a ne cunoaște. „*Cunoaște-te pe tine însuși*” este obsedanta invitație a lui Socrate. În unele situații omul își pierde chipul lui Dumnezeu din adâncurile ființei sale. „*În această situație, considera Părintele Scrima, ființa omenească „seamănă” doar a sine însuși, a om, fără ca totuși să fie: e mai curând un „antropoid” decât om, pare a avea un chip (cel din afară), dar și l-a descompus pe cel lăuntric, încât nu se mai vedește la exterior*” [2].

Adesea omul din afară nu se întâlnește cu cel dinlăuntru. Această observație asupra omului a fost surprinsă încă din negurile istoriei umane. Expresia „*Să fii om nu-i mare lucru, a fi om e lucru mare!*” dezvăluie tocmai acest paradox: despărțirea omului exterior de omul lăuntric, de chipul tainic al lui Dumnezeu. „*Există deci un destin al chipului omului, o viață a sa interioară prin care ni se descoperă un alt aspect important al structurii sale apofatice: imaginea divină a ființei umane este o realitate antinomică și fiindcă este o realitate dinamică*” [2].

Ar fi greșit să considerăm că chipul dumnezeiesc din ființa noastră ar putea ajunge unei asemănări perfecte cu Dumnezeu; relația dintre chip și asemănare nu conduce la o identificare simplă a lor, ci ea conține continuu unirea contrariilor. „*Caracterul evident compozit al ființei umane constituie probabil una dintre principalele căi de acces la interioritatea noastră*” – afirma Părintele Scrima [2].

Caracterul compozit al ființei umane este dat de natura sa din care organic și anorganic, trup și suflet, animat și inanimat, natură și supranatură se îmbină armonios fiind o unitate din care nu poate lipsi nimic. Caracterul compozit sau multipolar al naturii umane se sprijină cu necesitate pe o unitate a interiorului său. După cum afirma Părintele Scrima: *„Pentru făptura omenească „natura” nu formează ultimul substrat al existenței sale, realitatea ce epuizează conținutul omului: ea însăși este depășită pe linii interioare și însumată unui principiu mai înalt, spre care conduce și care se constituie, de fapt, atributul specific ființei noastre. Ființa umană se prezintă în primul rând ca o existență personală, ca un hipostas: e atât de esențial și de profund uman adevărul acesta, încât nu a putut fi recunoscut imediat, în structura naturală a ființei, ci a fost necesară o laborioasă investigație a gândirii filozofice – aproape o revelație intelectuală – prin care să se descopere și să se consacre”* [2].

Când afirmăm că omul este un hipostat trebuie să acceptăm că *„persoana umană este întreaga natură omenească și, în același timp, ceva mai mult decât atât, ceva peste ea, căci ansamblul ființei noastre este înfășurat în totalitate de principiul hipostatic, de persoană și se exprimă în acesta și prin acesta”* [2]. Tocmai datorită hipostasului său omul devine un univers, un cosmos, un organism fizic și spiritual, consideră Părintele Scrima.

Fiind o ființă hipostatică omul este cu adevărat o personalitate care are o viață complexă. Hipostasul asigură unitatea ființei compozite care este omul, fiecare element participând la funcționarea armonioasă a întregului. *„Părțile componente se îmbină în om, într-o arhitectonică plină de sens, angajând fiecare element al configurației la împlinirea unei unități superioare, participabilă straturilor inferioare (condiția organismului) și făcând în felul acesta să funcționeze univoc atât întregul cât și părțile: grație factorului eminent spiritual, natura umană este antrenată spre spirit, spre înduhovnicire plenară a compusului omenesc, ca spre unicul și cel mai important țel al existenței sale integre. În așa fel încât, odată însumată categoriei hipostasului, structura ființei umane*

devine transparentă și expresia pentru spirit, iar spiritul devine singurul apt și indicat să exploreze adâncimile ființei [2].

Structura hipostatică îi dobândește omului dimensiuni personale proprii, care sunt expresia structurii profunde a ființei sale. Dimensiunile personale proprii sunt expresia structurii profunde a ființei umane; *„ele ne permit să stabilim topologia metafizică a persoanei umane, conducându-ne după dimensiunile relevate ale spiritului însuși”* [2].

Părintele Scrima ne atrage atenția că *„spiritul posedă o structură, o organicitate, o ierarhie de cauzalitate și valori”* [2]. De altfel Sf. Ap. Pavel ne cere să înțelegem: *„împreună cu toți Sfinții, care este lățimea și lungimea și înălțimea și adâncimea lumii Duhului”*. (Epistola către Efesieni, III, 18). Dimensiunile lumii Duhului sunt taine ale divinității. Sf. Ap. Pavel vorbind de dimensiunile lumii Duhului Sfânt ne trasează coordonatele integrității noetice și ontologice a omului care reprezintă crucea sa personală.

După cum precizează Părintele Scrima, plenitudinea făpturii umane se realizează prin convergența tuturor brațelor acestei cruci: *„lungimea ar simboliza traiectoria specifică nivelului material, corporal al făpturii noastre, obligată de leștul ontologic al trupului să se miște pe sensuri individuale, iar din punct de vedere noetic, aceeași dimensiune ar corespunde cunoașterii imediate, comune, ea plasează toate lucrurile pe același plan de inteliecție. Lărgimea ar putea să indice regiunea vieții afective și cognitive, care organizează, simpatetic și activ, comuniunea interumană, lărgirea neconținută a existenței personale pentru a cuprinde în interiorul său și alte existențe; iar pentru dimensiunile cunoașterii s-ar designa în sensul acesta sporirea cantitativă a elementelor cunoscute și organizate în mod rațional, „psihologic”. Înălțimea ne introduce în zonele superioare, propriu-zis noetice ale intelectului pur, totodată facultate de cunoaștere și nivel de existență al ființei, el este organul ascensiunii „contemplației naturale” (în sens generic, nu strict teologic) grație căruia făptura realizează, la diferite stadii, înțelegerea amplă, metarațională, a realității. În sfârșit, „cea de a patra dimensiune”, adâncimea, e caracteristică centrului esenței ascunse a ființei, locului de*

prezență a Duhului. Aici trăiește omul nostru cel ascuns, interioritatea ultimă a existenței noastre, absolutul uman; aici își are originea însăși personalitatea umană, ce se manifestă mai ales pe cele trei dimensiuni anterioare. Adâncimea este, de fapt, dimensiunea de taină a inimii, adică a nucleului inefabil din ființa omenească, iar modul specific al cunoașterii de adâncime este apofatismul, adică tocmai transcendența categoriilor clar și distincte ale cunoașterii descensive” [2].

Găsim aici dimensiunile euclidiene ale ființei umane; dimensiunile euclidiene ale omului ascuns, lăuntric al inimii. Omul ascuns din adâncul ființei umane nu reprezintă altceva decât Chipul lui Dumnezeu din făptura noastră. „Cea mai puternică manifestare a adâncimii noastre, cea care îmbrățișează și definește întreaga ființă, este chiar personalitatea, hipostasul uman; sigiliul distincției metafizice a creației omenești” [2], cum cu convingere ne vorbește Părintele Scrima.

Proprietățile interiorității ascunse a omului sunt reflectate în hipostas astfel că nu vom greși dacă vom considera că acesta ar avea la nivelul său „Chipul” dumnezeiesc al omului. De fapt chipul inefabil din adâncul omului iradiază în hipostas putând fi descoperite unele laturi subtile ale personalității. În inima profundă a unei ființe umane nu poate pătrunde nimeni. Pentru a ajunge la chipul ascuns al omului trebuie să pornim de la expresia din afară și apoi să pătrundem spre adâncimile inimii pentru a ajunge la fața lui Dumnezeu din noi. Aceasta doar atunci când îl păstrăm pe Dumnezeu în noi.

Concluzii

Încercând să dezlege tainele ființei umane Andrei Scrima ne dezvăluie în cartea sa – Antropologie apofatică, caracterul compozit al acesteia. Ființa umană se prezintă ca o existență personală, ca un hipostas. Persoana umană reprezintă întreaga natură umană și ceva mai mult decât atâta, ceva peste ea. După Andrei Scrima datorită hipostasului omul devine un univers, un organism fizic și spiritual.

Factorul spiritual antrenează ființa umană spre spirit, spre înduhovnicire, care este cel mai important țel al existenței umane.

Dimensiunile ființei umane sunt expresia structurii sale profunde, ele trasează coordonatele integrității noetice și ontologice ale omului, simbolizează crucea personală, care nu reprezintă altceva decât adâncul ființei umane, îns.

Bibliografie:

1. Andrei Pleșu, Prefață la cartea lui Andrei Scrima. Timpul rugului aprins, Ed. Humanitas, 2000, p. 7
2. André Scrima, 2000, Antropologia apofatică, Ed. Humanitas, p. 9
3. Stoian M. Ioan, 1994, Dicționar religios, Ed. Garamond, p. 27
4. Sf. Ap. Pavel, Epistola către corinteni, 4, 16
5. Mustață Gh., Mustață Maria, 2000, Homo sapiens sapiens. Origine și evoluție. Ed. „V. Goldiș” Press Arad, p. 28.
6. Sf. Grigorie Teologul, Poemata dogmatica, peri psyches, vv. 70-75, P.G., t. 37, p. 111.
7. Sf. Ioan Damaschin citat de Andrei Scrima, p. 109.

Memoria patrimoniului industrial

Lenuța Chiriță, drd, ing.,
Muzeul Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu”, Iași, România

Arheologia industrială, o disciplină relativ nouă de studiu, s-a impus ca o necesitate istorică deoarece tehnologia prin progresul ei, distruge propriile mărturii ale dezvoltării în timp. Arheologia industrială are ca obiect de studiu inventarierea, punerea în valoare și preservarea siturilor de instalații mecanice în domeniile artisanale, industrie și transporturi, mine și lucrări hidraulice, toate acestea în strânsă legătură cu istoria clădirilor, arhitecturii și tehnicilor, etnologie, istorie economică și culturală arheologia industrială are misiunea de a atrage atenția asupra muncii, situarea ei în contextul social al proceselor de fabricație, al utilajelor și al construcțiilor [1].

Revoluția industrială, care a făcut din Anglia statul cel mai puternic de la sfârșitul secolului al XIX-lea, a trezit interesul multor istorici pentru studierea patrimoniului industrial și tehnic. Termenul de arheologie industrială, apărut în anii 50 ai secolului al XX-lea, a fost introdus de Donlad Dudley, profesor la Universitatea din Birmingham. În anul 1959 Universitatea din Birmingham a ridicat pentru prima dată arheologia industrială la rangul unei discipline științifice și i-a consacrat cursuri de evaluare și conservare a marilor ansambluri industriale [2]. Anglia a luat repede măsuri pentru salvarea patrimoniului industrial. Primul ansamblu care a beneficiat de protecție, încă din anul 1960, a fost Iron Bridge.

Alăturarea termenului de arheologie cu cel de industrial este încă destul de controversată. Se știe că arheologia este o știință anticului a pierdutului pe când termenul „industrial” se referă la o fenomenologie tehnică, economică, productivă complexă, legată de trecutul recent, de actualitate, practic, funcțional, material și în minimă măsură la estetic. Istoria ca știință contemporană, lăsând la o parte istoria bătăliilor și pe cea diplomatică, ia în considerare istoria economică, socială, politică, artistică și deci și istoria tehnicii. Istoria tehnicii nu se mai limitează la istoria sterilă a mașinilor și procedeelor de

producție, a materiilor prime, ci le localizează într-o realitate a locurilor, fabricilor, a caselor în care locuiau cei ce făceau să funcționeze aceste mașini, a modului lor de viață [3].

Temele predilecte pentru arheologia industrială sunt sectoarele economiei pe cale de dispariție cum ar fi: căi ferate și construcții feroviare, industria lemnului, industria grea, industria chimică, transporturi și construcții civile, industria ușoară (alimentară și textilă), energia electrică și iluminatul public, aducțiunea apei și amenajări hidrotehnice, industria extractivă.

Conștienți de importanța prezervării mărturiilor industriale materiale și imateriale, a necesității salvării de la distrugere, degradare sau înstrăinare, prin păstrarea și conservarea documentelor, vestigiilor scrise sau fotografice și a urmelor materiale pe care acestea le-au lăsat în peisaj, specialiștii Muzeului Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu” și-au propus să înceapă o vastă campanie de identificare, inventariere, cercetare ca și de semnalare a vestigiilor industriale aflate în pericol.

Proiectul *Memoria patrimoniului industrial*, finanțat de Administrația Fondului Cultural Național, se desfășoară pe o perioadă de doi ani în județele Iași, Vaslui și Suceava, urmând ca, în viitor, să se extindă în toată Moldova. Acest proiect nu va putea epuiza inventarierea și cercetarea tuturor obiectivelor existente, dar va fi o bază de pornire pentru proiectele ulterioare. Proiectul se adresează specialiștilor din domeniile industriale vizate, din muzee (muzeografi, conservatori, restauratori), elevilor, studenților, adulților, pasionați de cultura tehnică. Principalele activități derulate cuprind cercetarea și inventarierea patrimoniului industrial din Moldova, realizarea Muzeului Virtual de Arheologie Industrială (MAIV), promovarea valorilor patrimoniului industrial și sensibilizarea opiniei publice și a factorilor de decizie pentru salvarea patrimoniului industrial.

Trebuie spus că au existat preocupări de cercetare în domeniul arheologiei industriale și în anii trecuți, în special pentru județul Iași, concretizate prin comunicări la sesiuni științifice și simpozioane, expoziții tematice, fără a exista însă

un program coerent de cercetare sistematică, pe criterii științifice. Grație studiilor efectuate, nu se pornește acum de la zero. Se cunoaște patrimoniul industrial mobil și imobil ale obiectivelor cu tradiție din județul Iași, cum ar fi: Atelierele Nicolina, Fabrica de Țigarete, Regia Autonomă de Transport Public, Fabrica de bere Păcurari, Fabrica de sfori Textila, Atelierele CFR, Depoul de locomotive din Pașcani etc. De-a lungul anilor, Muzeul Științei și Tehnicii „*Stefan Procopiu*” a ținut legătura cu aceste firme, reușind să-și îmbogățească patrimoniul prin transferul multor mașini–unelte, aparate și instalații tehnologice de valoare. Astfel, în anul 1998 au fost aduse de la Fabrica de Țigarete două mașini de tipărit de la începutul secolului al XX-lea și de la Teatru Național „*Vasile Alecsandri*” din Iași, cazanele de la Centrala termică, fabricate la sfârșitul secolului al XIX-lea. Din păcate, spațiile de expunere și depozitare ale muzeului sunt limitate, din această cauză pledăm pentru conservarea și valorificarea patrimoniului industrial *in situ*, crearea de muzee de firmă și introducerea turismului industrial.

Redăm mai jos o scurtă prezentare a cercetărilor din cadrul proiectului *Memoria patrimoniului industrial* în Iași, Vaslui și Suceava. Iași, "*orașul celor șapte coline*", a fost atestat prima dată într-un document din secolul al XV-lea, dat de către Alexandru cel Bun (1400-1432), prin care acorda privilegii comerciale orașului. Istoria Iașului merge înapoi până la începutul mileniului. Săpăturile arheologice de la Cucuteni au scos la iveală una dintre cele mai stralucitoare culturi neolitice din Europa, faimoasa cultură Cucuteni (mileniul al treilea și al doilea î.Hr.), Baiceni-Mlada (secolele al II-lea și al III-lea î.Hr.), Dumbrava (secolul al II-lea d.Hr.) și Iași-Nicolina (datând din Epoca Fierului până în secolele IV-XII d.Hr.). Meșteșugurile sunt menționate în Iași începând cu secolele XV și XVI. Structura economică a orașului a păstrat multă vreme pecetea caracterului meșteșugăresc al puținelor întreprinderi înființate până spre sfârșitul secolului al XIX-lea. În deceniul șapte al secolului al XIX-lea, se observă o înviorare a economiei datorită construirii căii ferate care lega Iașul de capitală. Orașele Pașcani și Iași sunt legate de calea ferată

Suceava–Pașcani–Roman și Pașcani–Iași. În anul 1872 această parte a Moldovei este legată de București. Încep să-și facă apariția în Iași, câteva întreprinderi industriale: Fabrica de țesături groase din cânepă de la Copou (1867), Manufactura de tutun (1876), Atelierele C.F.R. „*Nicolina*” (1892) (fig. 1), Fabrica de cărămizi Ciurea (1891) (fig. 2), Atelierele CFR Pașcani, Uzina electrică Iași (1899), Societatea de tramvaie Iași (1900), Vechea Centrală electrică a Palatului Culturii, Iași, 1925 (fig. 3), Salina Cacica, înființată în 1790 (fig. 5), vechea Centrală electrică, Suceava, 1908 (fig. 6), gara Suceava-Burdujeni, 1869 (fig. 7), Castelul de Apă Vaslui (fig. 8), Podu Doamnei, Costești, cca 1841 (fig. 9) etc. În perioada postbelică orașul a continuat să se dezvolte, construindu-se întreprinderi industriale. După căderea comunismului, orașul a rămas un centru important din zona de est a României.

Implementarea proiectului *Memoria patrimoniului industrial* pe o perioadă de doi ani, nu va epuiza inventarierea și arhivarea tuturor valorilor de patrimoniu industrial și tehnic de pe teritoriul Moldovei. De aceea, având la bază experiența acumulată, ca și resursele umane și materiale, vom continua activitățile prin extinderea zonei de investigare și cercetare și atragerea de noi parteneri. O consecință logică a acestui proiect, va fi clasarea patrimoniului industrial de valoare, pentru a intra în legalitate și a nu permite nimănui, indiferent de forma de proprietate, să distrugă sau să înstrăineze acele bunuri de interes național, sau care reprezintă identitatea culturii tehnice a unei regiuni.

Bibliografie:

1. TICCIH - The Moscow Charter for the industrial heritage, 2003 www.mnactec.com/TICCIH
2. Niculescu Marin, Începuturile arheologiei industriale, în Revista Muzeelor și Colecțiilor/1994
3. Ioana Irina Iamandescu, ARHEOLOGIA INDUSTRIALĂ - repere internaționale și contribuții românești, patrimoniul industrial al Banatului Montan, valoare europeană și potențial de integrare, Ed. Universul, 2006.

Fig. 1. Atelierele CFR Nicolina Iași (Forja, 1905, Castelul de apă 1912)

Fig. 2. Fabrica de cărămizi Ciurea Iași (aranjarea cărămizilor în cuptor, fațada clădirii cu ceas Paul Garnier).

Fig. 3. Vechea Centrala electrică a Palatului Culturii, Iași, 1925.

Fig. 4. Tramvai A.E.G. tip q, 1898, Germania

Fig. 5. Salina Cacica, înființată în 1790

Fig. 6. Vechea Centrală electrică, Suceava, 1908

Fig. 7. Gara Suceava-Burdujeni, 1869.

Fig. 8. Castelul de Apă Vaslui.

Fig. 9. Podu Doamnei, Costești, cca 1841.

Conservarea științifică integrată a moștenirii culturale ca activitate interdisciplinară

Ioan Gabriel Sandu, lect.dr.ing.;

Adrian Dima, prof.univ.dr.ing.

Universitatea Tehnică „Gh. Asachi”, Iași

Ion Sandu, prof.univ.dr., Universitatea „A.I. Cuza” Iași,
Lab. Invest. Șt. Conserv. Patrimoniului Cultural, România

Se prezintă principalele direcții de implicare a științelor ingineresti la valorificarea și teaurizarea moștenirii culturale, cartea de identitate a unei națiuni in actualul context geopolitic. Se dau unele realizări deosebite de implicare a investigații științifice prin metode și tehnici moderne nedestructive în autentificare, evaluare patrimonială, determinare a stării de conservare, studii de compatibilitate și monitorizare a intervențiilor de prezervare activă și restaurare, cu punerea în valoare a elementelor și funcțiilor patrimoniale.

1. Introducere

Perioada globalizării, prin viziunea național – europeană a geopoliticii pentru integrare, și-a pus puternic amprenta asupra tuturor domeniilor de activitate din țara noastră. Conservarea bunurilor de patrimoniu cultural reprezintă o direcție prioritară, care permite afirmarea identității de neam și implicit conștientizarea propriei autenticități. În acest context, politicile actuale privind păstrarea, teaurizarea și valorificarea moștenirii culturale, precum și teoriile care fundamentează acest domeniu suferă profunde transformări. Astfel, se resimte tot mai mult necesitatea schimbării principiilor generale privind fundamentele și metodologia investigații științifice, prezervării, restaurării și etalării. O atenție deosebită se acordă atât proceselor și modalităților de păstrare a bunurilor culturale și istorice, cât și elementelor tehnice și inovative legate de teaurizarea și valorificarea lor muzeală sau turistică. Aceste

aspecte necesită o abordare unitară care să permită formularea de noi direcții prioritare de cercetare a problematicilor specifice domeniului, ce impun competențe științifice, tehnice și artistice din specializări conexe.

Activitatea de conservare a patrimoniului cultural mobil și imobil este deosebit de complexă și însumează cunoștințe teoretice și practice din *domenii interdisciplinare*, cum ar fi: *știința și ingineria materialelor, investigarea științifică*, prin prisma sistemului de expertize specifice (autentificarea, paternitatea, cota valorică, starea de conservare, studiile de compatibilitate, comportarea intervențiilor etc.), *istoria artei, arheometria* (artometria), *managementul patrimoniului cultural, antropologia, sociologia, informatica, psihologia și altele*. Astăzi vorbim de *știința, tehnica și arta conservării*, iar intervențiile pe bunurile de patrimoniu nu pot fi realizate decât de specialiști atestați, care să posede informații, îndemânarea și experiența necesare acestui domeniu. Este recunoscut *rolul și locul științelor ingineresti* în studiul naturii și compoziției materialelor, a compatibilității în intervențiile de preservare curativă și restaurare etc. Practic regăsim științele ingineresti în toate etapele și activitățile conservării bunurilor culturale și a celor istorice.

După cum se știe, conservarea sau păstrarea moștenirii culturale cuprinde o serie de subdomenii, cu activități specifice, cum ar fi:

- *descoperirea sau achiziția* (în funcție de caz);
- *protecția* (paza împotriva sustragerilor, vandalismului, focului și a calamităților) și întreținerea;
- *investigarea științifică sau cercetarea* realizată prin implicarea diverselor expertize, studii și analize cerute sau impuse de conjunctură;
- *prezervarea preventivă sau profilactică* (crearea condițiilor optime de păstrare);
- *prezervarea curativă* (tratamentele biocide, stabilizările hidrice și cromatice, consolidarea terenului de fundare și a terasamentelor pentru stoparea tasărilor și a alunecărilor de teren etc.);

- *restaurarea prin intervenții de consolidare, reintegrare structural-funcțională, estetic-cromatică și ambientală;*

- *etalarea sau introducerea în circuitul muzeistic, cu monitorizarea intervențiilor de preservare curativă și de restaurare efectuate recent sau monitorizarea normală (curentă) a stării de conservare, pentru o perioadă de timp prestabilită sau pe întreaga perioadă a etalării (monitorizarea permanentă);*

- *tezaurizarea și valorificarea (muzeală sau turistică) și diseminarea (prin tipărituri, pagină web, filme etc.).*

Din punct de vedere temporal, conservarea parcurge trei etape:

- *faza primară sau preliminară, cea a descoperirii, achiziției sau transferului, urmată de dezvoltarea și implementarea conceptului de preservare preventivă sau profilactică;*

- *faza de fond sau cea a abordării științifice, sub aspectul investigării, clasării, prezervării active sau profilactice și al restaurării, prin implicarea metodelor și tehnicilor adecvate, ultramoderne și în sfârșit,*

- *faza finală sau faza de tezaurizare și valorificare, ce urmează imediat proceselor de preservare curativă și de restaurare și care cuprinde etalarea muzeală, cu protecția, întreținerea și monitorizarea comportării intervențiilor recente și urmărirea evoluției stării de conservare pentru o perioadă de timp prestabilită sau pe întreaga perioadă a etalării.*

Unul dintre principiile conservării și restaurării moderne impune *păstrarea patinei*, considerată ca având valoare documentară autentică de mare importanță, fiind o mărturie a dăinuirii culturale și istorice. Corelat cu alt principiu, care vizează *reversibilitatea metodelor și materialelor* aplicate în restaurare sau conservare activă, acesta înseamnă că suprafețele care prezintă patina timpului și valorile aflate în uz nu pot fi tratate fără respect chiar și după terminarea tratamentului. *Restaurarea stilistică*, considerată ca fiind acel ansamblu de acțiuni menite să dea obiectului starea pe care a avut-o la un anumit nivel istoric – cel mai adesea cel original – constă în reconstrucția tehnică, independent de starea

obiectului înainte de intervenție. Aceste procese sau acțiuni de restructurare, ușor de distins vizibil în rezultatul lor, pot fi privite ca un model primar de restaurare (*model de bază*).

În opoziție cu această abordare s-a dezvoltat *etica minimei intervenții*, conform căreia elementele componente ale unui bun de patrimoniu nu ar trebui să fie supuse unor operații, care pot fi motivate doar prin garantarea supraviețuirii lor în timp. Această tendință se opune practic conceptului de restaurare, care vizează păstrarea în combinație cu modernizarea. A nu se înțelege de aici că, o astfel de doctrină înseamnă neglijență sau lipsa oricărei decizii, care ar fi temporar mai favorabilă proprietarului sau custodelui.

În schimb, *expertiza de autentificare*, care trebuie să răspundă la două grupe de atribute, implică alături de metodele de analiză utilizate în știința și ingineria materialelor și pe cele care au la bază *tehnici nedestructive diferențiate*, prin sistemele de coasistare sau de coroborare, cu înaltă specificitate, cum ar fi: determinarea *naturii materialelor*, *datarea* sau evaluarea *vechimii*, stabilirea *creditelor* (cota de bursă sau de catalog) prin *grilele de evaluare* și *fotofixarea* și *prelucrarea digitală*. Acestea permit evidențierea *atributelor de bază*, care se referă la calitatea particulară de a fi *original* (primordial - așa cum a fost pus în operă) și respectiv *original* (amprenta timpului), ca *unicat*, *copie* sau *variantă* (cunoscând faptul că replicile, copiile sau variantele pot aparține autorului, scolii/ucenicilor sau discipolilor, epocii, dar și perioadelor târzii, putând fi executate, fie în aceeași tehnică artistică cu originalul, fie într-o altă tehnică mai modernă, dar apropiată ca virtuți plastice) [1].

Cel de-al doilea grup de atribute cuprinde: *concepția/autorul/datarea*, *materialul*, *tehnica artistică*, *tehnologia de punere în operă*, *ambientul creației*, *ambientul utilizării*, *uzura (patina)* etc., fiecareia corespunzându-i un tip specific de autentificare. Primele, alături de originalitatea materialului și a tehnologiei de punere în operă, sunt referință pentru celelalte, care împreună, alături de paternitate, cota valorică (prețuirea), clasarea și vechimea formează *grupul elementelor patrimoniale*. De asemenea, urmele trecerii prin timp, *uzura*

istorică și de utilizare, fac parte din stratificarea istorică, tradusă prin patină și fixează obiectul în timp și spațiu, făcându-l unic.

2. Studiul nedestructiv și neinvaziv al bunurilor culturale

După râvna arheologilor, muzeografilor, istoricilor și etnografilor, o sarcină grea revine investigatorilor și cercetătorilor, care alături de istoricii de artă, de conservatori și de restauratori, contribuie la punerea în valoare a bunurilor de patrimoniu cultural și istoric, recent descoperite sau achiziționate [2,3].

În acest context, investigarea științifică, prin cele trei laturi ale sale: *expertiza estetic-artistică și istorică (analiza istoriografică și plastică), expertiza tehnico-științifică* (referitoare la autor, data punerii în operă, natura materialelor, tehnologia și tehnica artistică etc.) și *analiza cultural-filozofică*, tradusă prin *semnificația spirituală* (sau *analiza teologico-dogmatică* pentru bunurile de patrimoniu cultic), trebuie să ofere un sistem complex de date prin a căror coroborare să se obțină o informare *intrinsecă și/sau exhaustivă* privind *elementele și funcțiile patrimoniale, starea de conservare, selectarea materialelor și a metodelor de intervenție în preservare-restaurare, compatibile cu tehnicile vechi - tradiționale, monitorizarea comportării intervențiilor în timp ș.a.* [1].

Investigarea științifică trebuie să conducă la „*cunoașterea totală*” a unui bun de patrimoniu, atât sub aspectul materialului și tehnicii artistice (analizată prin prisma naturii/compoziției, structurii și funcțiilor sale), cât și sub aspectul fenomenelor complexe în care a fost implicat de-a lungul timpului, începând cu *perioada de utilizare*, apoi la *abandon* (perioada abandonului și după) și în cele din urmă cu *perioada descoperirii* sau *achiziționării*. Dacă unele bunuri au fost păstrate în stare de conservare, fără ca în viața lor să intervină abandonul, atunci analiza istoriografică, prin implicarea *anamnezei*, va putea răspunde ușor la o serie întreagă de

întrebări legate de aspectele fenomenologice. Pentru acoperirea tuturor obiectivelor legate de „*cunoașterea totală*” a unui monument, investigarea științifică apelează la *expertize*. Fiecare expertiză răspunde la un grup restrâns de întrebări, respectiv de *obiective*. Expertizele sunt rezolvate prin implicarea *analizelor*. O expertiză va avea anexate la *raportul* său o serie de documente scrise, desenate și/sau fotografiate, dintre care un rol important îl au fotografiile document, releveele, buletinele de analiză, diagramele, spectrele etc.

Investigarea unui monument istoric, sub multiplele aspecte legate de punerea în valoare, presupune o complexă analiză, care însă nu este posibilă decât pe baza unor metode științifice moderne, implicând sistemul de coasistare și de coroborare a două sau mai multe tehnici. În consecință, în stabilirea elementelor și funcțiilor patrimoniale, în determinarea stării de conservare și în studiile de compatibilizare a intervențiilor de restaurare, precum și în monitorizarea acestora în timp se apelează la o serie de metodologii elaborate după deziderate teoretice și practice rezultate din interdisciplinaritatea științelor aferente [4].

În acest context, metodologia expertizelor trebuie să țină cont de o serie de postulate, care reprezintă aspectele fundamentale implicate în rezolvarea scopului și a obiectivelor propuse. Pentru stabilirea celor mai adecvate metode și procedee tehnico-științifice implicate în cercetarea/analiza anumitor cazuistici, se apelează mai întâi la metodele logicii generale, apoi la mijloacele operative de specialitate, asistate de metodele directe, iar în cele din urmă sunt selectate, din arsenalul metodelor instrumentale, în primul rând metodele nedestructive (fără prelevare) și apoi pe cele care impun prelevare, dar absolut necesare, când, de fapt, se apelează la microprobe a căror prelevare este neinvazivă [5].

În prezent, în investigarea științifică a unui monument sunt implicate o serie de metode, procedee și mijloace operative de specialitate, care se grupează în: *analiza directă*, *nedestructivă* și cea cu *prelevare* și *prelucrare* de microprobe.

Din primul grup amintim: *observarea directă*, cu ochiul liber sau cu instrumente optice de mărit (lupe, microscopie,

etc.); *utilizarea instrumentelor de măsură directă* a dimensiunii, greutateii, umidității, temperaturii, culorii, etc.; *folosirea aparatelor pentru fotofixare* (aparate de fotografiat și video, aparate de iluminare sau iradiere cu UV, VIS și IR); *implicarea altor tehnici directe de investigare fără prelevare de probe* (reflectografia, radiografia, colorimetria de reflexie, termografia în IR, fluorescența de raze X și altele) [1-5].

Din al doilea grup fac parte: *metodele stratigrafice, mineralogice, histochimice, microbiologice și cele instrumentale, de analiză tehnică, fizico-structurală și chimică, cu prelevare și prelucrare de microprobe* (ca de exemplu: microanalizele chimice, spectroscopia UV, VIS și IR, derivatografia termică/analiza termică diferențială, cromatografia, difracția de raze X și altele) [1- 5].

În cadrul colectivului nostru se acordă o atenție deosebită ambelor direcții, dezvoltând în principal metodele nedestructive, de analiză directă pe obiect, ca de exemplu, *reflectografia și colorimetria prin reflexie* [6].

Analiza acestor elemente are în atenție în primul rând problema autenticității lor. În prezent, experții în artă au la îndemână, pentru stabilirea autenticității artifactelor vechi din aur și argint, diverse tehnici moderne, de înaltă acuratețe. Dacă prin metodele istoriei artei, falsurile sau copiile artistice pot fi adesea identificate doar printr-o inspectare vizuală, completă a procedeului de prelucrare sau de punere în operă, pe baza trăsăturilor stilistice, prin marcaj sau prin urmele de purtare, copiile foarte apropiate de original sau falsurile de excepție ca execuție, nu pot fi cu ușurință identificate, fără a apela la metodele instrumentale actuale. Astăzi, mai mult ca oricând, și la noi în țară, datorită liberalizării pieței de bunuri culturale, asistăm la o reprofilare nedorită a falsurilor prin diversificarea materialelor și procedeelor de îmbătrânire artificială, care pot realiza piese a căror autenticitate este greu de probat chiar și pentru un ochi antrenat. Singura metodă de necontestat pentru autentificare rămâne analiza materialelor componente prin studiul compoziției, structurii și modificărilor temporale (stratificare istorică).

3. Implicarea metodelor moderne în autentificarea și conservarea bunurilor culturale

În continuare prezentăm câteva exemple, de implicare a științelor ingineresti în autentificarea și conservarea bunurilor culturale, prin metode moderne nedestructive sau semidestructive, realizate în laboratoare europene cu tradiție și din România:

a. Opificio delle Pietre Dure Florența – prin colorimetria de reflexie s-au depistat intervențiile ulterioare punerii în opera a Crucifixului din Sarzana, pictat de *Guglielmo* în 1138, fig.1[6].

b. Laboratorul Federal pentru Testarea Materialelor și Cercetare (EMPA) din Elveția – prin *spectrometrie de masă, cu plasmă* (LA-ICP-MS) (fig. 2.) a examinat diverse piese din aur, înainte de licitațiile pentru obiecte de artă sau pentru preluarea în tezaur (inel spiralat din argint, datat 2400 î.Hr. – considerat cel mai vechi obiect din metal nobil din Europa), prin determinarea urmelor microelementelor de aliere (Hg și Pb), care vorbesc de proveniența mineralului, perioada și locul elaborării aliajului, respectiv a realizării pieselor [8, 9].

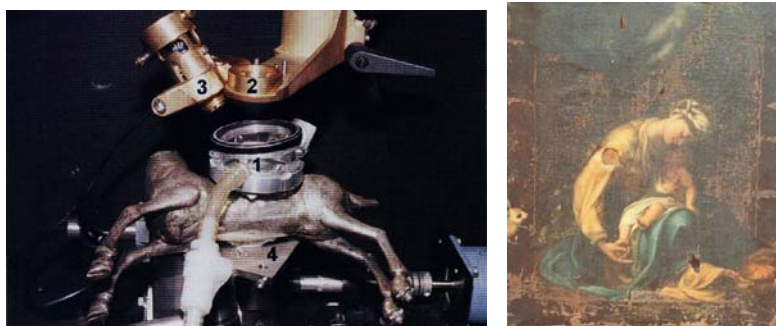
c. Laboratorul de Investigare Științifică și Conservarea Patrimoniului Cultural, Paltorma ARHEOINVEST, Universitatea « Al.I.Cuza » Iași, prin două noi metode de datare, recent brevetate, s-au autentificat două opere de mare valoare patrimonială : Madona cu pruncul în peisaj, aparținând lui Correggio (fig.3) și a doua o miniatură a lui Anastasie Crimca (fig. 4), [11].

d. Institutul de Arheologie al Universității din Oxford – prin termoluminiscentă s-au autentificat o serie de statuete din ceramică, aparținând culturii precolumbiene, care în perioada anilor '60, '70 au invadat Europa cu foarte multe falsuri (fig. 5),[1].

e. Departamentul de Arheologie a Muzeului Național Elvețian din Zürich – prin analiza metalografică, coasistată de analize de fază (diagrame de echilibru), difracție de raze X, fluorescență de raze X și spectrometrie cu emisie de plasmă s-au autentificat (fig.6.) sub aspect tehnologic a două săbii din

Fig.1. Analiza colorimetrică a Crucifixului din Sarzana.

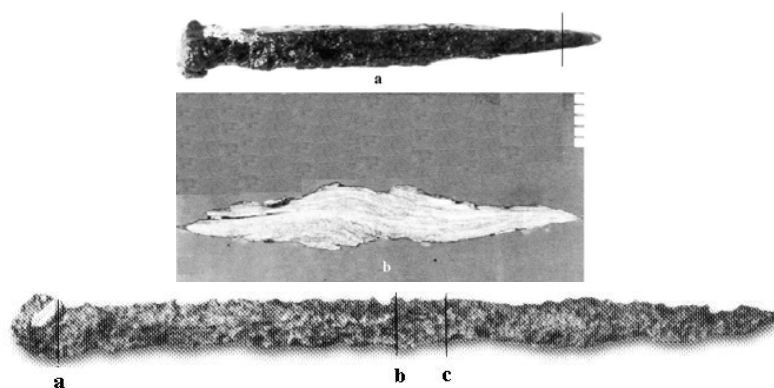
Fig. 2. Spectrometrie de masă, cu plasmă (LA-ICP-MS)

Fig.3. Madona cu Pruncul în peisaj—pictură pe pânză, Correggio, 1532

Fig. 4. Miniatură pe suport celulozic din cârpe, Anastasie Crimca, 1616

Fig. 5. Statuetă de ceramică precolumbiană.

Fig. 6. Poziționarea zonelor de analiză la cele două săbii.

Fig. 7. Depistarea repictărilor.

a. b.
Fig. 8. Icoane ortodoxe autentificate.

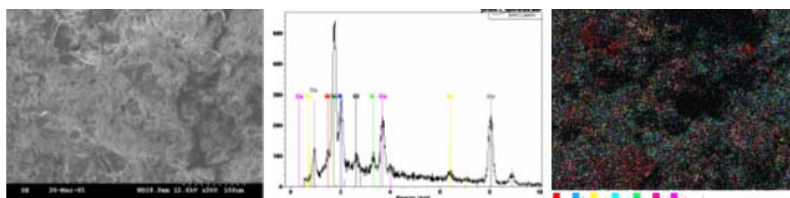

epoca de bonz și respectiv de Toledo [10].

f. Laboratorul Interdisciplinar de Investigare Științifică a Operelor de Artă, asistat de Centrul de Restaurare Resurrectio al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei – prin radiografie, colorimetrie de reflexie și microstratigrafie a evidențiat repictarea Icoanei Împărățești “Sf. Pantelimon” de secol XVII, în secolul XIX (fig. 7),[11].

g. Colaborarea între specialiștii noștri și Opificio delle Pietre Dure Florența – prin implicarea metodelor microstratigrafice, microchimice, gaz-cromatografiei pirolitice, microFTIR și derivatografiei termice în autentificarea provenienței a două icoane de mare valoare din colecții italiene, care au demonstrat ca una este originară din România, din zona Târgoviște, Maica Domnului cu Pruncul în brațe (Odighitria, sec. XIX – fig. 8,a), iar cealaltă din Rusia, Sf. Ecaterina și Barbara împreună cu Sf. Vasile (sec. XIX – fig. 8,b), [13].

h. Laboratorul de Investigare Științifică și Conservarea Patrimoniului Cultural, Paltorma ARHEOINVEST, Universitatea “Al.I.Cuza” Iași, prin SEM-EDX a reușit autentificarea unor monede vechi bizantine, cu miez metallic fragilizat, din situl de la Nufărul, jud. Tulcea, [14].

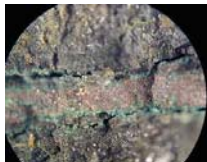

Fig. 9. Microscopia SEM cuplată cu analiza EDAX pentru moneda cu caracteristicile din tabelul 1.

Concluzii

Pe baza principiilor unanim acceptate privind conservarea bunurilor culturale și a monumentelor, mai ales cel

Tabelul 1. Caracteristicile monedei analizate.

Imaginea monedei	Forma monedei	Stratigrafia în secțiune spartă/șlefuită (40X)	Starea miezului metallic
	groasă		Procese de segregare și fragilizare avansată cu retasuri și fisuri între faze.

legat de păstrarea *autenticității și integrității* acestuia, în lucrare se prezintă implicarea științelor ingineresti prin tehnicile aferente de investigare și expertiză ce permit o bună corelare în stabilirea materialelor și a tehnologiilor de punere în operă, a intervențiilor ulterioare de preservare – restaurare sau de falsificare.

Bibliografie:

1. Sandu, I., Sandu, I.C.A., van Saanen, A. *Expertiza științifică a operelor de artă*, vol. I, Autentificarea, stabilirea paternității și evaluarea patrimonială, Ed. Universității “Al. I. Cuza” în colaborare cu Ed. Trinitas, Iași, 1998.
2. Sandu, I.C.A., *Principiile fundamentale de teoria conservării și restaurării*, Ed. Corson, Iași, 2001.
3. Sandu, I.C.A., Sandu, I., Popoiu, P., van Saanen, A., *Aspecte metodologice privind conservarea științifică a patrimoniului cultural*, Ed. Corson, Iași, 2001.
4. Sandu, I., Dima, A., Sandu, I. G. *Restaurarea și conservarea obiectelor metalice*, Ed. Corson, Iași, 2002;
5. Matteini, M., , Moles, A., *Scienza e restauro, Metodi di indagine*, Ed. Nardini, Florența, 1998.

6. Sandu, I., Sandu, I.C.A., Sandu, I. G., *Colorimetria în artă*, Ed. Corson, Iași, 2002.
7. Stefani, R., *Analyse de traces par spectrométrie de masse à étincelle*, Paris, 1975.
8. Mourey, W., *Conservarea antichităților metalice de la săpătură la muzeu*, Ed. Tehnică, București, 1998.
9. Senn, M., Devos, W., Fasnacht, W., Geiger, Th., Michel, F., Ritter, A., Fortunato, G., *An Odyssey Through Time at EMPA*, în *Chimia*, 55, 2001, p.931.
10. Sandu, I., Dima, A., Sandu, I.G., *Tendențe actuale în investigarea și conservarea artifactelor metalice*, în *Buletinul Muzeului Militar Național, Serie Nouă*, nr. 1, 2003, p. 421.
11. Sandu I., Sandu I.G., *Aspecte moderne privind conservarea bunurilor culturale*, vol I, Ed. Performantica, Iași, 2005.
12. Sandu I., Dima A., Sandu I.G., *Aspecte moderne privind conservarea bunurilor culturale*, vol III, Ed. Performantica, Iași, 2006.
13. Sandu I.C.A., Bracci S., Sandu I., *Authentication of Old Paintings*. *Rev. Chim.*, București, 57, 8, (2006), p. 796.
14. Sandu I.G., Stoleriu Șt. Sandu I., M. Brebu *Autentificarea monedelor vechi din bronz*, *Rev. Chim.*, București, 56, 10, (2005), p. 981.

Perechea gânditoare de la Hamangia, gânditorul de la Târpești – mostre certe ale creativității strămoșilor noștri

Dulgheru Valeriu, dr.hab.conf.,șef catedră;
Dorogan Valerian, dr.hab. prof.univ., prorector.
Universitatea Tehnică a Moldovei, Republica Moldova

Geto-dacii au fost în mare parte contemporani cu marile civilizații ale antichității: egipteană, greacă, persiană, romană. În epoca amintită pe teritoriul locuit de geto-daci s-au înregistrat remarcabile capodopere de creație. Spre exemplu pot fi nominalizate cele de la Criș, Vădastra, Turdas, Baian, Cucuteni. Dintre acestea reține în mod deosebit atenția ceramica de tip Cucuteni, aparținând neoliticului târziu (3500-2500). Este o realizare de un înalt nivel creativ și tehnic. Unele dintre cele mai remarcabile realizări timpurii ale poporului român constituie perechea „Gânditorul” de la Cernavoda (un bărbat și o femeie) și “Gânditorul” de la Târpești.

Figurinele care simbolizează „omul gânditor” găsite la Cernavoda și Târpești (fig. 1) sunt produsul a două două

Fig. 1. Perechea gânditoare de la Hamangia.

Fig. 2. Gânditorul de la Târpești.

culturi, care au fost create și dezvoltate de stră-strămoșii noștri de pe teritoriul actual al României – Cultura Cucuteni și

Gumelnița. Ele reprezintă mostre certe ale creativității strămoșilor noștri predaci. Să încercăm să urmărim în timp dezvoltarea acestui spirit creativ - o facultate umană apropiată de cea dumnezeiească, a Creatorului. Ea a dăinuit în timp și prin sute de generații s-a transmis strămoșilor noștri traci și geto-daci. Unul dintre cei mai înzestrați sufletește, care a fost capabil să se ridice până la formele de esență superioară ale procesului psihic de autodeterminare, a fost Zamolxe (Zamol - înseamnă pământ: egiptenii se închinau zeului Ra – zeul Soarelui; grecii – la mai mulți zei; strămoșii noștri se închinau zeului Pământului – Zamolxe drept mulțumire celui de sus că au fost înzestrați cu cel mai roditor pământ de pe glob), un personaj autentic, zeificat de poporul său și păstrat în cultura universală alături de marile zeități ale antichității. Din adâncurile istoriei în a.543 p.ch. cunoscutul filozof grec Platon ne vorbește despre un misterios doctor pe nume Zamolxe, care nu concepea tratarea trupului inseparabil de spirit, de suflet.

O altă personalitate creativă care poate fi pusă alături de Zamolxe este Deceneu. Deceneu a dat poporului său legea și logica, a stârpit viciul și a adunat sub steagul unității religioase un popor, ușurând creația statală. Puțin probabil că lui Deceneu i-ar fi reușit ceea ce a făcut, dacă nu ar fi avut la îndemână o materie primă de calitate. În acest sens cunoscutul istoric Iordanes spunea „*Ei (geții) sunt din fire deștepți, ceea ce a ușurat eforturile lui Deceneu de a-i instrui în aproape toate ramurile filozofiei*”.

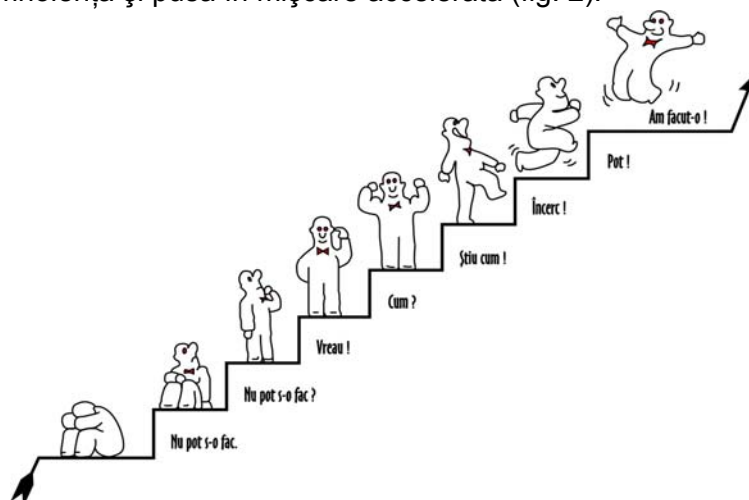
Este cunoscut faptul că un popor dăinue în timp prin spiritul său creativ. E semnificativ faptul că ingeniozitate și inventivitate i-au atribuit strămoșii noștri eroului său - meșterului Manole, acelui spirit creator, acelui Dedal al românilor. La poporul român se întâlnesc, de asemenea, ireproșabile judecăți de valoare cu privire la cusături naționale (cămăși), prosoape, fețe de masă, batiste, apoi cu privire la furcile de tors, la stâlpi, la balcoane, apoi cu privire la cântece, la doine, la dansuri... etc. Din timpuri străvechi s-au transmis până astăzi obiceiuri, doine, balade. De nivelul Iliadei este balada „*Miorița*”. În ea este codificată foarte multă informație despre trecutul nostru, cu descifrarea căreia sunt preocupați

specialiștii în domeniu. Una dintre acestea este informația privind petrecerea ritualului de sacrificare și trecerea în nemurire. În baladă se spune că sacrificarea se făcea la asfințit de soare, iar ciobănașul nu întreprindea nimic, deoarece calea aleasă era calea spre nemurire. Nu este de mirare că mulți străini nu ne înțeleg folclorul, creația populară, doinele.

Din momentul ce au dat lumii o seamă de minți reprezentative înseamnă că natura noastră românească nu este străină de universal, ci dimpotrivă este un izvor nesecat de inspirație. *„În popor au existat totdeauna indivizi cu spiritul critic primar deosebit de dezvoltat, fiind dotați în același timp și cu un spirit de observație mai fin, mai treaz, mai sensibil. Acestea au un rol hotărâtor în sfera lor, fiind cei ce dau tonul în ce privește acceptarea sau neacceptarea anumitor elemente materiale ori spirituale. Ei sunt, cu alte cuvinte, creatori de curent: după dâșii se orientează întreaga colectivitate în mijlocul căreia trăiesc. Unii din ei, mai înzestrați sufletește, se dovedesc capabili a se ridica până la formele de esență superioară ale procesului psihic de autoorientare”* menționează Petru Caraman.

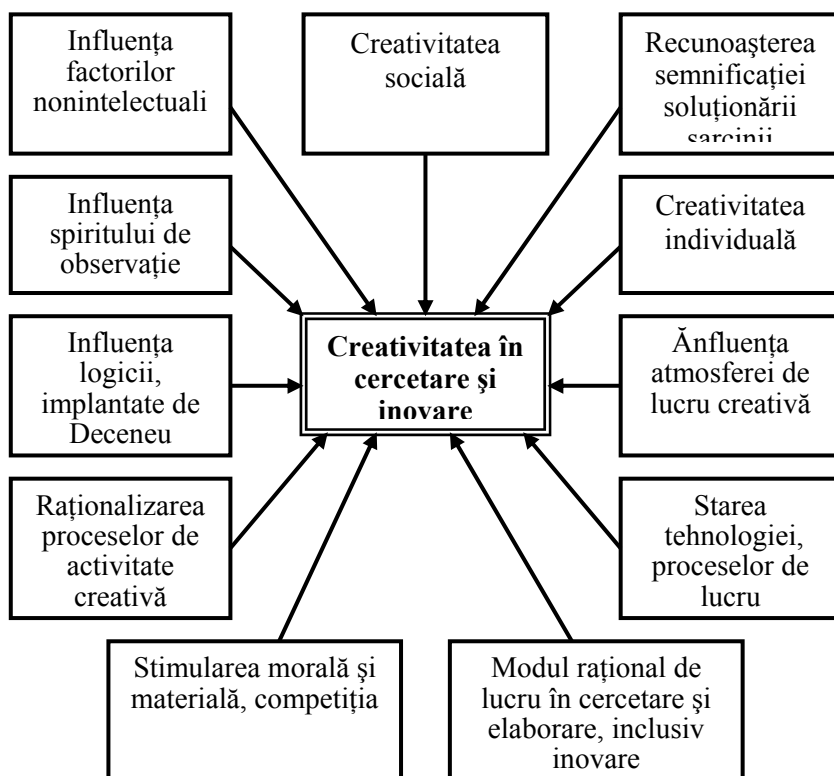
Printre creatorii spirituali de bază din perioada medievală și modernă pot fi nominalizați Olahus, Milescu-Spătarul, Cantemir, Orban, mai apoi Eminescu, Iorga, Enescu, Brâncuși, Coandă, Eliade, Cioran, Ionescu, Palade, Carafoli și mulți alții. Acestea sunt dovezi incontestabile ale vitalității creatoare românești în context universal. Printre ei merită să fie citați și un Gheorghe Asachi, care a pus bazele învățământului tehnic din Moldova, Gheorghe Lazăr, care a pus bazele învățământului tehnic din Muntenia, Petrache Poenaru, Spiru Haret, Anghel Saligny, Ion Jonescu, Henri Coandă. Este important de menționat faptul că în opera de naștere a aviației mondiale un aport deosebit au adus și compatrioții noștri – cetățeni ai tânărului stat apărut recent pe harta Europei – România. România a fost printre cele 6 state - Franța, SUA, Germania, Marea Britanie și Rusia care a participat activ la constituirea aviației mondiale. Printre ei se numără în primul rând: marele inventator *Henri Coandă* (1886 -1971), autor a peste 250 de invenții cu caracter de pionierat în diverse

domenii (transport, mecanică, chimie, fizică, medicină, agrotehnică, aeronautică); *Herman Oberth* (Sighișoara, 1894-1980) care se numără printre întemeietorii astronauticii și rachetotehnicii alături de Țiolkovski și Goddard (astăzi Societatea pentru Cercetarea Spațiului Cosmic din Germania îi poartă numele); renumitul inventator român Traian Vuia, pionier al aviației mondiale, aparatul său „*Vuia II*” a fost expus la primul Salon Aeronautic de la Paris; un alt român pasionat de zboruri, Aurel Vlaicu, unul din pionierii aviației mondiale; *Gogu Constantinescu* (1881-1965) - autorul a peste 120 invenții, brevetate în principalele țări industriale din lume. În a.1926 revista “The Graphic” prezintă fotografia inventatorului de rând cu ale altor 16 inventatori și savanți reputați (printre care Marie Curie, A.Einstein și G.Marconi) și mulți alții. Tăvălugul istoriei i-a obligat pe români să devină inteligenți și creativi spre a supraviețui. Unul din marii creatori ai neamului nostru, H. Coandă spunea: „*Ce noroc ar avea omenirea, dacă ar exista multe nații care să –i fi adus – față de numărul de locuitori – atât cât i-a adus nația română în ultimii 120 de ani*”. Avem gena creativității în dotarea noastră biologică. Dar ea trebuie făcută să vibreze. Se cere trezită din starea de somnolență și pusă în mișcare accelerată (fig. 2).

Fig. 2.

Învățământul creativ îi poate da un impuls hotărâtor. Investiția în creativitate e una dintre cele mai rentabile dar, evident, pe termen lung. Ea poate contribui fundamental la ridicarea unei nații și chiar la perfecționarea, în timp, a fondului ei genetic, la dezvoltarea inteligenței sociale, a imaginației inventive, a formării personalităților creatoare și a capacităților de inovare socială, a cultivării stilului creativ de muncă. Creativitatea este cea mai valoroasă resursă a unei colectivități, mai prețioasă ca aurul, argintul, platina etc. Ea poate fi cultivată la indivizi și amplificată la scară socială prin cunoștințe, strategii, metode, tehnici, inițiative, programe etc. (fig. 3).

Fig. 3. Creativitatea cercetare și elaborare.

În ultimul timp tot mai pronunțat devine punctul de vedere conform căruia creativitatea este implicată în toate activitățile umane, în toate științele și în toate disciplinele de învățământ. Oricare materie poate fi predată rutinier sau creativ. Creativitatea va fi în tot mai mare măsură solicitată în prezent și mai ales în viitor. Civilizațiile viitorului vor fi creative și vor supraviețui cu atât mai mult cu cât vor fi mai creative. Creativitatea este, într-adevăr, o problemă de supraviețuire în timp și spațiu. Civilizațiile noncreative se vor dezagrega.

În general, ingineria este profesiunea în care cunoștințele din științele naturale, sociale și politice obținute prin studiere, experiență și practică sunt aplicate cu sensibilitate și judecată pentru a dezvolta căile de utilizare, economice și ecologice, a materialelor și forțelor naturii pentru beneficiul tuturor persoanelor și pentru a prevedea impactul fiecărei utilizări în plan individual și al societății.

În același context V. Olaru declară că „...*Ingineria este tot ce are ea frumos, o simbioză creatoare între abstractul matematic, concretul tehnologic și inefabilul artei*”.

Tot mai pregnant se manifestă ideea conform căreia inginerul viitorului se va confrunta nu numai cu cerințele crescânde ale tehnologiei, dar deosebit de important va fi interesul pentru mediul ambiant. Educația profesională în domeniul tehnico-științific predominant restrictivă nu a pus până acum *”individualul”* în poziția de a prevedea corect efectele deciziilor sale. Pentru aceasta trebuiesc obținute schimbări esențiale în structura universității și în constientizarea acestei responsabilități. Noile imagini profesionale vor contribui la aceasta. Imaginea profesională de bază va caracteriza inginerul nu prin cunoștințele tehnice acumulate, ci prin abilitatea de a formula sarcini și a le soluționa. Vorbind la general lumea inginerilor este lumea deciziilor. Inginerul trebuie să fie pregătit pentru a lua decizii în baza responsabilității pentru societate și pentru calitatea vieții fiecăruia din noi.

În final mai aduc câteva extrase care atestă creativitatea poporului român. *”Din timpuri uitate de amintirea muritorilor de rând trăiau dacii pe pământul acesta. Ei nu erau o biată nație*

rătăcitoare. Ei erau statornici, orânduți, creativi, luminați, în străvechi legături cu civilizația elenă, cu cea mai avansată credință idealistă în nemurire pe care au gândit-o oamenii, cu tradiție bimilenară în cele ale vieții ori de stat”.

„Creativitatea poporului român a fost pe parcurs de milenii sursă de inspirație pentru alte popoare, îndeosebi cele migratoare, care au trecut peste ei și au conviețuit împreună de secole (bulgarii, ungurii, slavii de sud). Atrageți atenția asupra portului popular, cântecelor populare, locuințelor, și de ce nu, bucatelor la aceste popoare și veți vedea multe elemente comune cu ale noastre”.

„Fiind de secole un depozitar a numeroase înfăptuiri de până atunci în domeniul tehnicii, având elementul inventiv-creativ încă restrâns, în pofida tuturor relelor poporul român a devenit o rampă de lansare a unor ulterioare creații și împliniri. Atât în vechime, cât și în epoca modernă, românii au dat lumii spirite mari în artă, în știință, în gândirea creativă, în politică, în tehnică. Cu alte cuvinte în mai toate domeniile de creație cultă românii au avut și au reprezentanți de notorietate universală. Din momentul ce au dat lumii o seamă de minți reprezentative înseamnă că natura noastră românească nu este străină de universal, ci dimpotrivă este un izvor nesecat de inspirație. Spiritul creativ românesc este zamolxian prin origine, creștin prin evoluție, isihast prin expresie”.

De la aliment la medicament

Ioana Păduraru, prof.Dr.;

Ofelia Păduraru, asist.

Universitatea de Medicină, Iași, România

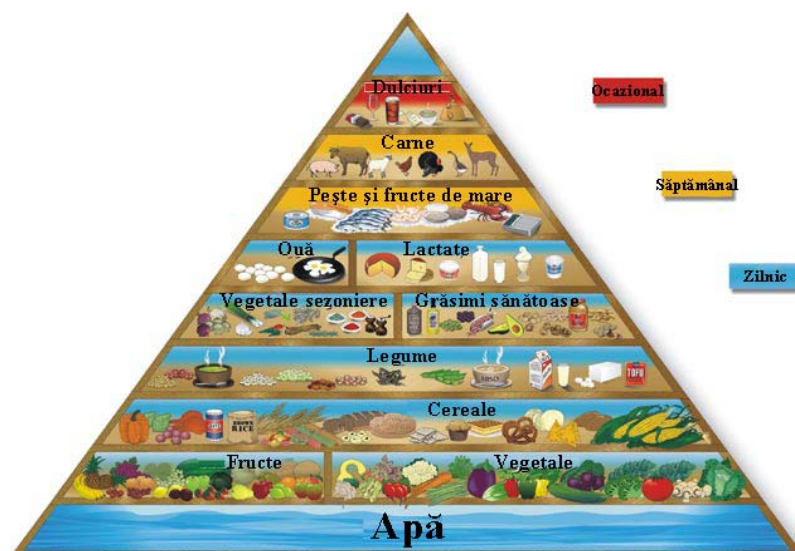
„Relația dintre regimul alimentar și boli s-a transformat din simplă probabilitate în posibilitate, iar astăzi a devenit o certitudine”. Deși înainte medicina preventivă era tratată cu neîncredere, astăzi este din ce în ce mai acceptată nu numai de lumea medicală dar și de populație. Nutriția rațională a devenit un deziderat al mileniului III. În lucrarea de față vom încerca să facem câteva considerații asupra interrelației biochimice între modul nostru de hrănire, în speță o alimentație echilibrată care să conțină micronutrienții esențiali pentru metabolismul normal și prevenirea unor sindroame carentiale și a procesului de îmbătrânire (ateroscleroza, cancer, îmbătrânire).

Introducere

Ultimele progrese ale cunoașterii intervenției micronutrienților: vitamine și minerale, la nivel celular și molecular oferă o șansă de încetinire și prevenire a bolilor amintite, printr-o alimentație sănătoasă, prin tratamente profilactice, fără însă a neglija tratamentul curativ, când este cazul. Încă din neolitic (10000-7000 î.H.) oamenii au trecut de la adunarea hranei la producerea acesteia, iar ierburile medicinale ale căror proprietăți „vindecătoare” nu se știe în ce măsură erau cunoscute, făceau parte din plantele cultivate. Alimentația naturală și sănătoasă din timpuri străvechi a evoluat în zilele noastre spre una hipercalorică, rafinată și nesănătoasă.

➤ Ce înseamnă astăzi alimentația rațională ?

Principiile unei alimentații sănătoase (raționale) sunt ilustrate sub forma unei piramide (fig. 1) care ilustrează trei concepte: varietatea, moderația și proporțiile recomandate. De aceea relația dintre regimul alimentar și boli a devenit o

Fig. 1. Principiile alimentării sănătoase.

problemă care preocupă nu numai nutriționiștii ci întreaga lume medicală.

- Baza piramidei o reprezintă apa și grupele de alimente care trebuie consumate zilnic, pentru asigurarea necesarului nutrițional. Corpul nostru conține 65% apă care asigură transportul în organism al diferiților nutrienți cât și eliminarea deșeurilor.

- Spre vârful piramidei alimentele se vor consuma cu moderație. Dieta echilibrată trebuie să conțină $\frac{1}{2}$ din rație legume, salate și fructe, $\frac{1}{4}$ din rație cartofi, paste făinoase, orez și pâine și $\frac{1}{4}$ ouă, carne, pește și brânzeturi.

- Consumate ocazional sunt dulciurile și băuturile alcoolice.

De ce $\frac{1}{2}$ din rație o formează legumele, fructele și salatele? Deoarece:

- Prin aceste produse vom reuși să ne asigurăm toate vitaminele și mineralele de care organismul are nevoie.

➤ **Ce sunt vitaminele?**

- substanțe organice exogene (cu excepția vitaminei K) cu structuri diferite, cu rol esențial în funcționarea normală a organismului.

- sunt absolut necesare pentru creșterea, menținerea vitalității și bunăstării generale a organismului.

➤ **Ce nu sunt vitaminele ?**

- medicamente energizante și mici compuși cu valoare calorică sau energetică proprie.

- înlocuitori de proteine sau orice alt nutrient, ca de exemplu grăsimi, carbohidrați, minerale și apă.

- componenți structurali ai celulelor și țesuturilor.

- Nu se înlocuiesc unele pe altele.

➤ **Cum acționează ?**

- Sunt componente ale enzimelor (fermenților) care controlează întregul sistem de reacții care alcătuiesc metabolismul intermediar.

- Unele au acțiune antioxidantă (vitamina E, C și β -carotenul).

- Multe vitamine acționează sinergic cu mineralele: vitamina E cu seleniu; vitamina A cu calciu, magneziu și fosfor; vitaminele din complexul B cu zincul, magneziul, cuprul, cobaltul; vitamina D este ajutată de calciu, magneziu și fosfor și în ultimul timp a fost nominalizat borul, care se găsește în struguri, mere, stafide, în prevenirea osteoporozei.

- O singură deficiență antrenează o deficiență în lanț deregând întregul metabolism.

➤ **Care sunt vitaminele și ce fac pentru dumneavoastră ?**

I. Vitaminele solubile în apă: Complexul B și vitamina C.

⇒ **vitamina B₁** = vitamina „*stării morale*” – datorită efectelor benefice asupra sistemului nervos și stării psihice; îmbunătățește activitatea mușchilor și a inimii;

⇒ **vitamina B₂** = îmbunătățește starea de sănătate a pielii, părului și unghiilor și mărește acuitatea vizuală;

⇒ **vitamina B₆** = contribuie la asimilarea proteinelor, combate răul (greața) de dimineață sau din timpul sarcinii și întârzie procesul de îmbătrânire. Reduce spasmele musculare,

amorteala mâinilor și cârceii. Este recomandată persoanelor care iau tuberculostatice și anticoncepționale.

⇒ **vitamina B₁₂** sau „*vitamina roșie*” sau ciancobalamina. Este o vitamină hematopoietică și previne anemia, menține starea de sănătate a sistemului nervos (diminuează iritabilitatea, crește puterea de concentrare, îmbunătățește memoria și păstrează echilibrul psihic).

⇒ **biotina** (vitamina H) – încetinește încărunțirea părului și se folosește ca preventiv împotriva cheliei, dermatitelor. Inamicul vitaminei H este albușul de ou crud și alcoolul.

⇒ **vitamina B₅** – acidul pantotenic – are rol vital în funcționarea glandelor suprarenale; în conversia energetică a lipidelor și glucidelor și sinteza anticorpilor. Preîntâmpină oboseala și reduce efectele adverse a unor antibiotice.

⇒ **vitamina PP** (vitamina B₃) sau nicotinamida – Este relativ stabilă în procesarea alimentelor. Reduce nivelul de colesterol și trigliceride, intensifică circulația periferică și reduce tensiunea arterială, previne migrenele și conferă pielii un aspect sănătos

⇒ **acidul folic** (vitamina M sau folacina). Este o vitamină hematopoietică, împreună cu vitamina B₅ și acidul para-

⇒ aminobenzoic întârzie încărunțirea părului. Dacă sunteți un mare băutor, sporiți cantitatea de acid folic. Dacă luați sulfamide, aspirină, fenobarbital este bine să utilizați suplimente cu acid folic.

⇒ **vitamina P** – sau a permeabilității (un amestec de rutin și hesperidină). Mărește rezistența vaselor capilare și contribuie împreună cu vitamina C la starea de sănătate a țesutului conjunctiv (din peretele vascular). Potențează acțiunea vitaminei C și o protejează de acțiune antioxidantilor.

⇒ **vitamina C** (acidul ascorbic) – Oamenii nu o sintetizează absolut deloc și aportul este absolut exogen:

- Ajută la vindecarea rănilor, a arsurilor și a gingiilor sângerânde.
- Menține nivelul colesterolului în sânge.

Tabelul 1: Conținutul în vitamină C a unor produse de natură vegetală.

Produs natural	mg% vitamina C
coacăze negre, măcieșe	200
portocale, fragi	~60
lămâie, grapefruit	~45
mandarine	30
pepene	25
ananas, zmeură	~20
banane, caise, corcodușe, afine	10
piersici, prune	6
pere, struguri, mere	4

- Este imunostimulatoare.
- Datorită acțiunii antioxidante oferă protecție împotriva agenților cancerigeni, reduce efectele unor alergeni.
- Crește absorbția fierului. Monoxidul de carbon distruge vitamina C și deci locuitorii marilor orașe sau a celor poluate trebuie să consume suplimente cu vitamină C.

- Protejează vitamina E și vitamina A contra oxidării.

II. Vitaminele solubile în grăsimi și uleiuri

⇒ **vitamina A** – Are ca precursor β -carotenul (provitamina A) substanța naturală de culoare galbenă. Este preferabil introducerea acestuia în suplimentele nutritive în locul vitaminei A, având un potențial toxic mai redus și în plus acțiune antioxidantă, în special la nivel pulmonar.

- Mărește acuitatea vizuală pe timp de noapte și ajută la vindecarea multor boli de ochi.
- menține sănătatea pielii și a glandelor cu secreție externă (sudoripare, salivare), a mucoaselor, a părului, a dinților;
- stimulează procesul de creștere și consolidare a oaselor;

- este benefică în tratamentul emfizemului și hipertiroidismului.

⇒ **vitamina K** sau antihemoragică

- Intervine în procesul de coagulare a sângelui împreună cu Ca^{2+} .

- Are acțiune antioxidantă.

⇒ **vitamina F** (acizii grași esențiali)

- nu sunt sintetizați de organism;

- cei mai importanți aparțin familiei $\omega 3$;

- influențează creșterea și dezvoltare întregului organism;

- asigură sănătatea pielii și a părului;

- are acțiune hipocolesterolemiantă

⇒ **vitamina D** (calciferol) – „*vitamina soarelui*”. Se formează în piele dintr-o provitamină sub acțiunea razelor ultraviolete.

- Reglează metabolismul fosfocalcic: mineralizarea oaselor și a dinților (lipsa produce rahitism).

Smogul și bronzul împiedică formarea vitaminei D în piele.

⇒ **vitamina E** (tocoferolul) – vitamina antisterilității.

- Reduce riscul ischemiilor coronariene;

- Reduce incidența avorturilor spontane;

- Protejează vitamina A și alte substanțe care mențin tonusul reducător al celulei;

- Reduce riscul aterosclerozei;

- Este considerată antioxidantul natural cel mai puternic protejând globulele roșii și celulele din tractul respirator de acțiunea nocivă a unor specii foarte reactive de oxigen, care se numesc radicali de oxigen;

- Încetinește procesul de îmbătrânire tocmai prin îndepărtarea acestor structuri (radicali oxigenați) cu potențial foarte toxic și vă conferă un aspect tineresc.

➤ **Ce sunt speciile reactive de oxigen ?**

- Derivați de la oxigen, prin reducerea univalentă (oxigenul molecular primește un electron).

- Ca element structural și funcțional indispensabil organismului animal și vegetal, oxigenul participă în mod paradoxal nu numai la procesele de ardere, energogene ci și la producerea acestor specii reactive, instabile, cu potențial distrugător la nivel celular care se răsfrânge asupra unor organe sau a întregului organism. Fenomenul toxicității oxigenului este cunoscut în biologie și medicină ca și „**paradoxul oxigenului**”.

- Dezechilibrul între aceste specii reactive (prooxidanți) și factorii care îi neutralizează sau îndepărtează poartă denumirea de **stres oxidativ**.

Stresul oxidativ este la originea:

- Procesului de îmbătrânire;
- Aterosclerozei
- Cancerului;
- Diabetului.

➤ **Care este originea acestor specii reactive de oxigen ?**

Exogenă

- radiațiile ionizante;
- radiațiile ultraviolete;
- poluanții atmosferici și alimentari;
- fumul de țigară;
- alimentația nerațională.

Endogenă:

- respirația celulară;
- fagocitoza;
- sistemul enzimatic cu rol în metabolismul xenobioticelor, citocrom P₄₅₀;
- cascada acidului arachidonic în care se formează prostaglandine și tromboxani.

Țintele lor sunt:

- ADN – provocând mutații – care duc la cancer;
- lipidele (modificate și în cantitate mare ⇒ ateroscleroză)
- glucidele (în concentrație mare sunt mai labile la oxidare și conduc la complicații ale diabetului zaharat);

- proteinele (alterarea activității enzimelor)
- **Ce trebuie să facem pentru a îmbătrâni frumos și sănătos, adică să dăm vieții ani și anilor viață ?**

Să practicăm o dietă:

- hipocalorică având în vedere că rata generării acestor specii reactive este direct corelată cu consumul de oxigen și invers corelată cu durata medie de viață confirmându-se legătura biochimică între alimentație și stresul oxidativ, inițiator sau agravator a unor boli;

- bogată în alimente de natură vegetală (de la baza piramidei) care să conțină principii antioxidante: carotenii, vitamina C, vitamina E, oligoelemente (zinc, seleniu, crom) și compuși naturali polifenolici.

- **Care sunt și ce acțiune au compușii polifenolici ?**

- sunt principii active de origine vegetală, cu proprietăți antioxidante, din care unii mai eficienți decât vitamina C și E. Principalele grupe din acești compuși sunt listate în tabelul 2:

Tabel 2. Principalii polifenoli cu acțiune antioxidantă.

Substanța	Surse românești
Antocianidoli: (cianidol)	struguri roșii, zmeură, căpșuni
Flavone (Rutin)	mere, struguri roșii
Flavonoli (cvercitol)	mere, struguri roșii, varză
Flavanoli (epicatechina)	struguri roșii
Acizi polifenolcarboxilici:	piersici, cireșe, mere, ceai verde
	struguri albi
	struguri albi

Acțiune

- protejează celulele neuronale de stresul oxidativ indus de alcool și au acțiune hepatoprotectoare;

- dacă ați avut o masă copioasă, bogată în special în grăsimi (carne de porc, brânzeturi bogate în grăsimi) corecți-

o cu un pahar de vin roșu care conține și resveratrol, un polifenol de culoare galbenă cu acțiune:

- antioxidantă-antiradicalară (mai puternică decât vitamina C și E);
- hipocolesterolemiantă;
- antiinflamatoare;
- protectoare contra stresului oxidativ indus de etanol.

Deși în Franța se consumă cantități mari de alimente bogate în grăsimi saturate incidența bolilor cardiovasculare este mult mai scăzută comparativ cu alte țări din Europa și America, fenomen cunoscut sub numele de „*paradoxul francez*”.

Acest fenomen se referă la efectele benefice ale regimului alimentar din zonele mediteraneene bogat în fructe și legume, ulei de măsline, precum și vin roșu în doze moderate.

Dacă aportul alimentar nu asigură micronutrientele vitale se recurge la suplimente nutritive (sub formă de capsule, comprimate, siropuri) care conțin principii naturale sau mimează acțiunea acestora, dar cu precizarea că efectul ultimelor este cu mult sub nivelul produselor naturale, atât ca efect, dar și ca tolerabilitate.

Progresele în domeniul cunoașterii intervenției micronutrienților la nivel celular și molecular și apoi la nivel de organism oferă o șansă de încetinire a procesului de îmbătrânire și de prevenire a unor boli printr-o alimentație cât mai naturală și rațională.

Filosofia, Educația, Valoarea

Mihai Braga, doctor în filosofie, conf.univ.
Universitatea Tehnică a Moldovei

- Problema principală a filosofiei contemporane, după părerea noastră, este că aceasta a devenit filosofie de școală, cu alte cuvinte, ea a devenit o meserie. Este clar că pedagogul-filosof îndeplinește anumite funcții sociale pentru bani.
- Filosofia originală, ori filosofia adevărată, gândește relația ființei umane cu existența.
- Noi nu considerăm educația filosofică pur și simplu procesul de transmitere a cunoștințelor de la o generație la alta, ci convorbirea dintre un matur și un tânăr despre existență și structurile fundamentale ale acesteia, despre ființa umană și îndrumarea ei spre perfecțiune.
- Fără intrarea într-un raport mai fundamental față de natură, societate, istorie, limbă, cultură, stat, ființă umană etc. nu este nici o educație adevărată.
- Intrarea într-un raport adecvat cu realitatea nu înseamnă o hotărâre de compromis, o poziție lașă de a trata cu puterile mari ale timpului care negândind și credul permite drept „adevărat” tot ce se impune în așa mod, și se supune acestuia.
- Primul imbold al gândirii filosofice poate fi făcut prin trezirea uimirii asupra miracolului existenței. Majoritatea oamenilor nu înțeleg că cel mai mare miracol este că de fapt existența este. Acest miracol permite dezlegarea gândirii filosofice.
- Pedagogia în deosebi accentuează că ea realizează valori și nu transmite pur și simplu cunoștințe despre fapte. Dar valorile în majoritatea cazurilor sunt privite ca o sferă ideală, care se găsește dincolo de lumea faptelor, sfera valorilor plutește deasupra pământului oamenilor.
- Noțiunea de valoare însă rămâne neclară în structura sa ontologică. Valorile sunt altfel decât faptele, ele există punând în fața oamenilor cerințe, ca aceștia să le realizeze în viața lor; se spune că ele sunt independente de oameni, dar nu

oamenii de ele. În viața factuală omul poate trăi fără valori asemănător unor animale. Dar omul devine om în sens specific atunci când el se cunoaște pe sine drept o ființă care pretinde să realizeze valori. Existența umană și realizarea valorilor devin sinonime.

- Valorile există în perspectivă imperativă. Dar această existență necesită o limitare: ele cer de aceea că există. Deci trebuie de făcut o separare principială între caracterul valorizator care poate aparține unui lucru, unui fapt sau unui om și însăși valoare. Esența valorii constă în aceea că lucrurile, faptele apar în lumina unei valori.

- Sistemul valoric de care ne conducem, atunci când valorizăm sau măsurăm în viața de toate zilele lucrurile, faptele obișnuite rămâne pentru oameni neconștientizat, noi suntem dirijați de el fără să-l clarificăm integral, trăim într-o cunoaștere aproximativă a lui și nu ne silim să ne reprezentăm acest sistem de măsură după care noi prețuim ceva. Însă el este o lege nescrisă pentru popor.

- Întrebarea despre esența valorilor așa cum există ele în sine descoperă existența ideii. Este întrebarea filosofică, care întreabă nu ce sunt faptele drepte, lucrurile frumoase, dar ce este frumosul, binele, dreptatea în sine. Aceasta și este măsura după care oamenii prețuiesc faptele și lucrurile. Însăși întrebarea aceasta implică transformarea sufletului, și cere trecerea de la fapte și lucruri senzoriale, la descoperirea ne senzorialului ca atare. Valoarea în acest caz apare în orizontul ființei, ea este ideea (Socrate, Platon). Ideea devine un nivel ontologic superior. Deci valoarea nu este pur și simplu o normă, o măsură, ea este adevărata existență. Omul devine om adevărat, doar în măsura în care el participă la adevărata existență.

- filosofia modernă a transformat noțiunea de valoare, ea devine un act subiectiv de prețuire și nu are existență obiectivă. De asemenea este schimbată și noțiunea de idee, care pentru moderni devine o reprezentare. Însă apare noțiunea de ideal, care pentru procesul educațional este important. Kant spune că virtutea, înțelepciunea sunt idei. *„Dar înțeleptul este ideal adică om, care există doar în gândire, dar care se racordează perfect cu ideea de înțelepciune”*.

Din istoria mai puțin cunoscută a Republicii Moldova.

Paul Emil Rascu, consilier ISPE, București, România

În lucrare se menționează existența unui vechi marcaj de drum pe teritoriul Republicii Moldova de legătură între centrele de civilizație antică dintre Europa și Asia Centrală.

Răscolind printre scrierile istorice referitoare la spațiul locuit în antichitate de poporul geto-dac, strămoșii românilor de mai târziu, a constituit o mare surpriză pentru mine, relatarea marelui învățat Dimitrie Cantemir (a cărei prezență este menționată într-un grup statuar cu alte personalități de renume european ale vremii, așezat în fața Universității Sorbona din Paris constituind astfel o recunoștere internațională a erudiției domnitorului Moldovei), menționată în monumentală sa operă Descrierea Moldovei în cap. IV *“Despre ținuturile și târgurile Moldovei”* referitoare la ținutul Lăpușnei. Cităm: *“Ca urmare cetatea cea mai de seamă din acest ținut este acum Lăpușna așezată pe râșorul cu același nume unde se află doi pârclabi rânduți de domn să grijească de nevoile ținutului. Pe lângă această (cetate) se află, pe râul Bâcu, Chișinăul un târgușor de mică importanță (ubercula). Nu departe de el se vede un șir de pietre foarte mari așezate în linie atât de dreaptă de parcă ar fi puse de mâna omului. Dar ce mă împiedecă să cred aceasta este mărimea pietrelor cât și lungimea traseului pe care se află, căci unele au trei sau patru coți pe fiecare latură a unui pătrat, iar șirul lor se întinde dincolo de Nistru spre Crimeia. În limba țării li se spune “Cheile Bâcului” și țărani, în simplitatea lor, spun că ele au fost lucrarea dracilor care s-au jurat „să astupe apa Bâcului”. [2]*

Mulți dintre noi au aflat, unii chiar au văzut, acele enigmatice alinamente lungi de mulți Km de pietroaie cunoscute sub numele de menhire (în limba bretonă men înseamnă piatră, iar hir lung, deci pietre lungi) care constituie una din curiozitățile regiunii Bretagne din Franța (fig. 1). Nefiind monumente

Fig. 1.

funerare, aceste șiruri de pietroaie dispuse la distanță unele de altele, nu se știe ce anume reprezintă, ce semnificație au și nici cine le-a ridicat. Alinamente de astfel de pietroaie se mai găsesc și prin alte țări, în Spania, în Corsica ș.a., dar în regiunile locuite de români, nu sunt cunoscute astfel de monumente.

În Moldova, credința populară în legătură cu aceste pietre, este menționată și de suedezul Weismantel în 1714, răătăcit pe aceste meleaguri la Tighina, după înfrângerea lui Carol XII la Poltava (1709), care a aflat de la localnici că *“diavolul însuși ar fi făcut o gaură mare într-un munte stâncos, cu gândul de a abate apa râului. . . și că de la Bâcu până la Nistru mai stau înșirate pietrele pe care el le-a lăsat să-i cadă . . . ”*

B.P.Hasdeu ne-a lăsat cel mai amplu și mai bine documentat studiu al cheilor Bâcului citând pe căpitanul Zasciuk, însărcinat în anul 1823 de însuși țarul Rusiei cu cercetarea la fața locului a acestei lucrări. Acesta relatează: *“Acest alinament de pietroaie pe direcția Vest-Est, începe de la (Ungheni) Prut,*

(însărcinarea sa nedepășind acest râu), trecând prin codrii Căprianei, pe la miază noapte de Chișinău, peste moșile satelor Ghidighici și Petricani care se află pe lângă Bâc și mergând înainte, traversa râul Bâcu, după care se izbea de malul Nistrului . . . ”. [7]. De aceste pietre vorbește și poetul C. Stamate, dar și A. Hâjdău, tatăl lui B.P.Hasdeu, care precizează că “aceste steiuri de piatră sunt îngropate până la jumătate în pământ . . dar localnicii răpesc treptat aceste pietre care le sunt de trebuință, așa că lucrarea este amenințată de a ajunge peste puțin timp la o nimicire totală”.

O relatare mai apropiată de zilele noastre, a fost publicată în amintirile din copilărie ale preotului Vasile Gumă, care a slujit la catedrala din Chișinău și pe care l-am cunoscut personal. De fapt numele corect al acestui preot basarabean era Humă, amintind și de Humuleștii lui Ion Creangă, dar numele său a fost rusificat și cum rușii nu au în alfabetul lor litera “h”, când se referă la Hegel sau la Hitler, ei pronunță de fapt Gheghel, Ghitler etc. Citez din amintirile preotului Gumă: “Când eram de 8 ani, vărul meu, bădița Toader Lupașcu, m-a luat la Chișinău să văd orașul prima oară cu case zidite peste case (case cu etaj) . . . La Strășeni s-a înnoptat și după un popas, am continuat drumul noaptea pe valea Bâcului până la Chișinău. Între Strășeni și Ghidighici, pe o costișă, după Bâc, se zăreau scali (pietroaie, stânci în limba rusă) de piatră înșirați în linie. Tovarășii mei mi-au spus o poveste, că aici dracii într-o noapte s-au grămădit și au vrut să iezească (a face un iaz) “până la cucoși”, iar apele grămădite, să înece Chișinăul, însă ei nu au dovedit să aducă scali de ajuns, căci cucoșii au cântat mai înainte și dracii auzindu-i, au lăsat lucrul neîmplinit și s-au împrăștiat, iar pietrele înșirate au rămas o amintire” [6]. Iată că legenda “pietrelor dracilor” are un miez de adevăr indiscutabil, căci un contemporan al nostru le-a văzut pe acestea cu propriii săi ochi. Pietrele au existat, multe s-au risipit în timp, dar poate nu toate. Ele ar trebui căutate pe dealuri, în fundațiile caselor mai vechi ale localnicilor și iscodite în amintirile bătrânilor din sate!

Revenind la relatarea căpitanului Zasciuk, acesta considera că acest aliniament de pietroaie nu poate fi rămășița unei fortificații atât datorită distanțelor mari dintre pietroaie, cât și

prin faptul că traseul lor în linii drepte, nu urmărește nici cursul unui râu ce ar putea realiza terenuri mlăștinoase, dar nici culmea unor dealuri care să permită o mai bună vizibilitate, principii elementare în armată, lăsând astfel să se creadă că este vorba de marcajul unei căi de circulație. În sprijinul acestei supoziții, redăm în această problemă considerentele unor specialiști de la Institutul de Istorie “N.Iorga” din București: *“Centrele spirituale ale lumii străvechi, cu toate distanțele mari dintre ele, greu de străbătut, erau, logica presupune, într-un contact aproape permanent, legăturile doctrinare făcându-se des pentru acele vremuri. Dovada, esența aproape unitară a concepției tuturor spiritualităților străvechi începând cu Rama sau poate și mai vechi, cu Crishna, Buda, (Cristos, adăugăm noi), până la Mahomed.”* Avem motive să credem că: *“Existau interferențe între spiritualitatea indiano-tibetană și spiritualitatea și ea elevată, din zona carpato-danubiano-pontică”* și aceasta deoarece zona Carpaților a constituit din cele mai vechi timpuri o regiune cu o spiritualitate dezvoltată și în același timp, o străveche vatră lingvistică euro-indiană din care s-au adăpat multe culturi și civilizații așa cum o dovedește preluarea de către traci a multora din divinitățile lor ca Apollo, Bendis, Orfeu și multe altele “ [3].

“In lungul său traseu dintre Transilvania, Caucaz și estul Mării Caspice această construcție megalitică primește diferite denumiri ca: Drumul Zeilor, Căile Sacre, cheile Bâcului, Exampios, Scitici Tryumphi, Solitudinile Sciților, Termini Liberi Patris ș.a.” (Liber, era zeul italic al fertilității). Obiceiul de a marca drumurile mai dificile de parcurs este bine cunoscut la români. Pe munte ciobanii pentru a feri *“locurile rele”* pe timp de ceață, marchează drumul lor cu grămezi de pietre numite *“momâ”*. În lungul șoselei din București spre litoralul românesc care trece prin Urziceni, Slobozia și podul de la Giurgeni, există din loc în loc, mari cruci de piatră, frumos decorate cu sculpturi. Am socotit această deprindere potrivit obiceiului creștin de a implanta o cruce pe locul altarului vreunei biserici dărmate în timp. Am găsit însă, scris într-o publicație a prof. N.Iorga, că aceste cruci au cu totul altă semnificație, aceea de a marca odinioară în Bărăgan, pe drumurile de transhumanță ale

ciobanilor către bălțile Dunării, pe timp de toamnă, locurile bune de popas unde se găseau în apropiere, apă și lemne de foc.

Necesitatea marcării unui drum mai important prin zona nordpontică apare firească cunoscând că invaziile multor oștiri pe aceste meleaguri au constatat marea dificultate de orientare într-o regiune de întinsă câmpie lipsită de repere de referință. Acest neajuns a făcut ca și oștirile persane ale regelui Darius, trecând Istrul prin anul 514 îHr, probabil pe la Noviodunum (azi Isaccea) și depășind fluviul Tyras (Nistru), să rătăcească prin stepa traversată de pâlcuri de ceață (deoarece era în timpul unei toamne târzii), fără a putea avea o înfruntare decizivă cu Sciții, călăreți desăvârșiți, care atăcau brusc și dispăreau îndată printre cețuri, fiind nevoit astfel a face cale îtoarsă, cu grija ca podul pe lemne, de peste Dunăre, să nu fie distrus de localnici. O relatare similară este legată și de o incursiune a oștirilor lui Alexandru cel Mare.

Este cunoscut că marile centre religioase ale antichității aveau câte o "*cale sacră*", mai lungă sau mai scurtă, dar decorată în mod deosebit, care marca intrarea în incinta zeităților respective. Amintim de aleea mărginită de statuiele berbecilor ce conducea în templul de la Karnak din Egipt, de leii care mărgineau calea sacră din insula Delos, de taurii care bordau calea sacră de la Avilla în Spania și chiar de calea sacră, frumos pavată, de la Sarmisegetuza Regia din munții Orăștiei, ale cărei respective decorațiuni, făcute probabil din lemn, material la îndemână, să se fi distrus în timp sau care, după deprinderea învingătorilor romani, au fost distruse de aceștia.

Lăsând frâu liber imaginației creatoare, Nicolae Densușianu emite ipoteza că una din denumirile căii sacre, Termini Liberi Patris se referă la calea sacră a Hyperboreenilor, popoare de care vechii greci aminteau cu multă teamă și respect. Invaziile acestora în două rânduri prin anii 2200 îHr și 1200 îHr au modificat structural societatea elenă veche din insula Creta și de pe continent. Această cale sacră către popoarele Hyperboreene ar fi fost opera zeului Osiris (sau a trimișilor acestuia), care au venit pe aceste țărâmurii pentru a aduce elementele civilizației egiptene. Supozițiile acestui autor uimesc în continuare. Zeul era numit în vechime și Bahos, dar în

limba slavonă cuvântul Bâc înseamnă bour, taur, ori Osiris la Egipteni avea ca reprezentare vie pe taurul Apis [4].

Nicolae Densușianu mai remarcă un fapt revelator și anume că puțin mai la nord de vărsarea Bâcului în Nistru, există comuna Speia, situată atât pe un mal cât și pe celălalt al fluviului. Comune dublete există în multe locuri în Europa acolo unde însă cursul râului nu reprezintă pentru localnici o dificultate majoră pentru depășirea acestora, existând vaduri, poduri naturale sau alte posibilități de traversare, ceea ce însă este exclus în cazul considerat, Nistrul fiind navigabil până la Soroca. Neliniștea mea s-a limpezit atunci când am reușit să cunosc întâmplător în comuna Lehliu, nu departe de București, pe fostul pădurar din comuna Speia. Acesta mi-a relatat că Nistrul este strâns între maluri în zonă și cugând cu mare viteză, oamenii au construit acolo un "*pod umblător*" întinzând un cablu între maluri pe care rula un scripete legat de o plută. Prin simpla orientare a cârmei respective, curentul apei împingea pluta către un mal sau către celălalt, încât pentru localnici, pe vremuri, nu exista nicio dificultate să stea într-o comună Speia și să aibă pământul de lucrat pe malul opus, ceea ce a făcut să se dezvolte aici o singură localitate pe ambele maluri ale Nistrului (marcată în acest fel și pe hărțile actuale). În legătură cu denumirea de Speia, Nicolae Densușianu menționează că Herodot în scrierile sale numea calea sacră a Hyperboreenilor cu numele de Exampeos, dar renunțând la particula grecizantă "os", rădăcina cuvântului rămas seamănă surprinzător cu denumirea comunei Speia, care astfel ar putea indica cu precizie locul unde calea sacră traversa Nistrul. Nu pare a fi o exagerare, deoarece toponimia locurilor menționează în aceeași zonă numele Vadul lui Vodă, ceea ce nu înseamnă că Vodă a și trecut pe acolo, dar că punctul de trecere al Nistrului era un loc important pentru Vodă.

Admițând existența unui drum vechi de legătură între centre de înaltă spiritualitate și civilizație, devine de mare interes stabilirea capetelor acestui drum. Este sigur că spre apus, acest drum nu se termina la Ungheni, el trecea Prutul în zona actuală a orașului Iași, dar la acea vreme Iașul sau Iașii nu aveau o importanță deosebită și traversa lanțul Carpaților Orientali care

deși nu aveau înălțimi mari, aveau puține trecători printre păduri nepătrunse.

O privire pe harta fizică a Europei centrale evidențiază regiunea Transilvaniei și câmpia Panonică care formează o adevărată fortăreață naturală fiind împrejurată de Carpații Meridionali și Orientali, spre Nord de Carpații Păduroși și masivul Tatra, spre Vest de înălțimile semețe ale Alpilor și în Sud de munții Dinarici, înel străpuns doar în două locuri de aceeași Dunăre prin defilee înguste, la Viena și la Turnu Severin. Apărută în acest fel, având un sol fertil, bogată în ape, în vânat și pește, această regiune oferea condiții optime pentru dezvoltarea unui centru de civilizație și spiritualitate, ceea ce pare a și devenit [8]. Mărturiile locale, chiar sporadice, printre altele plăcuțele de ceramică de la Tărtăria de lângă orașul Sebeș-Alba, pe malul Mureșului, purtând pe ele o scriere runică nedescifrată în prezent, dar căreia i se atribuie o vechime mai mare decât a Sumerului, săgețile și pumnalele de tip “*akinakes*” specifice civilizației scito-iraniene (persana veche), incizate pe pereții unei peșteri de lângă satul Nucu din zona sub Carpaților Buzăului ca și desenele rupestre de pe bolovanii găsiți pe văile din Munții Călimani, ar trebui să constituie argumente hotărâtoare pentru a întreprinde pe teren noi cercetări care ar putea pune în valoare mărturiile din preistoria acestor locuri [9]. Nu excludem nici ideea ca această drum de legătură să continue și spre alte centre de spiritualitate aflate în apusul Europei. Cercetările recente au identificat vestigiile unor popoare migratoare venite prin anii 2900 și 2000 îHr din regiunile Mării Negre și ale Transcaucaziei, în plin centrul Europei în valea Aosta din Italia și în zona Sionului din Elveția [1].

Capătul dinspre răsărit al acestui drum vechi marcat pare a fi intuit mai ușor căci între Carpați și Caucaz se întinde o nesfârșită câmpie lipsită de orice denivelare care ar putea oferi un adăpost în calea popoarelor năvălitoare. Sub acest aspect munții Caucaz au oferit posibilități naturale de apărare ceea ce a prilejuit apariția prin s.XIII a primului stat organizat în zonă numit Urartu care, desfășurând o civilizație remarcabilă, a condus în secolele următoare la formarea poporului armean și la realizarea statului Armenia [5]. Dezvoltând în continuare legături

comerciale atât spre apus cu Europa, spre răsărit cu India și China efectuate pe uscat cu caravanele pe la sud de Marea Caspică și pe apă spre miază zi prin golful Persic, această civilizație a întreținut legături comerciale și culturale cu alte centre de civilizație. În cadrul acestui proces, un mare număr de armeni s-au stabilit în Polonia și în țările românești, fiind chemați de domnitorii noștri pentru stimularea comerțului local și totodată a legăturilor culturale. Armenii au trecut și în Transilvania populând orașele Gherla, supranumit și Armenopolis și Dumbrăveni. Cunoscând că armenii au fost și primul popor european care s-a creștinat în anul 301 dH, au apărut și numeroase biserici armenesti în țările române, printre altele Mănăstirea Zamca din Suceava, construită încă de la anul 1500 dH, când era probabilă aici existența unei comunități armenesti numeroase. Cercetătorii afirmă că regiunea caucaziană a fost și este una din cele mai ample arii de civilizație și cultură, materială, spirituală și artistică din lume. Așa dar, capetele drumului identificat prin Republica Moldova constituie o realitate istorică și el înlesnea schimburile culturale și comerciale între țările Europei de vest și ale Orientului Îndepărtat.

Bibliografie

1. Bernadin E. Atlasul Locurilor Misterioase. Buc. Ed. Quila 2005.
2. Cantemir D. Descriptio antiqui et hodierni statua Moldaviei. Ed. Academiei, 1973.
3. Chiriac A. Un drum străvechi din Ardeal în Asia Centrală Instit.de Istorie spațiul nord-pontic. N.lorga, nr.3, 1986.
4. Ddensușianu N. Davia preistorică. Ed. Militară, 1913.
5. Ghenea P.M. Arta preistorică și antică în reg.caucaziană. Ed. Meridiane, 1988.
6. Gumă V. Povestea vieții mele. Copilăria. Varia, nr.4. Ed. Căpriana, 1996.
7. Hașdeu B.P. Basarabia în secolul XIX. București, 1898.
8. Mansuelli G. Civilizațiile Europei Vechi. Buc.Ed.Meridian, 1978.
9. Ștefan C. Vestigiile rupestre din Munții Buzăului. Buzău. Arhiva de Stat, 1980.

Cosmologia matriarhatului în artefactele culturii cucutenii

Cristina Paladi, Tana Daocon
cosmologi

Tezaurul arheologic al culturii Cucuteni cuprinde valori cosmologice extraordinare despre raportul esențial dintre om și divinitatea feminină Mama Mare, în cadrul căruia omul credincios își recunoaște dependența față de divinitatea sa, pe care o consideră transcendentă, adică de asupra lumii reale. Artefactele de tip Cucuteni confirmă că civilizațiile preistorice din arealul carpato-pont-danubian (în continuare ACPD): pelasgii, hiperboreii, scyții, tracii, geto-dacii) au cunoscut studiul cosmologic și ecoul evoluției matriarhatului. Cultura neoliticului cucutenian reprezintă un important fond etnic al unei numeroase civilizații materiale și spirituale, care a cunoscut tainele Cosmosului și înainte ca să se înalțe spre veșnicie, a lăsat generațiilor în devenire multe mesaje divine. Predecesorii noștri au codat într-un șir de semne convenționale și tradiția primordială a cultului matern.

1. Introducere

„O, adâncul bogăției, înțelepciunii și științei lui Dumnezeu! Cât sunt de necercetate judecățile Lui și cât de nepătrunse căile Lui! Căci cine a cunoscut gândul Domnului sau cine a fost sfetnicul Lui? Sau cine mai înainte I-a dat Lui și va lua înapoi de la El? Pentru că de la El și prin El și pentru El sunt toate. A Lui să fie mărirea în veci! Amin!”. Credem, că aceste cuvintele din epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel (11:33-36) se potrivesc și participanților la a doua ediție a simpozionului „Cucuteni-5000 Redivivus”, care se ocupă de studiul artefactelor cucuteniene cu ajutorul științelor exacte și mai puțin exacte. Această întrunire este un semnal convingător, că suntem la începutul sintezei dintre știință, religie și filozofie. **Cosmologia**, care se află la intersecția dintre știință și marile tradiții ale omenirii, reprezintă un ansamblu sistematizat de cunoștințe bazate pe Sfintele Scripturi, doctrine

filozofice, concepții și tezaurul înțelepciunii populare despre Univers, lume și viață. Cosmos-Logos- graiul Cosmosului este cea mai veche știință a omenirii. Ea este o cale inițiativă de evoluție spirituală care aduce argumente întru susținerea adevărului biblic și descifrarea rezultatelor cercetărilor arheologice.

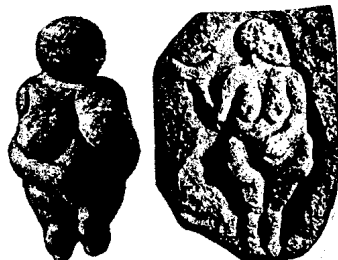
2. Cultul matern și erele cosmologice

Artefactele descoperite la Cucuteni argumentează, că până la infiltrarea indo-europenilor, care au impus structura socială patriarhală, în arealul CPD, domina matriarhatul, care a dezvoltat și a constituit un bogat sistem religios articulat cu simbolismele și cultele Pământului - Mamă. Biografia mitică a cultului matern a cunoscut diferite raporturi în perioadele cronologice. Modelul cosmologic divizează timpul din trecutul istoric al Pământului în 12 ere zodiacale. Durata unei ere este de 2160 de ani sau a douăsprezecea parte din anul platonian, care în termeni astronomici, reprezintă durata precesiunii echinocțiilor. Erele, ca și precesiunea echinocțiilor, merg în sens invers față de sensul zodiacului. Indiferent de durata timpului, aceste ere cosmologice sunt foarte aproape de cele arheologice și reflectă spiritual cultul matern din aceste perioade. Cele mai multe simboluri ale cultului matern se întâlnesc la civilizația cucuteniană care ține de era Taurului (4-2 mii ani a.Hr.) - epoca înfloririi matriarhatului.

Mama Mare Cosmică. Structura cosmică a Pământului a precedat structura lui telurică limitată. Potrivit Teogoniei lui Hesiod la început a fost doar Haosul veșnic, fără hotare și formă. În Haos se afla izvorul vieții. Divina Mamă - Pământul s-a rupt din Haos și l-a procreat pe Uranos, ființă asemenea sieși. Dragostea a unit Mama Cosmică - Glia maternă și Cerul patern. Din hierogamia acestei perechi primordiale s-a zămislit familia uraniană a titanilor și titanidelor, din care au descins zeii, ciclopii și alte divinități care posedau puteri stihionice nelimitate.

Arheologii au descoperit și în ACPD o mulțime de figurine care reprezintă Mama Cosmică în diferite ipostaze de stăpână

a originilor vieții terestre la începutul manifestării. Aceste artefacte reprezintă divinități feminine gravide (fig. 1,2) sau în formă de șarpe, pasăre, broască, pește, urs, cerboaică etc. care datează din **epoca Peștilor** (30-15 mii ani î.Hr.). Haosul este și el unul din cuvintele-cheie ale semnului Peștilor. Madona de Cosăuți și Venera din Villendorf cu pântecul evidențiat și sânii exagerați reflectă matriarhatul primitiv al Creatoarei sau Atotdăruitoarei Mame Mari. Din aceste timpuri preistorice vine și Crăiasa Lumii conservată simbolistic în legendara baladă cosmogonică „Miorița”. În sufletul omului s-a

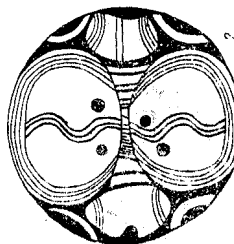
Fig. 1. Venera din Villendorf.

Fig. 2. Madona de Cosauti

păstrat conștiința milenară că este rodul hierogamiei fecunde dintre Pământ și Cer, că provine de la mama primordială mănăsoara Geea care s-a unit într-un tainic proces de fertilitate sporită de cu tatăl primordial Cerul-Uranus. Sentimentul *“din pământ mă trag, cu pământ mă hrănesc și în pământ mă întorc”* argumentează conceptul biblic că Domnul Dumnezeu a făcut pe om din țărâna pământului (Geneza 1:7).

Zeița selenară. Cu multe milenii mai târziu, în epoca Racului (8 - 7 mii ani î.Hr.) lumea a evoluat sub cultul selenar al divinității feminine. În cosmogonia strămoșilor vedici cosmosul era considerat oceanul primordial de lapte care era bătut de zei cu un șarpe înfășurat în jurul muntelui cosmic. Acest artefact cucutenian (fig. 3) reprezintă sânii care hrănesc cu lapte. În basmele populare din timpurile preistorice laptele de pasăre era hrana

Fig. 3.

dătătoare de putere pentru Făt Frumos și alți eroi legendari.

Figurinele asector "Doamne" cucuteniene (fig. 4) au păstrat elemente structurale ale simbolurilor cosmologice: noduri selenare, stihia pământ, munte, șarpe, ideograma semnului zodiacal Ra

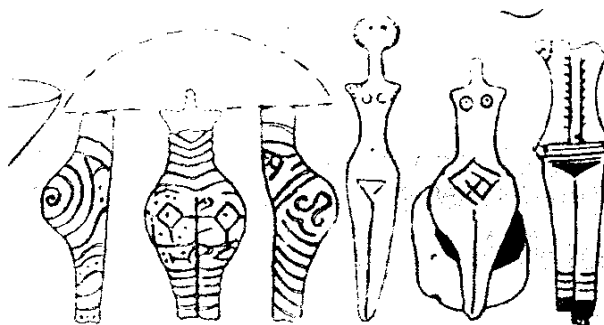

Fig. 4. Figurinele unor "Doamne" cucuteniene.

etc. Este o dovadă că în această epocă au fost puse canoanele cultului fantasticelor zâne sfinte numite în popor Sânzienne, Drăgaice, Rusalii, Frumoase, lele. Numele celei mai îndrăgite zâne din povești ILEANA COSÂNZEANA poate însemna "Pământul ceresc al Sfintei Zâne Cosmice", dacă descifrăm sensul cosmologic al silabelor. La solstițiul de vară, când încep să se coacă grânele, se sărbătoresc Sânziennele, cult asociat cu puterile regeneratoare ale Zeiței-pasăre. Mai mult ca atât, și tradiția selenară că frumoasa Drăgaică încoronată cu o cunună de spice nu se mărita 3 ani, corespunde și statutului feciorelnic al Lunii. Amintim aici că Luna la greci purta numele Selene, iar romanii le aveau pe Diana și Ceres.

Zeița –Mamă. Mai târziu, în epoca Fecioarei (7-3 mii ani î.Hr) cultul matern al Împărătesei Lumii este în relație directă cu adorarea mistică a destinului maternității. Figurina Zeiței-Mamă, reprezentată prin Madona cu Prunc de la Rast, poartă simbolurile sacre ale calității de mamă, instinctului matern. Ca și imaginile din mitologia grecească, ea prezintă zeița individualizată a nașterii și vieții în sarcină de dătătoare de viață și protectoare a omului. Din această eră cosmologică s-au păstrat primele chipuri ale Maicei Prea Cinstite, Preacurata Doamnă și Stăpână, de Dumnezeu Născătoare Fecioară, numită de creștini Maica Domnului. Anume în ACPD, în

această arie a Europei răsăritene, este constituit un bogat sistem articulat cu simbolismele și cultele Zeiței-Mamă, ce exprimă ideile de fecunditate și belșug, ce desvăluie misterele nașterii și ale creării vieții.

Fig. 5. Figurine ale Zeiței-Mamă.

Matriarhatul cucutenian. Ceramica de Cucuteni are funcție cultică specifică Mamei Divine care confirmă epoca de înflorire a matriarhatului în vatra Vechii Europe în perioada cca 4200-2800 î.e.n. Aceste documente arheologice atestă că la civilizația cucuteniană a dominat cultul matern adorat și situat în relația cu solul prin excelență fertil, cu țărâna lucrată, iar munca agricolă, cu unirea conjugală, cu actul generator.

Fig. 6. Cultul matern la cucutenieni.

Repertoriul simbolurilor care circulau în spațiul cucutenian întăresc convingerile în existența matriarhatului.

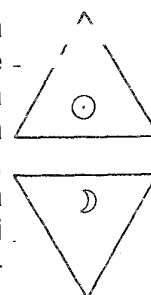
Elementele semnificative tradiționale care împodobeau accesoriile de cult atestă existența normelor cultice ale Mamei Cosmice – două triunghiuri incizate, unul peste altul, reprezintă natura dublă a ființei umane. Din puncte de vedere cosmologic simbolul din două triunghiuri semnifică următoarele:

- 1 - Spirit, pozitiv, bărbatul, Focul, eul superior, Soarele
- 2 - Materie, negative, femeia, Apa, eul interior, Luna, personalitatea.

Liniile orizontale simbolizează planul social unde eul inferior poate intra în contact cu eul superior. Fiecare unghi,

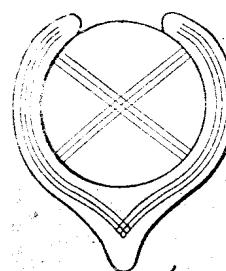

vârf al triunghiului, reprezintă octava superioară a unuia din vârfurile triunghiului. În artefactele cucuteniene aceste 2 triunghiuri se unesc la vârfuri, deci echilibru social în perioada matriarhatului nu a existat. Triunghiurile inversate, descinse din depărtările sacre, ne comunică mesajul că în perioada înfloririi matriarhatului. Materia-femeia domina asupra Spiritului-bărbatului.

Fig. 7.

Cultul taurin. Numeroasele reprezentări grafice, precum și denumiri geografice din ACPD: Taurida sau Krimeea de azi, Tartaria, râurile Bâc, Bug, menhirele de lângă Chișinău numite Cheile Bâcului atestă că în vatra Vechii Europe, Taurul (Boul, Bourul, Bivolul) a fost onorat și venerat ca animal cosmoform sau purtător al lumii. Cultul Taurului este imortalizat în heraldica Moldovei. Acest artefact cucutenian cu discul solar între coarne sacralizează mesajul strămoșilor, că acum 6500 ani soarele intrase la echinocțiul de primăvară în semul zodiacal al Taurului Ceresc. Semnul reprezintă Glia grănitore, consolidarea naturii în deplina sa putere, simbolizează principiul viril al procreării, forța nestăvilită a vieții, pământul trezit, procesul de fecundare, ogorul aburind din belșug, semănătura de primăvară. Cultele taurine au existat și la multe popoare. Homer o numea pe zeița greacă a Pământului Hera "boopis" – cea cu ochi de vacă. Mitul grecesc povestește că fecioara Europa din Pontos și Zeus-taur au dat naștere neamului taurin. Europa a dat numele său continentului pe care noi locuim. Pentru zeița fertilității terestre Tellus romanii sacrificau vaca. Cultul taurin este păstrat cu sfințenie în India, Egipt.

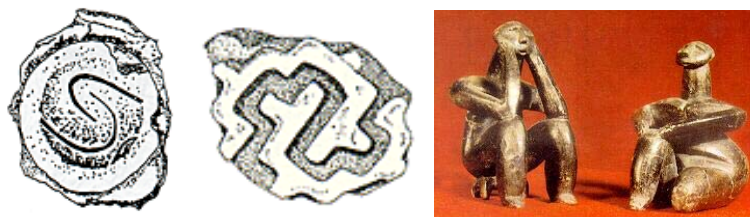

Fig. 8.

În cosmologie semnul zodiacal Taur aparține de Pământ, care, împreună cu apa, focul și aerul, este simbol arhetipal și element fundamental în alcătuirea cosmosului. Hieroglifa sa reprezintă cercul spiritual surmontat de semiluna sufletului.

Semnul este guvernat de planeta frumuseții și armoniei Venus. În acest semn zodiacal divinitatea astrală Luna este în exaltare.

Monada de Cucuteni “Principiul feminin”. Miturile cosmogonice despre facerea lumii și cele antropogonice despre crearea omului descriu că originea și Calea Vieții este raportul dintre două principii primordiale inițiale inseparabile: feminin și masculin, care se află în neîncetată interacțiune și totodată adversiune. Forma antropogonică a ființei umane este inițial bisexuată. Geneza scrie că *”Dumnezeu a făcut pe om după chipul Său, l-a făcut după chipul lui Dumnezeu; parte bărbătească și parte femeiască i-a făcut”*. Gânditorul și Femeia sa de la Cernavoda, ceramica și plastica cucuteniană conțin elementele esențiale care afirmă că viața este echilibrul interdependenței a două energii primordiale, reprezentat grafic de semnul Monadei (DAO , T'ai Chi). În arealul CPD a existat tribul DAO, iar simbolul DAO este cunoscut în arta populară din preistorie. Principiul primordial feminin semnifică: energia negativă, Materia, Pământul, noaptea, Luna, moartea, slăbiciune, pasivitate, umbră, întuneric, umed, nostalgie. Principiul primordial masculin semnifică: energia pozitivă, Duhul, Cerul, ziua, nașterea, putere, acțiune. Aceste artefacte (fig. 9) redau procesul continuu de transformare și

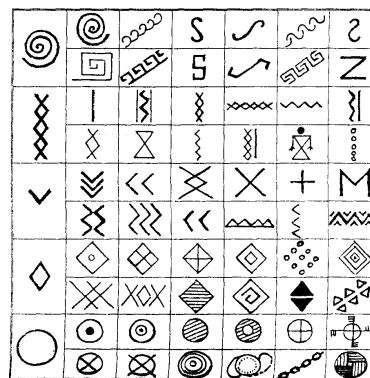

Fig. 9. Elemente ale echilibrului în ceramica preistorică.

argumentează că strămoșii cunoșteau că în impactul acestor două principii cosmogonice perpetuu își are sursa întreaga mișcare cosmică și tot el decide toate modificările produse în lume. Curentele migratoare au adus și au instaurat sistemul patriarhal, dar strămoșii, cunoscând că legea echilibrului

dynamic nu acceptă perturbații cu caracter distructiv și ne menține într-o stare de permanentă veghe, nu au distrus cultul matern, l-au incizat în piatră și în suflet. Divinitatea Mamei Cosmice a încremenit în practicile culte, tradiții populare și obiceiuri transmise din generație în generație. Spre exemplu, la geto-daci totul este clasificat în funcție de aceste două concepte: în ajunul Anului Nou își cântăreau faptele avute în decursul anului și depuneau pietre albe sau negre în “sacul vieții”, care era deschis în momentul plecării lor în “lumea celor drepti”.

Simboluri cerești pe artefacte pământești. Am demonstrat mai sus că semnele arhaice din grafica artefactelor au conținut sacru. Suntem convinși că acestea, fiind analizate concomitent cu informațiile etnografice din ACPD, pot alcătui un esențial calendar cosmologic. Nimic nu este întâmplător, ce este în cer așa-i și pe pământ. Compozițiile simbolistice din fig. 10 poartă o încărcătură spirituală legată și de multiplele funcții ale Mamei Cosmice. Pentru cosmologi aceste ideograme reprezintă un dialog mistic dintre Pământ și Cer, un alfabet de comunicare și un sistem de gândire mitică. Sperăm că în viitorul apropiat acest metalimbaj va fi descifrat și va lărgi cunoștințele noastre despre harta cerului și relațiile planetare. Atunci cosmologii nu vor analiza aspectele sau procesul de relații dintre astre doar prin trigon, careu, sextil etc, deoarece vor avea un bogat tezaur de mijloace de comunicare ale omului cu Cosmosul.

Fig. 10. Simboluri cerești.

Semnificația cosmologică a unor simboluri, aferente și astrogramelor, caselor cerului, se reprezintă astfel:

- **cercul**– Dumnezeu -Tatăl, Infinitul, Spiritul, Oul Cosmic;
- **cercul cu punct** - Soarele;

- **cercul cu cruce** – Pământul, sfera cerească împărțită în patru puncte cardinale sau hotarele și miezuril zilei solare la chinocții;
- **cercuri concentrice** – cerul cu stele, arhitectura lumii;
- **spirala** – exprimă energia, apariția sau nașterea vieții din Haos, a mișcării circulare ce tășnește din punctual de obârșie ea întreține această mișcare și o prelungește la infinit. Este emanație, extensie, dezvoltare, continuitate ciclică aflată însă în progresie, în rotația creațională;
- **spirala cu volute suitoare** - viața în derularea ei veșnică
- **spirala dublă cu înfășurare opusă (S)** - Infinitul;
- **linia verticală** – energia spirituală, puterile cerești, mișcarea energiilor celeste și telurice;
- **linia orizontală** – planul terestru sau puterile Pământului;
- **semicercul** - potențialul de creștere, secera Lunii, transmițător și emițător, Sufletul-Mamă;
- **semnul râpii** – zeița morții, arhetipul lumii invizibile de jos, mormânt;
- **semnul dealului** – ierarhia spațiului ceresc, temple, Lumea de sus;
- **semicerc-cupă** - lumea materială, terestră;
- **semicerc - cupolă** - zeița dătătoare de viață, graviditate, principiu creator al Zeiței Divine, sanctuar, peșteră;
- **crucea** - patru direcții de orientare în spațiu, împărțirea anului în anotimpuri, materia terestră, care unește puterile spirituale și telurice sau cele 4 stihii primordiale;
- **triunghi cu vârful în sus** simbolizează elementul Foc, care este însuși energia și toate formele ei, cu care sunt legate planetele Jupiter, Marte și Soarele, semnele zodiacale Leul, Berbecul și Arcașul; acesta este și simbolul aspectului numit trigon;
- **triunghi cu vârful în sus cu o linie** - simbolizează elementul Aer, care este mediul gândurilor și ideilor;
- **triunghi cu vârful în jos** simbolizează elementul Pământ, care este forma materială sau mentală, cu care

sunt legate planetele Venus și Saturn și semnele zodiacale Fecioara, Taurul și Capricornul;

- **triunghi cu vârful în jos cu o linie** – Apă, transformarea dintr-o formă emoțională în alta;

- **trei linii** – Trinitatea, Totalitatea;

- **două linii** – dualitate, viață și moarte;

- **romb** – fertilitate, graviditate;

- **labirinte** (etimologie pelasgă – cavitare stâncoasă) sau sisteme de construcții circulare sau octogonale reprezintă pântecul Mamei Divine, pot avea rol inițiativ - punerea la încercare sau informațional - locul ținării Minotaurului devastator. Poate fi asociat cu pântecul matern, stihie a fecundității și regenerării sau mandala;

- **arborele** - model al Cosmosului, ax al lumii;

- **lanțurile** – simbolizează succesiunea eclipselor;

- **paralelele vălurite** – sugerează metafizicul și fizicul, valurile vieții, undele electrice și magnetice;

- **coloane din module romboidale sau șerpuitoare** – redă centrul lumii, sensul creșterii, înălțării spre cer;

- **brățările spiralice** cu terminale în formă de șarpe – izvorul vieții cosmice, semnul Zeiței - Șarpe, al înțelepciunii creatoare, construită din inteligență și cunoaștere, simbolul timpului;

- **serpentine cu "v"** – întinderile apelor primordiale, semnul zodiacal Vărsătorul;

- **plasa sau hașura** –matriță, uterul feminin.

Prezența simbolurilor cosmologice vechi se deslușește și în inițialele de pe siluetele corpurilor feminine:

M - materie, Mater Terra, Mama Dătătoare de viață;

Z – zeița, Mama Zeilor, zmei, Zalmoxis, zâne...

V – simbolul zeiței - pasăre și a zeiței morții,

S – forma munților Carpați sau sărutul celest pe corpul pământesc,

Glosar lingvistic al mitologemului Mama Divină.

Scalitatea Mamei Divine, resimțită cu o deosebită intensitate în entitatea culturală Cucuteni și astăzi este prezentă în peisajul material și spiritual în care trăim. Din perioadele

matriarhatului, Mama Mare și-a păstrat lingvistica cultului public, care avea diferite numiri după diferitele dialecte ale triburilor pastorale și agricole:

- **Glia sau țărâna lucrată** - de la *Gaia* - nume arhaic local al zeiței pământului;
- **Gaia, Geia, Ge, Geo** – personificarea feminină a Pământului la greci, zeița care a dat naștere cerului Uranos și mării Pontos;
- **Țara, Țarina, Terra** – provine de la *zeița Tara*, care la strămoșii vedici întruchipa zeitatea feminină în sine;
- **Tellus, Terra** – zeița arhaică a gliei în mitologia romană, personificarea gliei hrănitoare;
- **Magna Mater** - zeița Pământului Cybele din Asia Mică,
- **Ma** - zeița Mamă în Cappadocia;
- **Mami, Mamet** – nume gângurit pentru mamă – numele Zeiței Mame, Stăpîna Zeilor, Născătoarea, Moașa, Doamna Zămislirii în Mesopotamia;
- **Ma** - Mo – demoni feminini în religia tibetană;
- **Manasa** – zeița indiană a fertilității;
- **Tartar** – lumea subpământeană;
- **Zemelo** – zeiță htonică primordială tracică, mama lui Dionisos; Maica Glie, a dat denumirea pământului în slavonă - zemlea. Preluată de greci cu numele Semelo;
- **Mati** - Zemlea –zeița pământului la slavi, Zemes Mate, Zemina – personificarea Gliei materne în mitologia baltică;
- **cereale** – de la zeița agriculturii *Ceres*, fiica lui Saturn și a zeiței Ops din mitologia romană;
- **teluric** – de la zeița romană a Pământului roditor și hrănitor *Tellus-Mater*;
- **aria** – în sanscrită înseamnă *nobil, sublim, mistic*;
- **materi** – denumirea mamei în slavonă *de la Demeter sau Deo+meter = Divina Mamă*;
- **Deva**- Fecioară, în sanscrită înseamnă *ceresc, divin*;
- **floare** – de la zeița romană a înfloririi cerealelor și florilor *Flora*;

Aceste cuvinte provin din limba mamei și poartă expresia grafică și lingvistică a elementelor combinatorii ce mențin

valoarea matriarhatului în vatra Vechii Europe. Poate că în viitor, la una din edițiile simpozionului, vom fi martorii prezentării unui dicționar de simboluri cosmologice din aria cucuteniană sau a unui sistem de scripturi din biblioteca complexului carpatino-pontic sacru Agartha.

Trăim în vatra Vechii Civilizații Europene în perioada de interferență dintre era Peștilor și era Vărsătorului. Fiecare din noi simte accelerarea semnificativă a schimbărilor globale care au intervenit în ultimii ani, inclusiv și schimbarea comportamentul femeilor, deseori etichetat *“rămășițe ale matriarhatului”*. Firul cultic al istoriei mitice a matriarhatului nu s-a întrerupt. Divinitățile feminine au continuat și continuă să existe în basme și legende, în credințele și miturile locale la fel de codificate ca și mesajele sacre de pe artefactele cucuteniene. La moment este deficitul de a înțelege taina lor sacralizată în modele geometrice incizate, dar este cert, că ele conțin informații de instruire și concepții filosofice despre construcția Universului, planete cu orbitele și revoluțiile lor ordonate, forme de corelație între mișcările planetare de pe harta cerului și evenimentele desfășurate în diferite perioade a evoluției vieții pe Pământ. Epoca guvernată de semnul progresului Vărsătorul, al cărui verb caracteristic este *„a cunoaște”*, aduce Terrei noi energii ale Mamei Cosmice, varsă idei de avangardă și credințe noi despre dezvoltarea lumii, dezvăluie mai leger secretele etajate în spirala evoluției Macrocosmosului și microcosmosului, intervine cu date importante despre semnificația cosmologică a artefactelor cucuteniene și cultul matern în spațiul preistoric numit de antici *„Polus Geticus”*.

Astrologia străveche - cheia psihologiei de mâine

Octavian Becciu, student, ULIM, Republica
Moldova

Klaus Dietzmann, cercetător în astrologie,
Germania

Eternul conflict dintre cosmos și haos impune omenirea spre cautarea a noi viziuni asupra evoluției ei, cautarea armoniei și ordinii prin revitalizarea științelor străvechi, pierdute sau uitate premeditat sau intamplator pe parcursul ultimilor secole. Una dintre ele este și astrologia, care a inspirat și luminat viața stramosilor mai multor popoare contemporane. La un loc de cinste se afla astrologia la daci. Era studiată în școli. Observatoare astronomice asemenea celui din Sarmisegetusa au mai existat în Tibet și America de Sud.

Redescoperirea astrologiei autentice cunoaște un nou avant. Se fac încercări de a găsi interconexiunea ei cu alte științe contemporane -- medicina, psihologia, astrofizica, meteorologia etc. Savantul ucrainean N.Tatarov afirma că redescoperirea astrologiei, ar face o revoluție în autocunoașterea omului, societății, în domeniul psihologiei. Nu intamplator pe vechiul templu Delfi din Grecia antică la intrare era scris „Cunoaște-te pe tine însuți, astfel vei cunoaște cosmosul și toți zeii”. Din păcate, puțini cunosc integral acest dicton. E timpul să le spunem lucrurilor pe nume, direct și fără ocolisuri. Acesta este scopul lucrării prezentate .

În ultimul timp a sporit simțitor interesul față de străvechea știință - astrologia. Scepticii o neaga, neprofesioniștii o defaimă, doar entuziaștii merg pas cu pas spre culmile ei, redescoperind vechile ei taine, ce aduc lumea în armonie cu Cosmosul. Aceasta cred că se datorează și interesului față de misterul sau enigmele astrologiei, care pe timpuri a stat la temelii mai multor științe cum sunt astronomia, matematica, trigonometria etc. În jurul astrologiei s-au adunat totodată o multitudine de stereotipuri. Se face auzită prea multă critică neargumentată mai ales din partea unor

reprezentanti ai stiintelor oficiale conservatoare si ai unor confesiuni religioase, prea multe idei iluzorii legate de adevarata sarcina a astrologiei.

Renumitul psiholog american Stephan Arroyo a remarcat faptul ca "*... practic fiecare civilizatie, care ne este cunoscuta, avea o anumita forma a astrologiei, insa aceasta nu avea legatura cu necunoasterea "iluminarii acelor timpuri", dar mai curand din cauza uniunii cu entitatea cosmica*". Viata noastra decurge la granita Cosmosului si a Haosului. Primul protejeaza omenirea de atentatele celuilalt. Omenirea inca e slaba si asupra ei, precum o greutate imensa, se depun repercursiunile "*conflictului cosmic*". Universul – aceasta este intelegerea si colaborarea, traditia si dezvoltarea, muzica si barbatia. Haosul – acesta este egoismul si viclenia, miselia si prostia, faradelegea si deformarea. Si traind in mijlocul "*acestui conflict*" e imposibil de a nu ne studia pe sine si ceea ce ne inconjoara. In caz contrar esecul poate avea putere asupra noastra daca nu suntem preintampinati de atacurile sale.

Astazi in constiinta maselor exista un stereotip dezagreabil: "*A te adresa la un astrolog e o idee nu prea buna. Desigur, in caz ca nu mai este o alta alternativa, se poate de incercat. Dar numai pentru a-ti alina sufletul. In serios aceste cunostinte le primesc doar cei inculti*".

Cum nu ar fi de straniu, dar realitatea este alta. Esenta problemei se afla in faptul ca societatea inconstient se apara de auto-cunoastere. Este usor de observat ca astrologia este respinsa de nestiutori increzuti in sine, care au un areal de cunostinte restrans, anchilozat, ce nu doresc sa inteaga ritmurile cosmice. Criticarea astrologiei a venit din partea neprofesionalilor, lenesi in gandire si increzuti in propriul adevar. Dar acel care apeleaza la astrologie intelege si devine un aliat devotat. "*Arta nu are alti dusmani, in afara de cei ce nu o inteleg*" (Paracelsus).

Se stie ca in fosta Uniune Sovietica mari piedici cunostea in dezvoltarea ei genetica si cibernetica. Insa o lovitura puternica au primit psihanaliza si astrologia, care sunt 2 compartimente ale aceleasi invataturi: arta de a ingriji de sufletul omenesc. Doar un incompetent isi poate permite sa critice stiinta ce studiaza legatatile ritmurilor existentei – ritmuri

ce leaga procesele biologice, psihologice si sociale de miscarea astrilor.

Renumitul astropsiholog american Bill Herbst scria: *"Calea astrologiei este o reflectare foarte adanca a cautarii adevarului in istoria umanitatii, de aceea a intelege astrologia este la fel de greu precum a ne intelege pe sine insusi. Fiecare civilizatie creaza mituri, religii si ritualuri cu scopul de a face structuri, cu ajutorul carora putem face viata mult mai protejata, previzibila si, normal, dirijata. Astrologia este una din cele mai vechi structuri de acest gen, una din primele sisteme ale mitologiei religioase si collective, inceputul careia sta in adancurile secolelor".*

Fiecare om de stiinta, care s-a ciocnit de viabilitatea conceptiilor astrologice, care si-au demonstrat legatura stransa cu toate culturile de-a lungul secolelor, incearca sa inteleaga de ce stramosii nostrii acordau o atentie deosebita relatiei dintre fenomenele cosmice si viata terestra. Adica astrologia reprezinta un alt limbaj de exprimare a realitatii interioare si exterioare ca aspecte ale psihocosmosului unitar. Astrologia permite studierea individului si societatii, omului si naturii, trecutului si viitorului, fizicului si psihicului in unitatea lor trainica, si anume studierea aspectelor dinamice si procesuale ale existentei.

In prezent la intrebarea daca avem nevoie de astrologie, raspunsul poate fi doar pozitiv. Dar este vorba de o astrologie autentica, netrunchiata, nefalsificata, de unii atotstiitori, sau denaturata cu buna stiinta, urmarind scopuri egoiste. Relatia oamenilor cu astrologia dintotdeauna a fost una dificila, in special: Aceasta este veridică si la sfarsitul sec. XX. Fiecare persoana are o parere proprie despre veridicitatea acestei stiinte. Unii privesc astrologia ca o metoda eficienta de a studia caracterul si de planificare a vietii. Altii cred ca e vorba de manipulare, sau, in cel mai rau caz, o practica de ghicit foarte dubioasa. Unii privesc astrologia ca o metoda de studiere stiintifica a vietii, altii ca pe o "*poveste*" foarte ieftina, chiar si "*opium social*". Insa in esenta astrologia nu este o stiinta prevestitoare, nici cunostinte mistice. Ea este si una, si alta, adica reprezinta o sinteza a rationalului si irationalului. Este esenta tuturor cunostintelor de tip stiintific, religios si filosofic. Anume ea a aparut odata cu omenirea si si-a pastrat

predestinarea în toate timpurile la toate civilizațiile. Era cunoscută în Occident, cât și în Orient – în Dacia străveche, Egipt și India, Grecia sau Babilon, Irlanda sau Japonia, Mexic sau Rusia. În ultimul timp sunt aduse argumente, că dacii au fost iscusiti astrologi. Dacii învățau știința astrelor încă din copilărie. Știința lor devenind ulterior cunoscută altor popoare. Care cuceritori au recunoscut vre-o dată verticalitatea și superioritatea spirituală a celor învinși de către ei?! Doar și strabunul Herodot afirma cu tarie, că dacii erau cei mai viteji și înțelepți. Cunostintele astrologice de-a lungul a mii de ani erau legate de cultură în sensul larg al cuvântului. Practic, astrologia făcea sinteză între concepțiile practice ale științei cu cele filosofico-religioase, era uniunea între delicat și brutal, ceresc și terestru, interior și exterior.

Epoca dominației tehnocrației, începută în sec. XVII a încercat să distrugă relația între astrologie și cultură și să falsifice cunostintele fundamentale astrologice cu așa-numitele *"cunostinte obiective în studierea omului"*, urmărindu-se anumite scopuri - de a o pune în serviciul doar a unui cerc restrâns de inițiați. În sec. XIX astrologia a dispărut din gândirea oamenilor și a parasit spațiul civilizației contemporane. Dar era doar o aparență. Căci de serviciile ei se foloseau în mare taină mulți politicieni și conducători de state. Așa a fost în trecut, istoria se repetă și acum. Chiar și la unii clerici pot fi găsite cărți de astrologie. Ea este studiată și în școlile unor confesiuni care, oficial de vază lumii, o atacă. Deja la începutul sec. al XX-lea astrologia și-a recuperat pozițiile pierdute și s-a instalat în cele mai diverse sfere ale vieții omenești și ale științei. În știință a dat naștere heliobiologiei, bioritmologiei sau selenomedicinii. În filosofie a ajutat la dezlegarea uneia dintre cele mai fundamentale probleme – cea a timpului. În practica religioasă a atras atenția preoților la structura unică a sufletului uman și pronosticarea parțială a vieții.

Omenirea a pasit în epoca interconexiunii fizicii și psihologiei, filosofiei și medicinei, cosmologiei și embriologiei, și în această listă astrologia ocupă unul din factorii-cheie. Numeroase școli astrologice prezintă la momentul dat *"locuri de sinteză"*, în care se produc cele mai adecvate concepții și doctrine, și se petrece unirea științelor practice și umanitare.

Desi pare straniu, dar astrologia este arhivata contemporanilor, deoarece in secolul mecanizarii totale, tehnicismului, a adus omului constiinta multiplelor abateri. Individualismul invinge atractia unirii aspiratiilor omenesti, a cooperarii inimilor si sufletelor. Materialismul si mercantilismul reprimă romantismul, profaneaza melodia sufletului, fara de care omul nu poate trai. Necredinta impiedica spiritualitatea in studierea lumii din punct de vedere mistic. Tactica ia amploarea asupra strategiei. Fizilogia castiga teren in fata psihologiei. Banii concureaza cu arta, creatia. Ordinaritatea este prezentata ca realitate, pe cand visul, speranta unei armonii si perfectiuni, este distrusa din start.

Practic, negarea unor aspecte fundamentale ale astrologiei a adus la o imagine primitiva si deteriorata a realitatii. A progresat un fel de "*materialism antiastrologic*". Oamenii s-au obisnuit sa vada curgerea Timpului intr-un mod ordinar. Ea se presupune ca o durata goala, ca simbol al consecutivitatii unor evenimente similare. O asemenea conceptie, a timpului "*liniar*" este egala cu o negare a Timpului in sine. Astrologia militeaza pentru acceptarea diferentelor de la un moment la altul. Ea permite studierea proprietatilor unice ale tuturor momentelor aparte sau ale perioadelor de timp, ceea ce e necesar pentru clarificarea particularitatilor celor nascuti in acele momente si cei ce traiesc in aceste perioade.

1. Persoana cu gandire critica asupra astrologiei crede ca spatial psihologic interior nu este structurat. El considera ca inaintea se afla doar ceata, iluzii sau indoeli. In cel mai rau caz el considera ca nu exista posibilitati de a studia acel interior psihologic. Nefolosind conceptii astrologice, nu poate intelege structura propriului psihic, deoarece astrologia se ocupa numai de relatia evenimentelor exterioare si starilor interioare, folosind pentru explicatie aceeasi sistemă simbolica.

2. Contemporani, departe de doctrinele astrologice, sunt convinsi ca cei ce traiesc pe Pamant nu sunt condusi de nici o legitate, in afara de cele juridice, financiare sau a traditiilor sociale. Astrologia sinatrica e convinsa ca intalnirile din timpul vietii au o semnificatie anume si o importanta deosebita care pot fi studiate cu ajutorul legilor astrologiei. Astrologia mundana se bazeaza pe relatia fenomenelor cosmice si social-istorice,

iar metodele ei ofera posibilitatea nu doar a interpretarii evenimentelor, care deja s-au consumat, dar si de a prevedea comportamentul unor civilizatii intregi in viitor.

3. Contemporanii orientati in partea materiala considera ca miezul problemelor omenesti se afla la suprafata. De fapt ei neaga o "*pre-istorie*" a sufletului uman. Astrologia foloseste modelul karma, care permite studierea corelatiei aprofundate a sufletului uman si de a gasi cauzele unui fapt sau altul in trecutul indepartat, in afara nasterii fizice, cu alte cuvinte – in originile biopsihice ale fenomenului, numit "*om*".

4. In sfarsit, contemporanii sunt convinsi, ca fiecare om este liber nu doar juridic si social, dar nu are nici o misiune in viata. Omul are dreptul sa faca ce vrea ce ii trece prin cap. Pe langa aceasta el trebuie doar sa tina cont de cerintele persoanelor inconjuratoare, exprimate prin legi si norme de conduita. Astrologia orienteaza omul la indeplinirea programei vietii dharmice. Ea cheama omul sa traiasca nu doar cu ziua de azi, dar de a se adanci in sensul existentei individuale, prin studierea horoscopului, si de a gasi menirea proprie.

Astrologia, psihoritmologia, astropsihologia (cum nu ai numi-o, sensul e acelasi) nu doar ca nu si-a pierdut insemnatatea fundamentala pentru dezvoltarea inteligentei culturale si generale a omului, dar rolul ei a sporit esential in timpurile noastre. Multi dintre noi au pierdut integritatea, directia in viata, au uitat de relatia sa cu apropiatii si omenirea in general. Dar astrologia poate ajuta in rezolvarea multor probleme importante cum ar fi cele spirituale sau sociale.

Cel mai bun ajutor care putem sa il acordam unei persoane – este de al ajuta sa-si largeasca limitele constiintei, in adancirea intelegerii vietii. Oamenii au frica de viata, de convingerile proprii despre viata, nu externe, ci interiorizate. Intelegerea materiala, profana, liniara nu este una perfecta, inefectiva si nu raspunde cerintelor sufletului. Oamenii nu se inteleg pe sine insusi, nu inteleg nici in adancime, nici in finite, nici in structura privirii clare. Ei se afla in impas al neconstientizarii, atat subiectiv, cat si in realitatea externa, fiind macinati de intrebarea "*cine suntem*" – Corp ? Pasiune ? Stomac cu picioare ? Limba fara oase ? Copii ai Terre ? Mladite ale neamului ? Frati si surori in Christos ? Un mister

cosmic ? Trimisi din cer ? Reprezentantii lui Dumnezeu pe pamant ? Sau niste viermi, ce ratacesc in tarana ?

Evolutia spirituala se reprezinta a fi o largire a "*eului*" in straturile inconstientului. Astrologia adanceste intelegerea lumii interioare, a vietii exterioare si a dinamicii spre calea autoperfectionarii constiente si al inaintarii spre intalnirea cu Creatorul. Metodele astrologice sunt precum un microscop, un telescop si un instrument de analiza. Intelesurile si semnificatiile se afla in exteriorul omului, in afara sociabilitatii sale de zi cu zi, in afara periferiei ordinare. Omul are nevoie de dilatare, de a descoperi ceea ce se afla in interiorul sau, sa-l aduca la lumina si sa-l conformeze legilor frumosului si al armoniei.

Astrologia ajuta la lichidarea "*junglei psihologice*" si la scoaterea omului intr-un spatiu deschis al constiintei si autocontrolului. Insa precum oamenilor le lipseste intelegerea, inseamna ca este nevoie de a folosi un sistem riguros al interpretarii celor intamplate si al celor dorite. Meritele spirituale ale astrologiei constau in explicarea diverselor aspecte ale karmei individuale si in transmiterea cunostintelor despre misiunea sa harica, in marimea personalului (exterior) si al individualului (cel adanc, cel adevarat) in om, in explicarea unitatii karmicului si asa cum esti, cum trebuie sa devii, asa va fi si viata ta, asa vor fi organizate situatiile in viata.

Astrologia permite intelegerea relatiei dintre psihic si corp si intreaga simetrie a lumii interioare si a evenimentelor externe in viata sa. Aceasta realizare este valoroasa in sine, dar mai este si un mod instrumental in perfectionarea vietii, precum spune maxima "*schimband ceva in noi, schimbam lumea*". Metodele astrologice permit caracterizarea potentialului psihologic al horoscopului, ajuta la gasirea si formularea anumitor calitati umane psihologice si fiziologice, fara intelegerea carora ii va fi dificila orientarea in tumultul existentei sale.

Astrologul rus М . Б. Левин, supranumit de unii ziaristi astrolog al Kremlinului, prezinta un exemplu excelent, explicand metaforic folosul astrologiei in autocunoastere si in obtinerea disciplinei si autocontrolului. De exemplu, in patratul Soarelui cu Uranus, ce raspunde de defectarea aparatelor electrice si electrocasnice, computerele funcționează nu prea

bune se defectează mai tot timpul. Insa tehnica americana are o rezerva de durabilitate, ceea ce practic o face să nu fie afectată de acel patrat. Exact acelasi lucru se intampla si cu omul. Studiindu-se pe sine, ajungand in cele mai adanci locuri, studiind anumite situatii care se intalnesc pe drumul vietii, avem sansa de a transforma momentele nefavorabile.

Aceasta este o minune, cea de a ajunge in adancurile oamenilor, al faptelor si al situatii reale. Insa horoscopul unei persoane – e doar inceputul "Yin", pasiv, este o posibilitate noua. Dar este si factorul "Yang" in viata noastra – vointa constienta, puterea de a te orienta mai bine, priceperea de a se programa in limitele bogatiilor si al oportunitatilor in conformitate cu situatiile dorite. Este important ca cunostintele primite in timpul vietii, privite prin prisma simbolurilor astrologice, se pot transforma intr-o stiinta argumentata cu ajutorul careia omului ii va fi mai usor sa treaca prin viata.

"Reintorcandu-se in sine" – in centrul fapturii sale, noi primim posibilitatea de a vedea toate straturile ce stau din centru spre periferie, lumea ca o vedere stratificata, transparenta pentru noi. Cel mai adanc strat – cel planetar (influenta planetelor, al astrelor), apoi stratul zodiacal, apoi stratul extern al caselor. Dar in centru se afla spatiul Eului propriu-zis, adica sfera libertatii interioare (Bruno Hubber).

Fiecare persoana onesta simte influenta sferei psihice negative, neorganizate. Ea poate fi reprimata, ignorand existenta ei. Ei poate sa ii fie permisa iesirea la suprafata, oferindu-i sansa de a se distra. Se poate de obisnuit cu existenta ei, dar poate fi constiincios schimbata, transformand metalul simplu al propriului suflet in aer curat. *"Bunatatea, dragostea si frumusetatea nu creeaza in sufletul amului o regiune anumita, ci incununeaza calea fiecaruia din noi daca am mers corect"*. Tot ce e negativ in sine omul trebuie sa cunoasca, sa vada, sa constientizeze prezenta sa, si doar apoi sa incerce sa schimbe ceva. Nici o reprimare, nici o ingaduire nu va ajuta la rezolvarea problemei relatiei cu sine insusi.

Михаил Бахтин spunea ca toti oamenii *"ne ofera noua o forma"*. Doar in singuratate omul se descatusaaza si intelege propria natura. Insa in comunicarea cu altii el primeste o forma, se structureaza. A oferi o forma inseamna a darui personalitate, a structura si a dezvolta potentialul ascuns in

om. Omul de-a lungul consultării ajunge la un nou nivel de "psihoexistenta". Aceasta este foarte important de inteles. Rezultatul evolutiei constiintei va fi o mare intelegere a propriului horoscop si al destinului propriu. Cu atat mai mult, autocunoasterea este un rezultat al autoeducatiei, in principiu notiunile sunt de nedespartit. Omul datorita largirii arealului de intelegere a legilor vietii si a locului sau in viata, in tumultul existentei va intelege influenta ritmurilor naturii, se va orienta in simfonia energiilor fine. Pe Templul Delfi din Grecia antica era scris "*Cunoaste-te pe sine insuti, astfel vei cunoaste Cosmosul si toti zeii*". Cat de semnificativ este spus, dar cine din contemporanii cunoaste integral acest dicton. Atribuit unor filosofi.

Omul initiat in astrologie devine mai atent, staruitor, scoate la lumina ceea ce pana acum nu constientiza. Cu incetul devine stapanul destinului propriu si incepe a pasi prin viata tinand cont de codurile morale. Este cunoscut faptul ca un comportament corect nu numai deca ii va elimina sansa de a suferi in viata, dar anume in acel moment al necazurilor omul este mai deschis pentru schimbari spirituale. Dar nu trebuie de confundat scopurile evolutiei spirituale cu cele ale Eului.

" - *Oare e rau in dorinta de a trai ? Nu, nu e rau, dar cand impunem natura san e indeplineasca dorintele, cerem, cerem,cerem – sanatare, siguranta totala, imortalitate – atunci dorintele naturale se transforma in avaritie. Iar cand avaritia mai este insotita si de cunostinte, atunci se deschid portile ladului*" (Ursula Le Guin).

Noi avem vointa libera in masura in care nu ne implicam in actiunile subiectivului, ale emotionalului. Prin implicarea noastra automat pierdem aceasta libertate. Anume astrologia permite identificarea cu evenimentele de a studia radacinile arhetipice dintr-o parte, in contextul intregii strategii a vietii. In acest mod, datorita astrologiei, omul ajunge la metamotivare – motivarea sinelui. Un om liber este un om, al carui motiv de baza este cunoasterea intuitiva a propriei sarcini de viata. In el vorbeste constiinta si in fiecare caz aparte el procedeaza in conformitate cu aceste cunostinte, ce suna din adancul inimii.